

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก”

เสนอ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

โดย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

โครงการวิจัยเรื่อง “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก”

(Foresight for Alternative Education)

เสนอ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

จัดทำโดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ที่มา ความสำคัญและวัตถุประสงค์

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้จากสถานการณ์ที่เด็กไทยจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าเรียนได้เมื่อถึงวัยที่ต้องเข้าโรงเรียน หรือการที่นักเรียนจำนวนหนึ่งต้องหลุดออกจากโรงเรียนด้วยข้อจำกัดและปัญหาที่เผชิญ ตลอดจนการที่เยาวชนกลุ่มที่หลุดออกจากระบบการศึกษาแล้วไม่สามารถกลับเข้ามาสู่ระบบการศึกษาได้อีกเนื่องจากข้อจำกัดด้านฐานะเปรียบเทียบและกลไกในภาคการศึกษา สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ซึ่งการจัดการศึกษาทางเลือกนั้นเป็นแนวทางที่มีความสำคัญมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาคอขวดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งการป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษาด้วยการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและข้อจำกัดของผู้เรียน การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น และยังเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมระบบนิเวศของการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบระบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้ภูมิทัศน์ของภาคการศึกษาปรับเปลี่ยนไปมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้สภาพการณ์ของภาคการศึกษาในปัจจุบันและอนาคตเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและซับซ้อนในหลายมิติ ด้วยเหตุนี้ การออกแบบนโยบาย ระบบ และกลไกการส่งเสริมการศึกษาทางเลือกจึงต้องมีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในอนาคต ทั้งในส่วนกลุ่มเป้าหมาย ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่เปลี่ยนไปในอนาคต และในส่วนของระบบนิเวศของการจัดการศึกษาทางเลือก เพื่อเตรียมความพร้อมให้การศึกษาทางเลือกในอนาคตสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาการจัดบริการด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง และความซับซ้อนของปัญหาในเชิงระบบการศึกษา และสภาพแวดล้อมที่เป็นโอกาสและความท้าทายสำคัญในอนาคต

การเข้าใจอนาคตของระบบการศึกษา และนัยยะผลกระทบที่มีต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการศึกษาทางเลือก จึงเป็นเงื่อนไขสู่ความสำเร็จของกสศ.และหน่วยงานภาคีเครือข่ายในระบบนิเวศการศึกษา ในการออกแบบนโยบายและมาตรการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้ทรัพยากร ระบบ และกลไกการศึกษาทางเลือกสามารถเตรียมความพร้อมและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในอนาคตได้

วิธีการดำเนินการโครงการ

ดังที่ระบุในวัตถุประสงค์ โครงการวิจัยเรื่อง “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก” มีเป้าหมายในการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจถึงสภาพการณ์ในอนาคตของการศึกษาทางเลือก โดยศึกษาและทำความเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อ 1) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาทางเลือก คือ เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และ 2) ระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกเอง เพื่อให้เข้าใจถึงกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคตว่ามีคุณลักษณะ สภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และควรมีเป้าหมายของการศึกษาเรียนรู้อย่างไร และสามารถออกแบบทางออกที่เป็นไปได้ในอนาคตคือ ทางเลือกของรูปแบบและกลไกที่เป็นไปได้ของการศึกษาทางเลือกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในอนาคต

ซึ่งเพื่อสร้างองค์ความรู้ดังกล่าว ทางคณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1) แนวโน้มการเรียนการสอนในอนาคตของประเทศไทยในอีก 5-10 ปีข้างหน้าทั้งด้านกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและระบบการศึกษาทางเลือก ผ่านการวิเคราะห์แนวโน้มการเรียนการสอนในอีก 5-10 ปีข้างหน้า เป็นการวิเคราะห์ภาคการศึกษาของประเทศไทยที่เป็นไปได้และนัยยะที่มีต่อกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่เปลี่ยนไปในอนาคต และในส่วนของระบบนิเวศของการจัดการศึกษาทางเลือก โดยวิเคราะห์จากปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตของการเรียนการสอนของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้มาจากการกวาดสัญญาณแนวโน้มและความไม่แน่นอนด้วยการทบทวนวรรณกรรม การวิจัยเอกสาร การถอดบทเรียนจากต่างประเทศและในประเทศไทยผ่านการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมความคิดเห็นใน 5 พื้นที่
- 2) ประเมินโอกาส ความท้าทาย วาระสำคัญ และเป้าหมายของการศึกษาทางเลือก ในระยะ 5-10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567-2576) โดยการวิเคราะห์เป้าหมายการจัดการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอก

ระบบ หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ควรมีในอนาคต เป็นผลมาจากการวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ต่อ (1) ภาวะการด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน (2) โอกาสทางอาชีพและการมีงานทำของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และ (3) ระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือก ซึ่งสังเคราะห์มาจากสภาพการณ์ในอนาคตที่เป็นไปได้ต่าง ๆ

- 3) **รูปแบบและทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต** โดยทางเลือกนี้สังเคราะห์จากโอกาสและความท้าทายในอนาคตของการศึกษาทางเลือก และประเมินทางเลือกเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์โดยคำนึงถึงสมรรถนะและขีดความสามารถของระบบการศึกษาทางเลือกของไทยควบคู่ไปด้วย โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์โอกาส ความท้าทายและวาระสำคัญของการศึกษาทางเลือกข้างต้น รวมถึงข้อมูลจากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการศึกษาทางเลือกจากต่างประเทศและในประเทศไทย และผลการสัมภาษณ์และระดมความคิดเห็น
- 4) **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรูปแบบและการพัฒนาระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคตที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และตลาดแรงงานในอนาคต และส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา** โดยการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผ่านการวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายสำคัญในอนาคตของการเรียนการสอน และขีดความสามารถในภาคการศึกษาทางเลือกของประเทศไทย และการประมวลความคิดเห็นที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมความคิดเห็น

ผลการดำเนินโครงการ

จากการดำเนินโครงการ ได้ผลการศึกษาสำคัญใน 3 ประเด็น โดย 2 ประเด็นแรกได้แก่ อนาคตของเยาวชนด้อยโอกาสและอนาคตของระบบการศึกษาทางเลือก ซึ่งสภาพการณ์ในอนาคต นัยยะจากการเปลี่ยนแปลง ปัญหาที่จะเกิดขึ้นและ/หรือทวีความรุนแรงขึ้น รวมไปถึงความท้าทายและโอกาสในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสและระบบการศึกษาทางเลือกนั้น เป็นองค์ความรู้สำคัญที่นำไปสู่การสังเคราะห์ผลการศึกษาประเด็นที่ 3 คือ รูปแบบและทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต ทั้งนี้ผลการศึกษาที่ได้มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สำหรับ**ผลการศึกษานาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส** ได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็นสองส่วนคือ ประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และ ภาพอนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษานั้นได้จำแนกตามปัจจัยเชิงสาเหตุที่ทำให้เยาวชนด้อยโอกาส โดยพิจารณาปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญในปัจจุบันและมีแนวโน้มจะส่งผลกระทบมากขึ้นและ/หรือ เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงในอนาคต ทำให้จำแนกเยาวชนด้อยโอกาสได้เป็น 6 กลุ่ม คือ

1. เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์
2. เยาวชนฐานะยากจน

3. เยาวชนที่มีครอบครัวไม่พร้อม กรณีนี้หมายถึงเยาวชนที่มีความไม่พร้อมของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ต้องดูแลสมาชิก ผู้ปกครองที่มีปัญหาสุขภาพ หรือปัญหาเชิงสังคมด้านอื่น ๆ
4. เยาวชนคุณพ่อคุณแม่วัยใส
5. เยาวชนมีข้อจำกัดทางร่างกาย
6. เยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่เห็นว่าการศึกษาไม่ตอบโจทย์ชีวิตและการทำงาน เยาวชนที่เข้ากับสังคมในสถานศึกษาไม่ได้ รวมถึงเยาวชนติดยาเสพติดและติดเกม

ซึ่งเมื่อได้จำแนกประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสแล้ว ได้วิเคราะห์ต่อว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่ม และได้จำแนกปัจจัยเหล่านั้นออกเป็นปัจจัยแนวโน้มและปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญ และนำคู่ปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และ 2) ปัจจัยด้านความหลากหลายทางเลือกการศึกษา นำมาตั้งเป็นแกนตามวิธีการสองไขว้ (Two axes) เพื่อสร้างภาพอนาคตสี่แบบที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้ผลดังนี้

- **อนาคตที่เป็นไปได้ 1:** เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย
- **อนาคตที่เป็นไปได้ 2:** เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย
- **อนาคตที่เป็นไปได้ 3:** เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย
- **อนาคตที่เป็นไปได้ 4:** เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย

อนาคตทางเลือกของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ในส่วนของผลการศึกษาอนาคตของระบบการศึกษาทางเลือก ได้ดำเนินการสร้างภาพอนาคตด้วยวิธีที่คล้ายคลึงกัน แต่เปลี่ยนจากวิธีการสองไขว้เป็นวิธีการวิเคราะห์แบบสาขา (Branch Analysis Method) โดยมีขั้นตอนคร่าว ๆ คือ วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตของระบบการศึกษา ต่อเนื่องมาถึงอนาคตของระบบการศึกษาทางเลือก จากนั้นจำแนกปัจจัยเหล่านั้นออกเป็นปัจจัยแนวโน้มและปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญ และนำปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญ ได้แก่ 1) *บริหารจัดการการศึกษาแบบรวมศูนย์ (Centralization)* 2) *การบริหารจัดการการศึกษาแบบกระจายอำนาจบนความไม่พร้อมของพื้นที่/ หน่วยดำเนินงาน (Decentralization with constraint)* และ 3) *การบริหารจัดการการศึกษาแบบกระจายอำนาจด้วยความพร้อมของพื้นที่/ หน่วยดำเนินงาน (Decentralization with readiness)* มาการคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด และคาดการณ์ผลกระทบจากปัจจัยแนวโน้มสำคัญต่าง ๆ แต่จะมีผลต่อสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน ได้ภาพอนาคต ดังนี้

- อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก 1: ศูนย์กลางนวัตกรรมการเรียนรู้แบบรวมศูนย์ (Centralised Innovation Hub: Navigating Educational Frontiers)
- อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก 2: การกระจายอำนาจการศึกษาแบบไร้ระเบียบ (Fragmented Realities: Decentralised Disarray in Education)
- อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก 3: ระบบนิเวศการเรียนรู้ ตามแนวทางการกระจายอำนาจ (Adaptive Learning Ecosystems: Nurturing Potential in Empowered Localities)

เมื่อต้องรู้ค่าสำคัญคือรูปแบบลักษณะ ประเภท สภาพปัญหา และความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และ รูปแบบที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือกในอนาคตแล้ว จึงได้นำองค์ความรู้เหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นผลการศึกษาประเด็นที่ 3 คือ **รูปแบบและทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต**

และได้นำรูปแบบและทางเลือกดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อประมวลหาคุณลักษณะสำคัญร่วมของการศึกษาทางเลือกที่ควรจะเป็นในอนาคต ซึ่งได้เป็นคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ 1) เชื่อมโยงแบบไร้รอยต่อกับทางเลือกอื่นและทางหลัก 2) ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลลัพธ์และประสิทธิผลได้อย่างเต็มที่ 3) มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้รับช่วงต่อ 4) มีความคล่องตัวยืดหยุ่นและปรับตัวตอบโต้ภัยได้ทันเวลา เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ชัดเจนและนำไปปฏิบัติได้จริงต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการคาดการณ์อนาคตของการศึกษาทางเลือก และผลการวิเคราะห์ตำแหน่งอนาคตที่ควรเป็นของการศึกษาทางเลือก นำมาสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มีจุดเน้นเชิงเป้าหมาย 5 ประการนี้ เพิ่มการบูรณาการเข้ากับการศึกษาทางหลัก ยืดหยุ่นและประหยัดขึ้นด้วยเทคโนโลยี เชื่อมต่อทางเลือกที่หลากหลาย เพิ่มความน่าเชื่อถือกับโอกาสข้างหน้า พัฒนาศักยภาพเชิงพลวัตของทรัพยากร และทบทวนให้กฎ

กติกาสื่อต่อนวัตกรรม โดยในแต่ละเป้าหมายมีทางเลือกการขับเคลื่อนที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในแต่ละพื้นที่ หรือแต่ละรูปแบบของการจัดการศึกษาทางเลือก ดังนี้

อนาคตที่เป็นไปได้ #1 ศูนย์กลางนวัตกรรมการเรียนรู้ แบบรวมศูนย์	อนาคตที่เป็นไปได้ #2 การกระจายอำนาจการศึกษาแบบ ไร้ระเบียบ	อนาคตที่เป็นไปได้ #3 ระบบนิเวศการเรียนรู้ ตามแนว ทางการกระจายอำนาจ
1.1 ศูนย์การเรียนรู้โดยชุมชน 1.2 หน่วยการเรียนรู้เคลื่อนที่ 1.3 รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน 1.4 การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน 1.5 ปรับแนวทางการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน 1.6 ห้องเรียนเสมือนจริง 1.7 โครงการสนับสนุนด้านสุขภาวะ 1.8 การส่งเสริมทางเลือกอาชีพ 1.9 เส้นทางการเรียนรู้ที่กำหนดเอง	2.1 การสร้างขีดความสามารถทางสำหรับผู้นำท้องถิ่น 2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน 2.3 มาตรการเทคโนโลยีใช้เป็นกรอบการทำงาน 2.4 การเข้าถึงเทคโนโลยีแบบปรับตัว ซึ่งออกแบบมาโดยเฉพาะสำหรับเยาวชนในพื้นที่ที่ด้อยโอกาสทางเทคโนโลยี เทคโนโลยีที่ปรับให้เหมาะสม 2.5 โครงการเผยแพร่ทรัพยากรทางการศึกษาแบบครอบคลุม 2.6 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2.7 นโยบายครอบคลุมการศึกษาผู้พิการ 2.8 ส่งเสริมแนวปฏิบัติในการบูรณาการการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้ากับหลักสูตร 2.9 กลยุทธ์การเรียนรู้แบบประสานงาน 2.10 โครงการสนับสนุนเศรษฐกิจสังคม 2.11 เครือข่ายด้านสุขภาพจิต 2.12 โครงการด้านวัฒนธรรม โครงการที่รับประกันการศึกษาที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์หรือทางภาษา	3.1 การเข้าถึงเทคโนโลยีที่เท่าเทียม 3.2 ตัวเลือกหลักสูตรที่ยืดหยุ่น 3.3 โครงการตอบสนองต่อวัฒนธรรม 3.4 รูปแบบการเรียนรู้ที่ปรับรูปแบบการเข้าถึงได้ 3.5 ระบบติดตามจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันในท้องถิ่น 3.6 การฝึกอบรมให้กับท้องถิ่น 3.7 กลไกการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ 3.8 โครงการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและสังคม

Research Project

“Foresight for Alternative Education”

Submitted to Equitable Education Fund

By National Institute Of Development Administration

Executive Summary

Rationale and Objectives

Inequality in education sector in Thailand is a prominent problem which manifested in many situations that continue to worsen in recent years. For example, many Thai children are unable to access basic education when they reach school age and large number of students have to drop out of school due to limitations in the education system and many are also unable to re-enter the education system despite them wanting to due to restrictions in regulations in Thai education sector. The worsening education inequality will inevitably affect Thailand's development in many aspects in the future.

However, alternative education has become an increasingly viable and important solution to the inequality problem in education sector. Alternative education offers a more adaptative and flexible curriculum for various groups of students with different limitations and needs, allowing more accessibility while also preventing and mitigating school dropouts problem. Alternative education model also encourages education management ecosystem that allows wide range of stakeholders to participate in designing a more efficient education system.

But due to rapid and complex changes over the past decade, the education sector landscape has changed greatly. As a result, the current and future education sector are filled with uncertainty and complexity in many dimensions.

In order to best prepare an alternative education that can create a tangible and sustainable solution to inequality in education problem, one should always consider the conditions, opportunities, and challenges in the future when designing policies, system, and mechanism concerning the promotion and implementation of alternative education.

Therefore, key success factors in designing and implementing successful projects and policies in lessening inequality in education lie in the understanding of the future of education

system and the implications of how changes in the future will impact educational inequality and alternative education. Consequently, it is important for Equitable Education Fund and partner agencies in the education ecosystem to gain such understanding in order for them to efficiently complete their mission and vision in reducing inequality in education and eventually overall sectors in society.

Methodology

As stated in the objectives above, “Foresight for Alternative Education” research project aimed to create understanding of future of alternative education by studying and analyzing changes in two main areas including 1) underprivileged youth in education sector whom are the main target of alternative education and 2) alternative education system itself. Focusing in these two main areas would enable us to design alternative education model and mechanism in policy implementation of alternative education that best suits for the future as the knowledge and understanding of the two areas provided us with characteristics, problems, needs, limitations of the underprivileged youth and what should the goals of alternative education be to best serves the targeted youth group.

The research team has established framework for research and operation as follow;

- 1) Analyze trends in education sector in Thailand within the next 5 – 10 years, both in terms of underprivileged youth groups in education and alternative education

system: This knowledge was obtained through a trend analysis of education sector in Thailand within the scope of the next 5 – 10 years. The analysis also included the implication of how the trends could possibly change and impact underprivileged youth in education sector in the future and the future of alternative education as well. The trends analysis derived related factors in education sector through literature review, document research, study of best practice in alternative education projects and policies from case study in Thailand and abroad, in-depth interviews, and brainstorming workshop in 4 provinces and Bangkok. These factors would later be sorted into two categories through the analysis: trend and uncertainty.

- 2) **Evaluate opportunities, challenges, important agendas, and goals of alternative education in the next 5-10 years (B.E. 2567 - 2576):** This knowledge was the result of future opportunities and challenges analysis and evaluation, focusing on three main aspects including (1) situation of underprivileged youth in accessing education, (2) career and employment opportunities of educationally underprivileged youth, and (3) alternative education system. The analysis of future challenges and opportunities was synthesized and analyzed from future scenarios. The analysis would allow us to draw a clear picture of the goals of an ideal alternative education in the future.
- 3) **Create alternative education models and implementation frameworks in line with problems and needs of educationally underprivileged youth in the future, and in line with the changed education landscape in the future as well:** The models and frameworks were created using the analysis of future opportunities and challenges in alternative education. And from evaluation of alternative strategic goals which also taking into account the competencies and capabilities of Thailand's alternative education system as well. The analysis was also supported by information from future opportunity and challenge analysis of alternative education (as shown above) and information from several case studies of alternative education projects and implementation, in-depth interviews, and brainstorming workshops.
- 4) **Policy recommendations for the alternative education model and future development that could meet students' needs, future labor market's demand, and promote equality in education:** Developing policy recommendations through analysis of key opportunities and challenges in the future of education sector, analysis of

development capacity of alternative education sector in Thailand, and opinions received from in-depth interviews and brainstorming workshops.

Findings and Results

After completing the research accordingly to the framework, important study results were obtained in three main areas. The first two main areas being: the future of underprivileged youth and the future of the alternative education system. The implications from the future of these two main areas, changes, and problems that will likely occur and/or intensify are important body of knowledge that leads to the synthesis of the results of the third study result: future models and frameworks of alternative education that best suit for the future needs and demands. The results of the study are as follows:

As for the **future of underprivileged youth in education sector**, the study result was divided into two parts for better understanding 1) types of underprivileged youth in education sector and 2) their possible future scenarios. In this research, underprivileged youth in education sector were categorized based on causal factors contributing to their disadvantage, the increasing severity of the impact and/or drastic changes causes by each factor in the future were also taken into account. These lead to the categorization of underprivileged youth in education sector into six groups:

1. Youth from ethnic minorities.
2. Youth from impoverished backgrounds.
3. Youth from unprepared family, referring to those whose family members are unable to support them in furthering education and require care from the youth due to health or other social issues.
4. Youth who are young parents.
5. Youth with physical limitations.
6. Youth who willingly abandon opportunities in education, including those who perceive education as not fitting their life and career path, those who struggle socially in educational settings, and those involved in substance abuse or gaming addiction.

After categorized underprivileged youth into six groups, the team analyzed the factors which impact their future and sorted the factors into two groups: trend and uncertainty. Two critical uncertainties then were picked and used as axes for the formation of four future scenarios accordingly to the Two Axes method. The two critical uncertainties were student's

determination and accessible choices in education. And the four future scenarios are as shown below;

- **Future Scenario 1:** Youth are determined to better their future for themselves and their family and have several choices in education which are easily accessible
- **Future Scenario 2:** Youth are determined to better their future for themselves and their family but have limited choices in education they can access
- **Future Scenario 3:** Youth lack determination to better their future for themselves and their family but have several choices in education which are easily accessible
- **Future Scenario 4:** Youth lack determination to better their future for themselves and their family and have limited choices in education they can access

As for the **future of alternative education system**, a similar approach has been taken to form future scenarios but with using a Branch Analysis Method instead of Two Axes Method. The steps involved in this method include analyzing factors that influence the future of the education system, and consequently the future of the alternative education system. The critical uncertainties were then picked and used to envision the future under circumstances influenced by each uncertainty, the three critical uncertainties were 1) *Centralization* 2) *Decentralization with constraint* and 3) *Decentralization with readiness*. The three future scenarios are as shown below;

- Alt Edu Scenario 1: Centralised Innovation Hub: Navigating Educational Frontiers
- Alt Edu Scenario 2: Fragmented Realities: Decentralised Disarray in Education

- Alt Edu Scenario 3: Adaptive Learning Ecosystems: Nurturing Potential in Empowered Localities

Once the crucial knowledge of the patterns, types, conditions, and future needs of underprivileged youth in education, as well as possible future alternative education, have been obtained, we used the knowledge to synthesize the third result which is the **models and frameworks of alternative education that could meet future needs and problems of underprivileged youth and the changed educational sector future.**

Furthermore, the result was used and analyzed to find the key characteristics of future alternative education. These key characteristics are as follows:

1. Seamless integration with other options and mainstream pathways.
2. Leveraging technology to maximize outcomes and effectiveness.
3. Establishing credibility and acceptance among co-agency.
4. Being adaptable and responsive to changing needs and environments.

These key characteristics will guide the development of clear and actionable policy recommendations for future implementation.

Policy Recommendations

Based on the foresight results of alternative education and the analysis of the future position that belong to the alternative education. This leads to the preparation of policy recommendations that focus on these 5 goals, 1) Increasing integration with mainstream education 2) More flexible and economical with technology 3) Connect a variety of options 4) Increase credibility with future opportunities and 5) Develop the dynamic potential of resources and review the rules to facilitate innovation. For each goal there are driving options that can be applied in each area or form of alternative education as follows:

Alt Edu Scenario 1	Alt Edu Scenario 2	Alt Edu Scenario 3
1.1 Community Learning Center 1.2 Mobile learning unit 1.3 Blended learning 1.4 Family and community participation	2.1 Building local leaders' capacity 2.2 Community participation 2.3 Technological measures are used as a framework	3.1 Equitable access to technology 3.2 Flexible course options 3.3 Culturally responsive projects

Alt Edu Scenario 1	Alt Edu Scenario 2	Alt Edu Scenario 3
<p>1.5 Adjust the evaluating student academic performance</p> <p>1.6 Virtual classroom</p> <p>1.7 Health support project</p> <p>1.8 Promoting career options</p> <p>1.9 Customized Learning Paths</p>	<p>2.4 Access to adaptive technology It is specifically designed for youth in technologically underserved areas</p> <p>2.5 Comprehensive educational resource dissemination project</p> <p>2.6 Community learning Center</p> <p>2.7 Policy covering education for the disabled</p> <p>2.8 Promote practices for integrating climate change education into the curriculum</p> <p>2.9 Coordinated learning strategies</p> <p>2.10 Social and economic support projects</p> <p>2.11 Mental health network</p> <p>2.12 Cultural projects Programs that ensure culturally responsive education for ethnic or linguistic youth)</p>	<p>3.4 Adaptive learning formats for accessibility</p> <p>3.5 System for monitoring the equitable allocation of local resources</p> <p>3.6 Training for local people</p> <p>3.7 Continuous improvement mechanism It regularly collects information from students, parents, and communities regarding the effectiveness of educational operations</p> <p>3.8 Economic and social support projects</p>

สารบัญ

บทที่ 1 : บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของโครงการ	1
1.2 เป้าประสงค์	2
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 กลุ่มเป้าหมายของโครงการ.....	3
1.5 แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	4
1.6 ขอบเขตการดำเนินงาน.....	6
1.7 กระบวนการดำเนินงาน	17
บทที่ 2 : ผลการคาดการณ์เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต	20
2.1 เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา.....	20
2.2 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา	41
2.3 อนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา.....	59
2.4 โอกาสและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา	70
2.5 ทางเลือกการเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา.....	76
บทที่ 3 : ผลการคาดการณ์ระบบการศึกษาทางเลือกในอนาคต	81
3.1 การศึกษาทางเลือก	81
3.2 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา.....	83
3.3 อนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษา.....	104
3.4 โอกาสและความท้าทายในอนาคตของการศึกษาทางเลือก	110
3.5 ทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกในอนาคต	116
บทที่ 4 : ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	125
4.1 โอกาสและความท้าทายในอนาคต	125

4.2 การศึกษาทางเลือกที่ควรเป็นในอนาคต.....	127
4.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	128
บรรณานุกรม.....	130

บทที่ 1

บทนำ

โครงการวิจัยเรื่อง “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก” มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคาดการณ์อนาคตของการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยใน ส่วนของบทที่ 1 ซึ่งเป็นบทนำ เนื้อหาจะประกอบไปด้วย ที่มาและความสำคัญของโครงการ เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายของโครงการ และได้ออกแบบขอบเขตการทำงานและกระบวนการ ระเบียบวิธีวิจัยที่ สอดคล้องกับแนวคิดอนาคตศึกษาผ่านแนวคิดด้านการคาดการณ์อนาคต (Foresight) ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขตการดำเนินงาน และกระบวนการดำเนินงาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ที่มาและความสำคัญของโครงการ

การเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้ภูมิทัศน์ของภาคการศึกษาปรับเปลี่ยนไปมากทั้งมิติความต้องการของสังคมต่อทักษะของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป มิติความต้องการของผู้เรียนต่อ รูปแบบทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม มิติการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียน การศึกษาสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงของ ภูมิทัศน์ในภาคการศึกษาดังกล่าวส่งผลให้สังคมมีความคาดหวังให้ระบบการศึกษาและหน่วยงานในระบบนิเวศด้าน การศึกษาสามารถปรับตัวและเก็บเกี่ยวโอกาสจากความเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้จากสถานการณ์ที่เด็กไทยจำนวนหนึ่งไม่สามารถ เข้าเรียนได้เมื่อถึงวัยที่ต้องเข้าโรงเรียน หรือการที่นักเรียนจำนวนหนึ่งต้องหลุดออกจากโรงเรียนด้วยข้อจำกัดและ ปัญหาที่เผชิญ ตลอดจนการที่เยาวชนกลุ่มที่หลุดออกจากระบบการศึกษาแล้วไม่สามารถกลับเข้ามาสู่ระบบ การศึกษาได้อีกเนื่องจากข้อจำกัดด้านฐานะและกลไกในภาคการศึกษา สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ย่อมส่งผลต่อขีดความสามารถในการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การจัดการศึกษาทางเลือกเป็นแนวทางที่มีความสำคัญมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการ ศึกษา ทั้งการป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษาด้วยการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและ ข้อจำกัดของผู้เรียน และการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น การศึกษาที่ตอบโจทย์บริบทเฉพาะ

ของแต่ละพื้นที่ และยังเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมระบบนิเวศของการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบระบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความไม่แน่นอนและซับซ้อนที่มากขึ้นในภาคการศึกษาในอนาคต ส่งผลให้การออกแบบนโยบาย ระบบ และกลไกการส่งเสริมการศึกษาทางเลือกต้องมีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในอนาคต ทั้งในส่วนกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่เปลี่ยนไปในอนาคต (สาเหตุของการเข้าไม่ถึงสาเหตุของการหลุด สาเหตุของการกลับเข้ามาสู่ระบบการศึกษาไม่ได้ ข้อจำกัด/ความต้องการของกลุ่มด้อยโอกาส ทางเลือกของอาชีพ และความต้องการของผู้ใช้แรงงาน) และในส่วนของระบบนิเวศของการจัดการศึกษาทางเลือก (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รูปแบบการเรียนรู้ทางเลือก ครูผู้สอน ที่มาของการสนับสนุนด้านการเงิน กลไกการทำงานบูรณาการ) ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมให้การศึกษทางเลือกในอนาคตสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาการจัดบริการด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง และความซับซ้อนของปัญหาในเชิงระบบการศึกษา และสภาพแวดล้อมที่เป็นโอกาสและความท้าทายสำคัญในอนาคต

การเข้าใจอนาคตของระบบการศึกษา และนัยยะผลกระทบที่มีต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการศึกษาทางเลือก จึงเป็นเงื่อนไขสู่ความสำเร็จของกสศ. และหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการออกแบบนโยบายและมาตรการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้ทรัพยากร ระบบ และกลไกการศึกษาทางเลือกสามารถเตรียมความพร้อมและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในอนาคตได้

นอกจากนี้ เพื่อให้ส่วนงานต่าง ๆ ของกสศ. และหน่วยงานภาคีเครือข่ายมีความเข้าใจต่อกระบวนการและผลการคาดการณ์อนาคตของการศึกษาทางเลือก จึงควรมีกิจกรรมพัฒนาทักษะบุคลากรของ กสศ. และหน่วยงานเครือข่าย ในด้านการประเมินสภาพแวดล้อม และการคาดการณ์อนาคตด้านการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จสำคัญที่จะผลให้กลไกการศึกษาทางเลือกมีความพร้อมกับการดำเนินการในอนาคต เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

1.2 เป้าประสงค์

โครงการวิจัยเรื่อง “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก” มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจต่ออนาคตของการศึกษาทางเลือกทั้ง (1) โจทย์ที่เป็นไปได้ในอนาคตคือกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคตมีคุณลักษณะ สภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และควรมีเป้าหมายของการศึกษาเรียนรู้อย่างไร และ (2) ทางออกที่เป็นไปได้ในอนาคตคือทางเลือกของรูปแบบและกลไกที่เป็นไปได้ของการศึกษาทางเลือกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในอนาคต

นอกจากนี้โครงการวิจัยนี้ยังมีเป้าประสงค์เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องในขอบข่ายการดำเนินงานด้านการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษามีความสามารถในการประเมินสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัด

การศึกษาในอนาคต ในการวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายในอนาคต และในการพัฒนาทางเลือกเชิงวิธีการ นวัตกรรม และกลยุทธ์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในอนาคต

1.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสังเคราะห์การศึกษาทางเลือกของไทยและต่างประเทศ
- 2) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเรียนการสอนในอนาคตของประเทศไทยในอีก 5 - 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567 - 2576) ทั้งด้านกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและระบบการศึกษาทางเลือก
- 3) เพื่อประเมินโอกาส ความท้าทาย วาระสำคัญ และเป้าหมายของการศึกษาทางเลือก ในระยะ 5 - 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567 - 2576)
- 4) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบ และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต
- 5) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรูปแบบและการพัฒนาระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคต ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และตลาดแรงงานในอนาคต และส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา
- 6) เพื่อพัฒนาทักษะการคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาให้กับบุคลากรของ กสศ. และหน่วยงานภาคีเครือข่าย

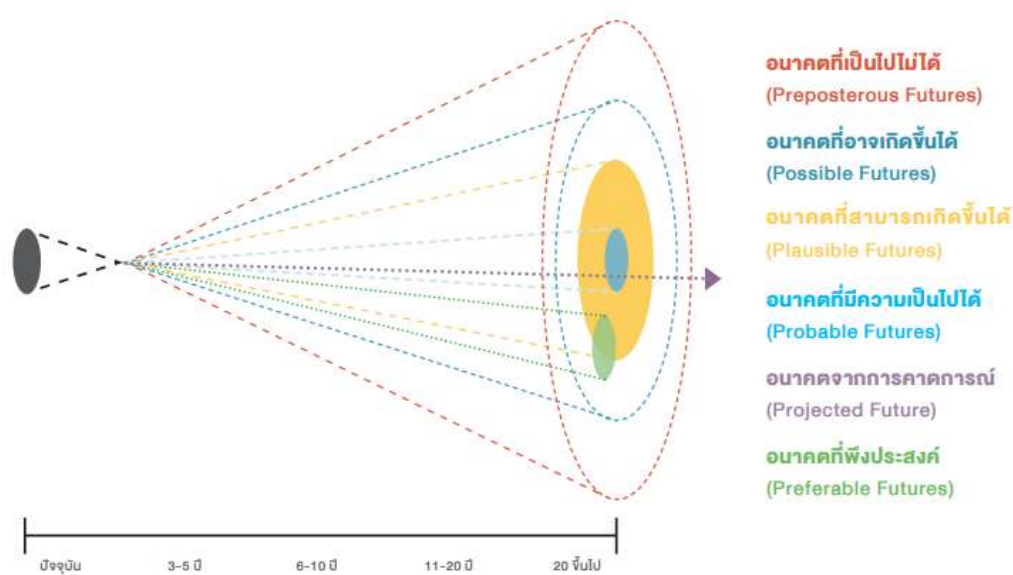
1.4 กลุ่มเป้าหมายของโครงการ

- 1) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา
- 2) กลุ่มเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา
- 3) กลุ่มครู และบุคลากรทางการศึกษา
- 4) กลุ่มบุคลากร กสศ. และภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือจัดการเรียนรู้ หรือสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

1.5 แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

แนวคิดด้านการคาดการณ์อนาคต (Foresight) คือ การวิเคราะห์ คาดการณ์ และอธิบายการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยมีเป้าหมายเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญเพื่อช่วยเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (Participatory Deliberative Process) ของกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร รวมถึงการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง

มุมมองด้านอนาคตศึกษานั้นสะท้อนถึงความเป็นไปได้ นอกเหนือจากสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ อนาคตภายใต้ชุดความคิดที่ว่าขอบเขตอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ไม่แน่นอนและอาจไม่คงที่ กล่าวได้ว่าอนาคตสามารถมีได้หลากหลายรูปแบบ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562)

ภาพที่ 1 รูปแบบอนาคตที่หลากหลาย
ที่มา: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ 2562

ภายใต้รูปแบบลักษณะอนาคตที่หลากหลาย สะท้อนอนาคตในแต่ละช่วงเวลาที่มีลักษณะแตกต่างกัน ได้แก่

1. อนาคตที่เป็นไปไม่ได้ (Preposterous Futures) คือ อนาคตที่ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก เช่น เทคโนโลยีที่ทำให้มนุษย์ล่องหนได้
2. อนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้ (Possible Futures) คือ อนาคตที่“อาจ”เกิดขึ้นได้ แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางเพื่อยืนยันโอกาสที่อนาคตนั้นอาจเกิดขึ้น

3. อนาคตที่สามารถเกิดขึ้นได้ (Plausible Futures) คือ อนาคตที่คิดอาจเกิดขึ้นได้จากทฤษฎีและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน
4. อนาคตที่มีความเป็นไปได้ (Probable Futures) คือ อนาคตที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณ แต่ระดับความเป็นไปได้น้อยกว่าหากเทียบกับอนาคตจากการคาดการณ์
5. อนาคตจากการคาดการณ์ (Projected Future) คือ อนาคตที่มีสภาพเหมือนกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือสามารถคาดการณ์ได้จากข้อมูลในอดีตและปัจจุบัน มาจากฐานที่ว่าอนาคตจะไม่เปลี่ยนไปจากปัจจุบัน เช่น ประมาณการงบบริษัทในแต่ละไตรมาส
6. อนาคตที่พึงประสงค์ (Preferable Futures) คือ อนาคตที่ควรเกิดขึ้นหรืออยากให้เป็นไป แนวทางนี้จะแตกต่างจากแนวคิดข้างต้น

โดยภายใต้โครงการวิจัยฯ จะเลือกวิธีการของรูปแบบอนาคตที่สามารถเกิดขึ้นได้ (Plausible Futures) หรือการขยายภาพอนาคตที่อาจเกิดขึ้นจากทฤษฎีและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยที่มีการคำนึงถึงประเด็นไม่แน่นอนของปัจจัยต่าง ๆ ร่วมด้วย (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, อ้างแล้ว)

การคาดการณ์อนาคตกับประเด็นเชิงนโยบายด้านความความเหลื่อมล้ำ

การคาดการณ์อนาคตเกี่ยวกับประเด็นความเหลื่อมล้ำและการทำงานร่วมกันทางสังคมเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์สำคัญในการบูรณาการมุมมองใหม่ ๆ เข้ากับกระบวนการกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก โดยเฉพาะประเด็นความไม่เท่าเทียมทางสังคม และเสนอแนวทางทางเลือกรวมทั้งขยายการมีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาภาพอนาคตที่มีหลากหลายสถานการณ์ (Sus & Himmrich, 2560)

นอกเหนือจากการคาดการณ์โดยใช้การวิเคราะห์จากแนวโน้มปัจจุบันหรือความถี่ของเหตุการณ์ในอดีตที่คล้ายกัน การปลูกฝังทักษะการคาดการณ์อนาคตทางเลือกและ ความสามารถในการมองเห็นผลลัพธ์ที่เป็นไปได้หลายอย่าง จะช่วยให้การมองคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของการทำงานภาครัฐ ผ่านการระบุโอกาส และข้อท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในช่วงหลายปีและทศวรรษข้างหน้า ตลอดจนพัฒนากลยุทธ์ที่เป็นไปได้ (UNDP, 2561)

โดยนโยบายสังคมที่สำคัญทั้งประเด็นสุขภาพ การศึกษา และการจ้างงาน ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลกและส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนหลายประเด็นในสังคม การใช้เครื่องมือด้านการคาดการณ์อนาคต แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรศาสตร์ และความผิดเคื่องทางเศรษฐกิจและบริการสวัสดิการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความท้าทายที่แท้จริงที่สังคมกำลังเผชิญทั้งในอนาคตอันใกล้และระยะยาว ดังนั้น แนวทางการตอบสนองต่อประเด็นต่าง ๆ เช่น ช่วงอายุขัยที่เพิ่มขึ้นหรือการจ้างงานสำหรับกลุ่มเยาวชนในตลาดแรงงานที่มีการแข่งขันสูงนั้น ต้องใช้ความพยายามอย่างแท้จริงจากการรวมกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่มทั้งตัวแทนจากภาคเอกชน อุตสาหกรรมบริการ และ

ภาคประชาสังคม ด้วยการขยายกระบวนการของการพัฒนานโยบายให้ครอบคลุมกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายเหล่านี้ที่ปลายทาง ซึ่งจะช่วยให้ภาคนโยบายได้รับข้อมูลเชิงลึกและรับรู้ถึงความท้าทายที่แท้จริงที่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำต้องเผชิญ และแนวทางในการตอบสนอง กล่าวได้ว่า การเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายเป็นหนึ่งในกระบวนการวิจัยที่มีประสิทธิผลในการรวมการวิเคราะห์เชิงลึกเข้ากับผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ซึ่งจะช่วยให้สะท้อนถึงข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางในอนาคตเชิงนโยบาย (Sus & Himmrich, อ้างแล้ว)

กล่าวได้ว่าแนวคิดด้านการคาดการณ์อนาคตเป็นอีกหนึ่งในแนวทางการพัฒนาให้เห็นภาพอนาคตที่หลากหลายเพื่อช่วยในการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นด้านความเหลื่อมล้ำในสังคมทางด้านการศึกษา รวมทั้งต่อยอดเพื่อช่วยสะท้อนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในอนาคต

1.6 ขอบเขตการดำเนินงาน

ภายใต้โครงการวิจัยฯ ได้มีการกำหนดขอบเขตการศึกษาครอบคลุมขอบเขตเชิงประเด็น ขอบเขตกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและขอบเขตพื้นที่ศึกษา และขอบเขตกรอบระยะเวลาการมองอนาคต ตามข้อมูล ดังนี้

ขอบเขตเชิงประเด็น

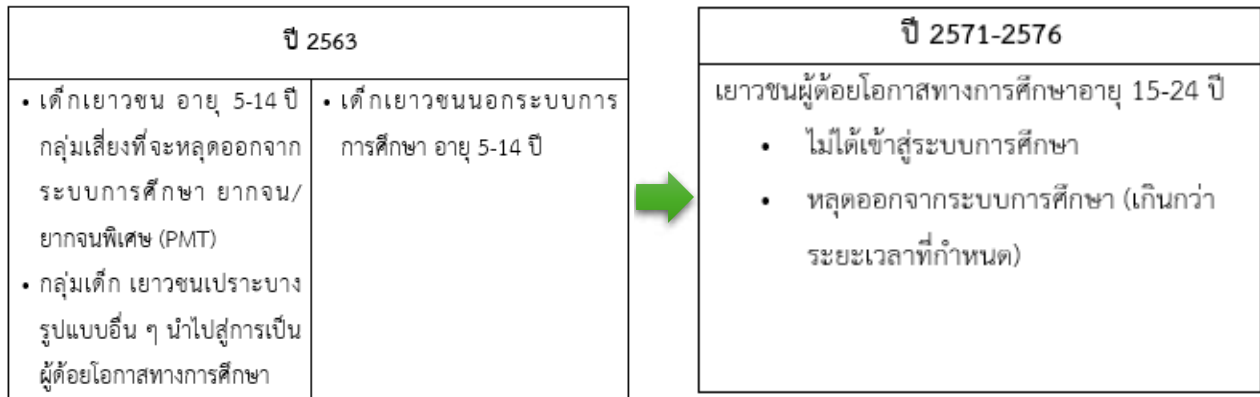
ขอบเขตเชิงประเด็นสอดคล้องไปกับแนวทางของเป้าประสงค์หลักของโครงการวิจัยฯ เพื่อตอบโจทย์คำจำกัดความของการศึกษาทางเลือกจากแผนกลยุทธ์กสศ. 2565-2567 โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ที่ว่า “การศึกษาที่เน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนไปพร้อมกับพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมเป็น ทางเลือกหนึ่งในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคม ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสุข เข้าใจธรรมชาติและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนด้วยการบูรณาการ กระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระของสิ่งที่เรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม มีลักษณะนำไปสู่การปฏิบัติและสัมพันธ์กับชีวิตจริง” โดยประกอบขอบเขตเชิงประเด็น แบ่งเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่

1) กลุ่มเป้าหมายเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่เปลี่ยนไปในอนาคต ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์ที่สำคัญคือ สาเหตุของการเข้าไม่ถึง การหลุด สาเหตุของการกลับเข้ามาสู่ระบบการศึกษาไม่ได้ ข้อจำกัดความต้องการของกลุ่มด้อยโอกาส ทางเลือกของอาชีพ และความต้องการของผู้ใช้แรงงาน

2) ระบบนิเวศของการจัดการศึกษาทางเลือกในอนาคต ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์ที่สำคัญคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รูปแบบการเรียนรู้ทางเลือก ครูผู้สอน ที่มาของการสนับสนุนด้านการเงิน และกลไกการทำงานบูรณาการของระบบ

ขอบเขตกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา อายุ 15-24 ปีในห้วงระยะเวลา พ.ศ. 2567-2576 ที่อยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาและหลุดออกจากระบบการศึกษาเกินกว่า ระยะเวลาที่กำหนด

ภาพที่ 2 กลุ่มเป้าหมายห้วงระยะเวลาอนาคต

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

ภายใต้คำจำกัดความของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ได้จำแนกความหมายของกลุ่มเยาวชนเปราะบางไว้ว่า “เด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา หมายถึง เด็กและเยาวชน ตั้งแต่ชั้นปฐมวัยจนถึง 24 ปี จากครัวเรือนยากจนที่สุดร้อยละ 15 ล่างของสังคมไทย ที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษามากที่สุด” โดยมีความหมายตามเกณฑ์เศรษฐกิจสังคมที่ว่า “นักเรียนยากจน นักเรียนในครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท และมีค่าคะแนนความขาดแคลนทุนทรัพย์ (PMT) ระหว่าง 40 - 49 คะแนน ในขณะที่นักเรียนยากจนพิเศษ นักเรียนในครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท และมีค่าคะแนนความขาดแคลนทุนทรัพย์ (PMT) มากกว่า 50 คะแนนขึ้นไป”

การใช้ปัจจัยด้าน “ความยากจน” เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายมาจากแนวทาง 3 ข้อ ดังนี้

1) กลุ่มครอบครัวฐานะยากจน จากปัจจัยด้อยโอกาสด้านอื่นซ้ำเติม เช่น ด้านสุขภาพ สังคม กฎหมาย อุปสรรคจากการดำรงชีวิตซึ่งความยากจนส่งผลให้เด็กและเยาวชนจากครอบครัวเหล่านั้นขาดโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

2) การกำหนดกลุ่มเด็กและเยาวชนจากครอบครัวที่มีเศรษฐกิจสังคมยากจนที่สุดเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในระยะเวลาช่วง 5 - 10 ปีแรก

3) กลุ่มเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสเนื่องจากสาเหตุอื่นที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ เช่น สภาพแวดล้อม ซึ่งอาจไม่เหมาะสม หรือผู้เรียนไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้ รวมทั้งประเด็นด้านสุขภาพของผู้เรียนหรือครอบครัว (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565a)

กสศ.	สมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย	ต่างประเทศ
เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาดั้งแต่ชั้นปฐมวัยจนถึง 14 ปี	กลุ่มเด็กที่ขาดโอกาสจากระบบการศึกษาปกติ	UNICEF เด็กเยาวชนที่ถูกกีดกันจากโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และ/หรือการศึกษาเนื่องจากด้อยโอกาส มีความเปราะบางและอาจเป็นกลุ่มชายขอบ
เกณฑ์ เศรษฐกิจ	เกณฑ์ เปราะบางทางเศรษฐกิจ สังคม กลุ่มความต้องการพิเศษด้านการเรียนรู้ (3/5)	ธนาคารโลก เด็กเยาวชนที่เผชิญกับผลลัพธ์เชิงลบ เช่น สูญเสียการเข้าถึงการศึกษาในอัตราที่สูงกว่าเด็กรุ่นเดียวกัน
<ul style="list-style-type: none"> นักเรียนยากจน นักเรียนในครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท และมีค่าคะแนนความขาดแคลนทุนทรัพย์ (PMT) ระหว่าง 40 - 49 คะแนน นักเรียนยากจนพิเศษ จากครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน ไม่เกิน 3,000 บาท และมีค่าคะแนนความขาดแคลนทุนทรัพย์ (PMT) มากกว่า 50 คะแนนขึ้นไป กลุ่มเยาวชน NEET ที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา การจ้างงานและการฝึกอบรม 	<ul style="list-style-type: none"> เด็กยากจน /ด้อยโอกาส เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร เด็กที่ตกหล่น/หลุดรอดจากระบบการศึกษา เด็กและเยาวชนในสถานพินิจ แม่ข่ายรุ่น เด็กเคลื่อนย้ายชายแดน เด็กที่ใช้สารเสพติด เด็กไร้สัญชาติที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เด็กถูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กถูกบังคับใช้แรงงาน เด็กถูกบังคับให้ค้าประเวณี กลุ่มพิการและกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษด้านการเรียนรู้ 	<p>เกณฑ์ปัจจัยสุขภาพ ปัจจัยสังคม ปัจจัยครอบครัว</p> <p>OECD กลุ่มเยาวชนด้อยโอกาสจากปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ประกอบขึ้นอย่างมีพลวัตเมื่อเวลาผ่านไป ประเภทและระดับของความเปราะบางในเด็กแตกต่างกันไปตามปัจจัยเหล่านี้ที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนา</p> <p>เกณฑ์ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม</p>

ภาพที่ 3 ขอบเขตคำจำกัดความของกลุ่มเยาวชนเปราะบาง

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

นอกจากนี้ ขอบเขตคำจำกัดความของหน่วยงานที่มีความสำคัญกับระบบการศึกษาทางเลือก ได้แก่ สมาคมสภาการศึกษาทางเลือก ที่ระบุขอบเขตของกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาสจากระบบการศึกษาปกติ โดยได้แบ่งตามเกณฑ์เปราะบางทางเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งกลุ่มความต้องการพิเศษด้านการเรียนรู้ ซึ่งมาจาก 3 ในห้าเกณฑ์ของการจัดการศึกษาทางเลือก ประกอบไปด้วย

1. กลุ่มเปราะบางทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เด็กยากจน ด้อยโอกาสอยู่ในโรงเรียน (สพฐ.) ขนาดเล็กและขนาดกลางหรือในศูนย์การเรียนมาตรา 12 มาตรา18(3) และศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและตามแนวชายแดน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
2. กลุ่มเปราะบางสังคมและปัญหาเฉพาะ ได้แก่ เด็กที่ตกหล่น หลุดรอดจากระบบการศึกษา (Out of school children : OOSC) กระทรวงศึกษาธิการ เด็กเร่ร่อน เด็กและเยาวชนในสถานพินิจ แม่ข่ายรุ่น เด็กเคลื่อนย้ายชายแดน เด็กที่ใช้สารเสพติด เด็กไร้สัญชาติที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เด็กถูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กถูกบังคับใช้แรงงาน และเด็กถูกบังคับให้ค้าประเวณี
3. กลุ่มพิการและกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษด้านการเรียนรู้

โดยภายใต้สมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย (สกล.) จากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2560 ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 54 (วรรค 3) ที่ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ ...” สะท้อนถึงภาคีเครือข่ายการศึกษาทางเลือก ประกอบด้วย 1) ศูนย์การเรียนสถาบันสังคม 2) โรงเรียนเอกชนทางเลือก 3) บ้านเรียน (Home School) 4) โรงเรียนขนาดเล็กทางเลือก 5) ศูนย์การเรียนครูภูมิปัญญา 6) เครือข่ายการศึกษานานาชาติชุมชน 7) เครือข่ายการศึกษาชนเผ่าพื้นเมือง 8) เครือข่ายเด็กและเยาวชนทางเลือก 9) เครือข่ายอุดมศึกษาทางเลือก 10) เครือข่ายนวัตกรรมการศึกษาทางเลือก

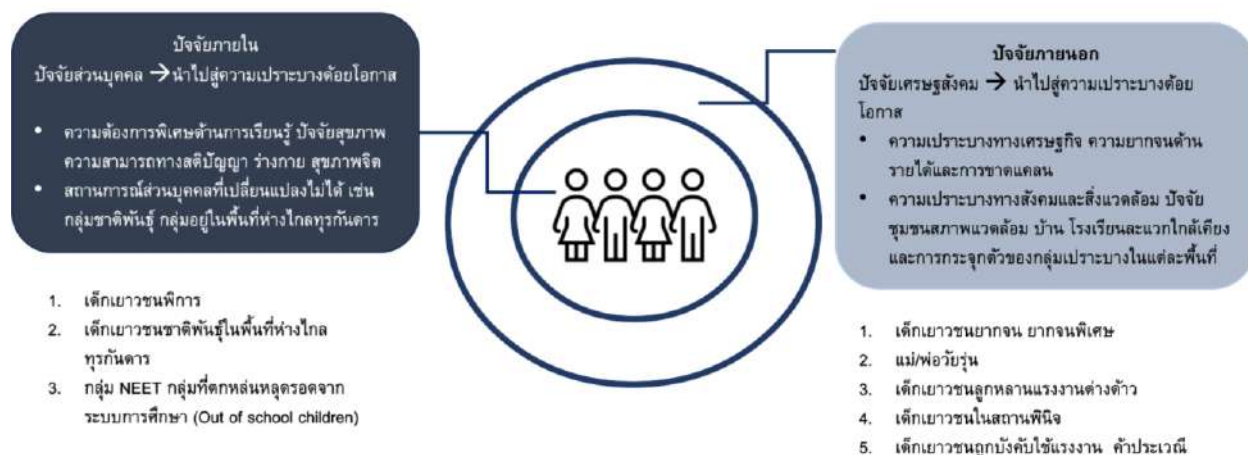
ในขณะที่ขอบเขตคำจำกัดความองค์การระหว่างประเทศได้ให้คำจำกัดความด้านกลุ่มเยาวชนเปราะบาง ดังนี้ กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติหรือ ยูนิเซฟ ให้คำจำกัดความของกลุ่มเยาวชนเปราะบางว่า เด็ก เยาวชนที่ด้อยโอกาส เปราะบาง และ/หรือชายขอบ รวมเป็นบุคคลที่ถูกกีดกันจากโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และ/หรือการศึกษาที่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ ในชุมชนของตนได้รับเนื่องจากปัจจัยหลายอย่างที่อยู่นอกเหนือการควบคุม (Auerswald et al., 2560)

ธนาคารโลกให้คำนิยามความเปราะบางว่าเป็นกลุ่มเด็กที่ประสบกับผลลัพธ์เชิงลบ เช่น สูญเสียการศึกษา เจ็บป่วย และขาดสารอาหารในอัตราที่สูงกว่าเด็กคนอื่น โดยกลุ่มเยาวชนเปราะบางได้แก่ เด็กหรือเยาวชนที่เผชิญกับผลลัพธ์เชิงลบ เช่น สูญเสียการเข้าถึงการศึกษาในอัตราที่สูงกว่าเด็กคนอื่น โดยมีเกณฑ์เฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ทั้งจากปัจจัยสุขภาพ เช่น ความพิการทางร่างกาย จิตใจ หรือโรคเรื้อรังที่สำคัญ ได้แก่ เอชไอวี รวมทั้งการใช้ยาในทางที่ผิด ในขณะที่ปัจจัยทางสังคม มาจากปัญหาความยากจน ขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และโรงเรียน รวมทั้งขาดการสนับสนุนด้านจิตใจและสังคม การล่วงละเมิดทางอารมณ์ ร่างกาย หรือทางเพศ และครอบครัวเด็กเร่ร่อน ผู้เยาว์ที่ถูกค้าเข้าสู่บริการทางเพศ เข้าสู่อาชญากรรม การรังแก และการใช้ยาเสพติด โดยปัจจัยครอบครัว มาจากการเลี้ยงดูไม่เหมาะสมที่ผู้ดูแลไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะดูแลเด็กเนื่องจากติดสุราหรือยาเสพติด หรือเด็กในปกครองจำคุก กรณีแม่วัยใส ผู้ปกครองที่ว่างงานหรือพิการ ผู้ปกครองที่อายุมากหรือสภาพร่างกายอ่อนแอและครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง (Shah et al., 2558)

โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือ โออีซีดี สะท้อนความหมายของกลุ่มเยาวชนด้อยโอกาสว่ามาจากปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ประกอบขึ้นอย่างมีพลวัตเมื่อเวลาผ่านไป ประเภทและระดับของความเปราะบางในเด็กแตกต่างกันไปตามปัจจัยเหล่านี้ที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนา โดยปัจจัยส่วนบุคคล จาก 1) ความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ ร่างกาย สุขภาพจิต 2) สถานการณ์ส่วนบุคคล เช่น อายุ ความพิการ นิสัยของเด็ก อาจเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เช่น ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ภูมิหลังเป็นผู้อพยพ 3) ตามสถานการณ์ ประสบกับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ผู้เยาว์ที่เดินทางโดยลำพัง หรืออยู่ในการดูแลนอกบ้าน ในขณะที่ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เอื้อต่อความเปราะบางของเด็กมีผลใน 1) ระดับครอบครัว ความยากจนด้านรายได้และการขาดแคลน สุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ความเครียด ความรุนแรงในครอบครัว

2) ปัจจัยชุมชนสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สะพานใกล้เคียง ความเปราะบางของเด็กในรุ่นต่าง ๆ และการกระจุกตัวของเด็กที่เปราะบางภายในครอบครัวและชุมชนบางแห่ง (OECD, 2562)

ภาพที่ 4 กรอบวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายแบ่งตามเกณฑ์

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

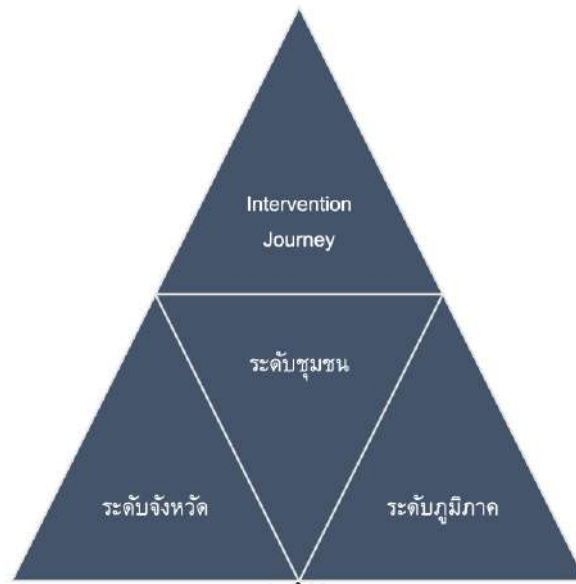
จากการทบทวนกรอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเยาวชนเปราะบางต่อโอกาสทางศึกษาทั้งจากหน่วยงานที่เชี่ยวชาญทำงานเฉพาะด้านประเด็นการศึกษาทางเลือกและกลุ่มเป้าหมายเยาวชนเปราะบาง สามารถกำหนดขอบเขตภายใต้โครงการวิจัยฯ ว่าเป็นกลุ่มเด็กเยาวชนที่ต่อโอกาสทางการศึกษาตั้งแต่ชั้นปฐมวัยจนถึง 14 ปีในช่วงระยะเวลาปัจจุบันหรือปี พ.ศ. 2566 เพื่อเข้าเกณฑ์ห้วงระยะเวลาอนาคตในอีก 5-10 ปีข้างหน้าหรือเยาวชนที่มีอายุ 15-24 ปีในระหว่างพ.ศ. 2567-2576 ซึ่งถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักภายใต้โครงการวิจัยฯ ที่มีความเปราะบางและหรืออยู่ในสถานะชายขอบ ทำให้ถูกกีดกันจากโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และหรือการศึกษาที่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ ในชุมชนได้รับ เนื่องด้วยปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุม ทั้งจากปัจจัยภายใน (ส่วนบุคคล) และปัจจัยภายนอก (เศรษฐกิจสังคม) ดังนี้

- 1) ปัจจัยภายใน หรือปัจจัยส่วนบุคคลที่นำไปสู่ความเปราะบางต่อโอกาส ความต้องการพิเศษด้านการเรียนรู้ ปัจจัยสุขภาพความสามารถทางสติปัญญา ร่างกาย สุขภาพจิต สถานการณ์ส่วนบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มอยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร อาทิ เด็กเยาวชนพิการ เด็กเยาวชนชาติพันธุ์ในพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร กลุ่ม NEET กลุ่มที่ตกหล่นหลุดรอดจากระบบการศึกษา (Out of school children)
- 2) ปัจจัยภายนอก หรือ ปัจจัยเศรษฐกิจสังคมที่นำไปสู่ความเปราะบางต่อโอกาส ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ ความยากจนด้านรายได้และการขาดแคลน ความเปราะบางทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยชุมชนสภาพแวดล้อม บ้าน โรงเรียนและวงใกล้เคียง และการกระจุกตัวของกลุ่มเปราะบางในแต่ละพื้นที่

อาทิ เด็กเยาวชนยากจน ยากจนพิเศษ แม่/พ่อวัยรุ่น เด็กเยาวชนลูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กเยาวชนในสถานพินิจ เด็กเยาวชนถูกบังคับใช้แรงงาน คำประเวณี

ภายใต้แนวคิดของระบบการศึกษานั้น กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถือเป็นประเด็นการวิเคราะห์ระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคตที่สำคัญ ด้วยสภาพความเป็นไปในระบบนิเวศของการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในแต่ละช่วงเวลา ถือเป็นข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือในการทำงานเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนงานแต่ละด้าน

ภาพที่ 5 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมายภายใต้แนวคิดการจัดการศึกษาทางเลือก
ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาและประยุกต์โดยผู้วิจัย, 2566

โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสะท้อนการทำงานและเชื่อมโยงทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค/ประเทศ ประกอบด้วย กสศ. นายจ้าง และหน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาอาชีพและการมีงานทำของเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

- 1) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
- 2) หน่วยงานภาคีของการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา อาทิ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) กระทรวงศึกษาธิการ
- 3) หน่วยผู้ให้บริการการศึกษาทางเลือก อาทิ ศูนย์การเรียนรู้ สถานศึกษาตามมาตรา 12 และศูนย์เตรียมความพร้อมการศึกษาพิเศษ ศูนย์การเรียนรู้สถาบันสังคม โรงเรียนขนาดเล็กทางเลือก ศูนย์การเรียนรู้ครูภูมิปัญญา เครือข่ายการศึกษาบนฐานชุมชน เครือข่ายการศึกษาชนเผ่าพื้นเมือง เครือข่ายเด็กและเยาวชนทางเลือก เครือข่ายนวัตกรรมการศึกษาทางเลือก

- 4) หน่วยงานผู้ให้บริการศึกษาในระบบ อาทิ มหาวิทยาลัยและสถานศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัย
ท้องถิ่น คณะกรรมการอาชีวศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวง
ยุติธรรม
- 5) หน่วยงานผู้สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร หรือหน่วยงานนโยบายในพื้นที่ ได้แก่ คณะกรรมการ
จังหวัด พมจ. ศธจ. อปท. สพฐ.
- 6) นายจ้าง และหน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาอาชีพและการมีงานทำของเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา
อาทิ หน่วยงานภาคเอกชน และสถานประกอบการ
- 7) หน่วยงานภาคประชาสังคม (NGOs) และมูลนิธิ
- 8) ชุมชน (ครอบครัว ผู้นำชุมชน ปรชาญชุมชน อสม.) และเครือข่ายครูที่เลี้ยง/ผู้ดูแลเยาวชนนอกระบบ
การศึกษา
- 9) หน่วยงานต่างประเทศ อาทิ กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ
- 10) หน่วยงานสนับสนุนและผลักดันกฎระเบียบด้านการเงิน อาทิ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์
และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.)

ภายใต้การศึกษาคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก มีความเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ
กลุ่มประชากรตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก

กิจกรรมสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ (ก) สาเหตุของปัญหา ข้อจำกัดและความต้องการของ
กลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา (ข) ศักยภาพและแนวโน้มของการจัดการศึกษาทางเลือกในอนาคต
(ค) โอกาสและความท้าทายสำคัญของการจัดการศึกษาทางเลือกในอนาคต และ (ง) ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา
รูปแบบและการพัฒนาระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคตเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในอนาคต
จากผู้เชี่ยวชาญ (Key Informants) พื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 4 จังหวัดในส่วนภูมิภาค กำหนดรายละเอียด
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มประชากรสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก

กลุ่มประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	เกณฑ์การคัดเลือก
(1) ผู้บริหารด้านความเสมอภาคทางการศึกษาระดับประเทศ	ไม่น้อยกว่า 3 ราย	มีประสบการณ์บริหารงานด้านการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับประเทศไม่น้อยกว่า 5 ปี
(2) นักวิชาการด้านความเสมอภาคทางการศึกษาระดับประเทศ	ไม่น้อยกว่า 2 ราย	มีประสบการณ์ทางวิชาการด้านความเสมอภาคทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี
(3) ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ที่ก่อตั้งโดยชุมชน มูลนิธิองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นต้น	ไม่น้อยกว่า 2 ราย ต่อจังหวัด จำนวน 5 จังหวัดรวม 10 คน	มีประสบการณ์บริหารงานด้านการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับพื้นที่ไม่น้อยกว่า 3 ปี
(4) บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ที่ก่อตั้งโดยชุมชน มูลนิธิ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นต้น	ไม่น้อยกว่า 2 ราย ต่อจังหวัด จำนวน 5 จังหวัดรวม 10 คน	มีประสบการณ์ทำงานด้านการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ปี
(5) บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ ความช่วยเหลือเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่	ไม่น้อยกว่า 2 ราย ต่อจังหวัด จำนวน 5 จังหวัดรวม 10 คน	
(6) เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่	ไม่น้อยกว่า 3 ราย ต่อจังหวัด จำนวน 5 จังหวัดรวม 15 คน	

กลุ่มที่ 2 กลุ่มประชากรสำหรับการประชุมระดมความคิด

กิจกรรมประชุมระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ประเมินขีดความสามารถในการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพื่อออกแบบภาพอนาคตของระบบการศึกษาของประเทศไทย และเสนอวาระสำคัญของความเสมอภาคทางการศึกษา ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 4 จังหวัดในส่วนภูมิภาค ผู้เข้าร่วมรวมจำนวนไม่น้อยกว่า 150 คน โดยพื้นที่ 4 จังหวัดในส่วนภูมิภาคนั้น ได้แก่ เชียงใหม่ สงขลา นครราชสีมา และชลบุรี โดยพื้นที่ 4 จังหวัดเหล่านี้เป็นจังหวัดที่มีจำนวนเด็กนอกระบบสูงที่สุดในแต่ละ 4 ภูมิภาคตามเกณฑ์การคัดเลือกที่ระบุข้างต้น โดยกำหนดรายละเอียดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารของหน่วยงานด้านการศึกษา
- 2) ครู และบุคลากรทางการศึกษา
- 3) บุคลากรของหน่วยงานขับเคลื่อนความเสมอภาคทางการศึกษา หรือภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ของ กสศ.
- 4) เครือข่ายนักวิชาการ
- 5) บุคลากร กสศ.
- 6) กลุ่มผู้ประกอบการในฐานะนายจ้างของเยาวชน และแรงงานที่ยากจนและด้อยโอกาส รวมถึงผู้บริหารหน่วยงานผู้จ้างงานและหน่วยงานด้านแรงงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัด สภาหอการค้าจังหวัด แรงงานจังหวัด เป็นต้น
- 7) ผู้บริหารหรือตัวแทนจากหน่วยงานพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานหรือการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ภาคเอกชนและชุมชนในพื้นที่ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ที่ก่อตั้งโดยชุมชนร่วมกับภาคเอกชน มูลนิธิ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นต้น
- 8) เยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

โครงการวิจัยฯ ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลและดำเนินการในกรุงเทพมหานคร และ 4 จังหวัดในส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก โดยการดำเนินงานในแต่ละภูมิภาคจะมีการดำเนินกิจกรรมในจังหวัดที่มีสถานการณ์ปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาในระดับสูง และมีความหลากหลายของพื้นที่ในการตอบโจทยระบบการศึกษาทางเลือกในอนาคตของเยาวชนกลุ่มเปราะบางผ่านเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกทั้งหมด 4 เกณฑ์ ดังนี้

1. เกณฑ์ภูมิภาค ครอบคลุมทั้งจังหวัดใหญ่ กรุงเทพมหานคร และ 4 จังหวัดในส่วนภูมิภาค ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก

2. เกณฑ์ร้อยละความหนาแน่นของจังหวัดในแต่ละภาคที่มีสถานการณปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาในระดับสูง (ข้อมูลจากงานระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา iSEE หรือทางเว็บไซต์ isee.eef.or.th โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

ตารางที่ 2 รายชื่อจังหวัดตามภูมิภาคที่มีสถานการณปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาในระดับสูง

2. เกณฑ์ % จังหวัดที่มีสถานการณปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาในระดับสูง				
ภาคเหนือ	ภาคใต้	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคตะวันออก	
ตาก	ภูเก็ต	ขอนแก่น	ชลบุรี	กรุงเทพ
เชียงใหม่	นราธิวาส	นครราชสีมา	จันทบุรี	
เชียงราย	ปัตตานี	หนองคาย	ตราด	
แม่ฮ่องสอน	ยะลา	อุบลราชธานี	ปราจีนบุรี	
นครสวรรค์	สงขลา	อุดรธานี	ระยอง	

ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาและประยุกต์โดยผู้วิจัย, 2566

3. เกณฑ์ประเด็นเศรษฐกิจสังคม จากสัดส่วนคนจนจำแนกเป็นรายภาคและจังหวัด พ.ศ. 2564 ว่าจังหวัดใดบ้างที่มีสัดส่วนคนจนหรือมีภาวะยากจนซึ่งถือเป็นมูลเหตุสำคัญของความเปราะบาง

ตารางที่ 3 รายชื่อจังหวัดตามภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูง (ตามเกณฑ์เศรษฐกิจสังคม)

3. เกณฑ์ประเด็นเศรษฐกิจสังคม สัดส่วนคนจนสูง จำแนกเป็นรายภาค และจังหวัด พ.ศ. 2564				
ภาคเหนือ	ภาคใต้	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคตะวันออก	
แม่ฮ่องสอน	ปัตตานี ยะลา นราธิวาส	นครราชสีมา	-	

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติและประยุกต์โดยผู้วิจัย, 2566

4. เกณฑ์ความหนาแน่นประชากร จากความหนาแน่นประชากร พ.ศ. 2564 ว่าจังหวัดใดบ้างที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ เพื่อช่วยสะท้อนบริบทของลักษณะการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมที่สำคัญที่จะส่งผลต่อประเด็นความเปราะบางทางด้านศึกษากับกลุ่มเยาวชนด้อยโอกาส

ตารางที่ 4 รายชื่อจังหวัดตามภูมิภาคที่มีความหนาแน่นประชากร (ตามเกณฑ์ความหนาแน่น)

4. เกณฑ์ความหนาแน่นประชากร หนาแน่นสูง (คน/ ตร.กม.)				
ภาคเหนือ	ภาคใต้	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคตะวันออก	
		นครราชสีมา	ชลบุรี	กรุงเทพ

ที่มา: สำนักวิเคราะห์และประเมินผล กระทรวงมหาดไทยและประยุกต์โดยผู้วิจัย, 2566

จากแนวทางการแบ่งเกณฑ์ขั้นต้นในการคัดเลือกขอบเขตพื้นที่ทำการศึกษา เพื่อสะท้อนความเป็นไปได้ของอนาคตทางเลือกที่หลากหลายโดยพื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูลจะเกิดขึ้นที่จังหวัดหลักของแต่ละภูมิภาคและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายจากพื้นที่ของจังหวัดตามเกณฑ์ข้อ 3 และ 4 ที่เพิ่มเติม ตามข้อมูลในตารางด้านล่าง

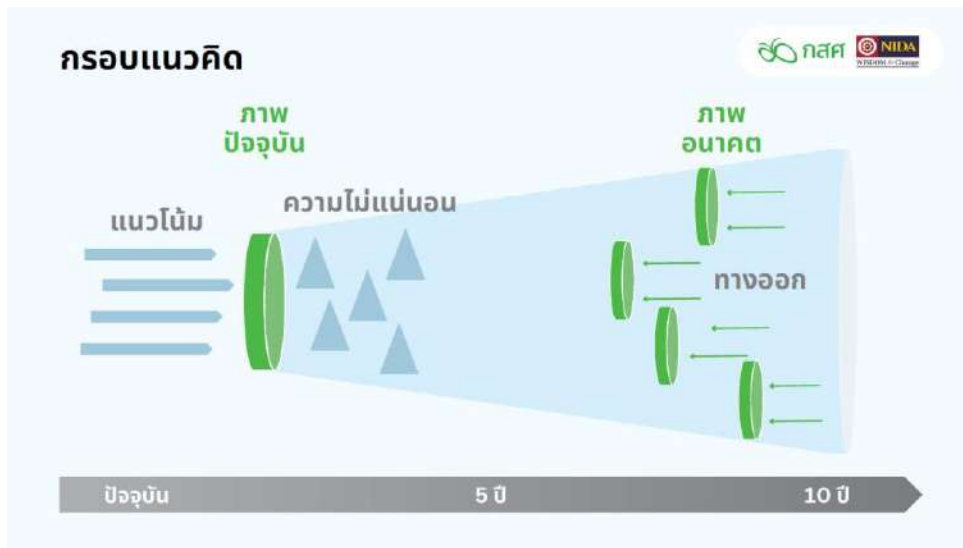
ตารางที่ 5 กลุ่มเป้าหมายจากพื้นที่ของจังหวัด

พื้นที่	จังหวัด
ส่วนกลาง	กรุงเทพมหานคร
ภาคเหนือ	เชียงใหม่ (ครอบคลุม แม่ฮ่องสอน)
ภาคใต้	สงขลา (ครอบคลุม ปัตตานี ยะลา นราธิวาส)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	นครราชสีมา
ภาคตะวันออก	ชลบุรี

ขอบเขตระยะเวลาการมองอนาคต

ภายใต้โครงการวิจัยฯ ได้กำหนดกรอบระยะเวลาการมองอนาคตไว้ที่ 10 ปี ผ่านการวิเคราะห์แนวโน้มการเรียนการสอนในอนาคตของประเทศไทยในอีก 5-10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567-2576) ทั้งด้านกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและระบบการศึกษาทางเลือก เนื่องจากเป็นกรอบระยะเวลาที่ไม่สั้นเกินไปจนทำให้การวิเคราะห์ติดอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาพปัญหาและข้อจำกัดในปัจจุบันมากเกินไป และเป็นกรอบระยะเวลาที่ไม่ยาวเกินไปจนทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ประกอบการกำหนดแผนระยะกลางเพื่อการพัฒนาการศึกษาทางเลือกได้

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดระยะเวลาการมองอนาคต

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

1.7 กระบวนการดำเนินงาน

ในภาพรวมโครงการนี้ประกอบด้วย 7 กิจกรรมหลักได้แก่ การถอดบทเรียนการพัฒนาการศึกษาทางเลือกของต่างประเทศ การถอดบทเรียนการพัฒนาการศึกษาทางเลือกของไทย การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมระดมความคิดเห็น การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนในอนาคต การพัฒนาและวิเคราะห์ภาพอนาคตของระบบการศึกษาไทย การออกแบบหลักสูตร และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคาดการณ์อนาคตด้านการศึกษาให้กับบุคลากรของ กสศ. และหน่วยงานเครือข่าย โดยมีการดำเนินงานให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างกิจกรรมหลักดังกล่าวกับวัตถุประสงค์ของโครงการดังแผนภาพด้านล่าง โดยผลผลิตที่ได้จะถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ทั้งแนวโน้มการเรียนการสอนของประเทศไทยในอนาคตอีก 5-10 ปีข้างหน้าในด้านของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและระบบการศึกษาทางเลือก ไปจนถึงรูปแบบ และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรูปแบบและการพัฒนาระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคตที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และตลาดแรงงาน และส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งสามารถแจกแจงกรอบแนวคิด และรายละเอียดกรอบการดำเนินการวิจัยได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

กรอบการดำเนินงาน

ภาพที่ 7 กรอบการดำเนินการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

1) แนวโน้มการเรียนการสอนในอนาคตของประเทศไทยในอีก 5-10 ปีข้างหน้าทั้งด้านกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและระบบการศึกษาทางเลือก ผ่านการวิเคราะห์แนวโน้มการเรียนการสอนในอีก 5-10 ปีข้างหน้า เป็นการวิเคราะห์ภาคการศึกษาของประเทศไทยที่เป็นไปได้และนัยยะที่มีต่อกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่เปลี่ยนไปในอนาคต ครอบคลุมสาเหตุของการเข้าไม่ถึง สาเหตุของการหลุด สาเหตุของการกลับเข้ามาสู่ระบบการศึกษาไม่ได้ ข้อจำกัด/ความต้องการของกลุ่มด้อยโอกาส ทางเลือกของอาชีพ และความต้องการของผู้ใช้แรงงาน และในส่วนของระบบนิเวศของการจัดการศึกษาทางเลือก ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รูปแบบการเรียนรู้ทางเลือก ครูผู้สอน ที่มาของการสนับสนุนด้านการเงิน กลไกการทำงานบูรณาการ โดยวิเคราะห์จากปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตของการเรียนการสอนของกลุ่มเป้าหมายทั้งปัจจัยความไม่แน่นอน ปัจจัยแนวโน้มหลัก ปัจจัยสัญญาณอ่อน และปัจจัยพลิกผัน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้มาจากการกวาดสัญญาณแนวโน้มและความไม่แน่นอนด้วยการทบทวนวรรณกรรม การวิจัยเอกสาร การถอดบทเรียนจากต่างประเทศและในประเทศไทยผ่านการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมความคิดใน 5 พื้นที่

2) ประเมินโอกาส ความท้าทาย วาระสำคัญ และเป้าหมายของการศึกษาทางเลือก ในระยะ 5-10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567-2576) โดยการวิเคราะห์เป้าหมายการจัดการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกระบบ หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ควรมีในอนาคต เป็นผลมาจากการวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ ต่อ (1) ภาวะการด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน (2) โอกาสทางอาชีพและการมีงานทำของผู้ด้อยโอกาส

ทางการศึกษา และ (3) ระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือก ซึ่งสังเคราะห์มาจากสถานการณ์ในอนาคตที่เป็นไปได้ต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพิจารณาถึงช่องว่างระหว่างทักษะที่ภาคเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมีความต้องการกับรูปแบบการศึกษาในระบบในอนาคต เพื่อให้ตอบสนองเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเพิ่มขีดความสามารถของภาคการศึกษาในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และสอดคล้องกับศักยภาพและบริบทของระบบการศึกษาทางเลือกของประเทศไทย

3) รูปแบบและทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต โดยการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบ และทางเลือกการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวาระสำคัญต่าง ๆ ในอนาคต ทั้งความต้องการของกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต โดยทางเลือกนี้สังเคราะห์จากโอกาสและความท้าทายในอนาคตของการศึกษาทางเลือก และประเมินทางเลือกเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์โดยคำนึงถึงสมรรถนะและขีดความสามารถของระบบการศึกษาทางเลือกของไทยควบคู่ไปด้วย โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์โอกาส ความท้าทายและวาระสำคัญของการศึกษาทางเลือกข้างต้น รวมถึงข้อมูลจากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการศึกษาทางเลือกจากต่างประเทศและในประเทศไทย และผลการสัมภาษณ์และระดมความคิด

4) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรูปแบบและการพัฒนาระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคตที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และตลาดแรงงานในอนาคต และส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา โดยการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรูปแบบและการพัฒนาระบบนิเวศของการศึกษาทางเลือกในอนาคตที่สอดคล้องกับโจทย์ที่สำคัญในอนาคต ทั้งความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงานในอนาคต และการเป็นกลไกการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาสำหรับเยาวชนด้อยโอกาส ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาต่อไป ผ่านการวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายสำคัญในอนาคตของการเรียนการสอน และขีดความสามารถในภาคการศึกษาทางเลือกของประเทศไทย และการประมวลความคิดเห็นที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมความคิดเห็น

5) ทักษะการคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาให้กับบุคลากรของ กสศ. และหน่วยงานภาคีเครือข่าย โดยการพัฒนาทักษะการประเมินสภาพแวดล้อมและการคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาให้กับบุคลากรของ กสศ. และหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือจัดการเรียนรู้ หรือสร้างความสำเร็จเสมอภาคทางการศึกษา ตามหลักสูตรการเรียนรู้

ผลการคาดการณ์เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต

ผลการศึกษาด้านการคาดการณ์เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ประกอบไปด้วย 5 หัวข้อ ดังนี้

- 1) เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา: ความสำคัญของเยาวชนต่ออนาคต นิยามความหมายและขอบเขตสำหรับการศึกษา ความสำคัญของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และประเภทของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาภายใต้งานวิจัยนี้ รวมทั้งแนวโน้มและประเด็นที่ต้องจับตามองของแต่ละกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาส
- 2) ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ครอบคลุมมิติสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางดำเนินศึกษาภายใต้กระบวนการอนาคตศึกษา
- 3) อนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา สะท้อนภาพความเป็นไปได้ของอนาคตทางเลือกหลากหลายรูปแบบ
- 4) โอกาสและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยในแต่ละภาพอนาคตนั้นได้มีทั้งข้อดีและข้อเสียในแต่ละอนาคตทางเลือก และ
- 5) ทางเลือกเพื่อเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนเชิงแนวทางและวิธีการในการต่อยอดเพื่อลดความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ความสำคัญของเยาวชน

เยาวชนคือสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้า และความเจริญรุ่งเรืองทั้งในปัจจุบันและอนาคต การลงทุนกับการพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะการพัฒนาทางการศึกษา จึงมีความจำเป็นยิ่งต่อการสร้างรากฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งในเรื่องของรายได้ สุขภาพ และความมั่นคงตลอดช่วงชีวิต นอกจากนี้ เยาวชนที่มีคุณภาพยังเป็นกำลังสำคัญต่อผลผลิต และโอกาสในการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ (UNICEF, 2018) แม้ว่าแนวคิดที่ว่า “เด็กคืออนาคตของชาติ” หรือ “เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” จะเป็นประโยคที่คุ้นเคย และส่งผลให้เกิดนโยบายและการส่งเสริมทางสังคมในการพัฒนาเยาวชนในด้านต่าง ๆ เพื่อการเติบโตเป็น

ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและช่วยสร้างสรรค์อนาคตที่ดีให้แก่สังคม แต่แนวคิดเหล่านี้กลับได้รับความท้าทายมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเยาวชนมีความตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมและสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก ทั้งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง รวมถึงการรับรู้ถึงศักยภาพของตนเองมากขึ้น เยาวชนในปัจจุบันจึงถือเป็นหนึ่งในกลุ่มประชากรสำคัญที่มีบทบาทในการเรียกร้องหรือเป็นเสียงสะท้อนในมุมมองของคนรุ่นใหม่ หรือความต้องการให้เกิดอนาคตที่ดีกว่า ดังนั้น ศักยภาพของเยาวชนอาจไม่จำเป็นต้องรอการบ่มเพาะเพื่อการเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต แต่การตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของเยาวชน เพื่อพัฒนาและดึงศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด จะช่วยเยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง ทำให้สังคมในปัจจุบันได้รับประโยชน์จากการมีบทบาททางสังคมของเยาวชน และเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต (พงศธร จันทรแก้ว, 2564) เยาวชนจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเป็นผู้ร่วมกำหนดอนาคตของตนเองด้วย โจทย์สำคัญในการพัฒนาประเทศจึงต้องเริ่มจากการพัฒนาเยาวชนด้วยการให้ความสำคัญกับความสามารถในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ และคำนึงถึงศักยภาพ ความต้องการ และความแตกต่างหลากหลายของเยาวชน เพื่อการสร้างเยาวชนที่มีศักยภาพและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาในปัจจุบัน และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังสำคัญในการสร้างสังคมที่ดีและมีคุณภาพต่อไป

เป้าหมายของและขอบเขตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาสำหรับการวิจัย

ภายใต้ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้ ได้ให้ความหมายของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาครอบคลุม “เยาวชนอายุ 15 – 24 ปีที่ขาดโอกาสและไม่สามารถเข้าถึงโอกาสจากระบบการศึกษาปกติ” โดยการขาดโอกาสและไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาปกติได้นั้น ซึ่งมีสาเหตุจากการไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาได้ตั้งแต่แรก กลุ่มเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาแล้ว รวมถึงเยาวชนกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในระบบการศึกษาแต่มีความเสี่ยงจะหลุดออกจากระบบการศึกษา

ความสำคัญของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

แม้เยาวชนด้อยโอกาสจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การมีคุณภาพชีวิตในเขตเมืองที่ตกต่ำ ผู้ปกครองยากจน อัตราการหย่าร้างหรือการถูกละเลยจากพ่อแม่ ฯลฯ และมักได้รับการตีตราจากสังคมว่าเยาวชนกลุ่มนี้จะเติบโตไปพร้อมกับการสร้างความเสียหายให้แก่สังคมในอนาคตอันใกล้ (สสค., 2557) เยาวชนเหล่านี้จึงมักถูกละเลยจากสังคมและไม่เป็นที่คาดหวังว่าจะสามารถสร้างอนาคตที่ดีให้แก่สังคมและประเทศได้ แต่ในขณะเดียวกันสังคมก็จำเป็นต้องพึ่งพาเยาวชน

เหล่านี้ เพราะเยาวชนทุกคนถือเป็นหัวใจสำคัญในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของสังคมได้ ดังนั้น โอกาสในการมีชีวิตที่ดีกว่าของเยาวชนเหล่านี้สามารถสร้างขึ้นใหม่ให้มีความชัดเจนและสามารถจับต้องได้ด้วยการ สร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมและหลากหลายให้แก่เยาวชน เพราะการได้รับโอกาสทางการศึกษา เปรียบเสมือนประตูที่จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต โอกาสทางการศึกษาจะช่วยให้เยาวชน เหล่านี้มีโอกาสในการสร้างพื้นฐานชีวิตที่ดีให้แก่ตนเอง ทั้งในเรื่องของการมีสุขภาพหรือสุขอนามัยที่ดี การมีทักษะ ในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ การคิดอย่างมีเหตุผล และมีความรู้ที่สามารถเป็นทักษะในการดำเนินชีวิตและ เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพที่ดี สามารถใช้ทักษะที่ตนเองมีในการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมใน ตลาดแรงงาน มีความก้าวหน้าในสายอาชีพ ซึ่งจะส่งผลถึงการมีรายได้ที่ดีและมั่นคงในอนาคต นอกจากนี้ การศึกษายังช่วยลดโอกาสในการเกิดปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ เช่น การก่ออาชญากรรม หรือการตั้งครมภ์ไม่พร้อม ๆ เมื่อเยาวชนมีการศึกษาในระดับที่ดีจะส่งผลให้เยาวชนเหล่านี้มีโอกาที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีความมั่นคงในชีวิต ไม่เป็นภาระให้แก่ครอบครัวและลดการพึ่งพาสวัสดิการหรือการสนับสนุนจากภาครัฐ สามารถ สร้างผลผลิตและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ (Lamb & Huo, 2017) นอกจากนี้ยังสามารถส่ง ต่อโอกาสทางการศึกษาและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่บุตรหลานหรือเยาวชนรุ่นต่อไปให้มีโอกาสในการสร้างชีวิตที่ดี ต่อไปได้อีกด้วย

ประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ในฐานะหน่วยงานราชการส่วนกลางมีหน้าที่ส่งเสริม การศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม สร้างความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถพิเศษให้ได้เรียนรู้และแสดงออกในทางที่เหมาะสม ซึ่งได้กำหนดประเภทของเด็กด้อยโอกาสไว้ 10 ประเภทดังนี้

1. เด็กยากจน (มากเป็นพิเศษ) หมายถึง เด็กซึ่งเป็นบุตรหลานของคนยากจนที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการ เลี้ยงชีพ หรือครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี ครอบครัวอยู่รวมกันหลายคน ขาดแคลน บังคับพื้นฐาน รวมถึงเด็กในแหล่งชุมชนแออัด หรือเด็กจากครอบครัวที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกล ขาดโอกาสที่ ได้รับการศึกษาและบริการอื่น ๆ
2. เด็กมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ครอบคลุม เด็กที่ติดสารระเหยหรือยาเสพติดให้โทษ หรือเด็กกลุ่ม เสี่ยงการถูกชักนำให้ประพฤติตนไม่เหมาะสม จากการประกอบอาชีพผิดกฎหมาย
3. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง หมายถึง เด็กที่มารดาคลอดทิ้งไว้ในโรงพยาบาลหรือสถานที่ต่าง ๆ รวมไปถึงเด็กที่พ่อแม่ปล่อยทิ้งให้มีชีวิตอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก

ปัญหาการหย่าร้าง หรือครอบครัวแตกแยก มีสภาพชีวิตขาดความรัก ความอบอุ่น ตลอดถึงเด็กที่ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู

4. เด็กที่ถูกทำร้ายอย่างทารุณ หมายถึง เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกายทางเพศหรือทางจิตใจมี เนื่องจากถูกทำร้ายทารุณถูกบีบบังคับกดดันจากผู้ปกครอง ซึ่งมีสภาพจิตใจไม่เป็นปกติหรือถูกล่วงละเมิดในลักษณะต่าง ๆ จากบุคคลที่อยู่ใกล้ตัว

5. เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจหรือมีพ่อแม่เจ็บป่วย เป็นเด็กที่มักจะถูกมองจากบุคคลอื่นอย่างรังเกียจ

6. เด็กชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย หมายถึง เด็กที่เป็นบุตรหลานของบุคคลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มีปัญหาเกี่ยวกับการถือสัญชาติจนเป็นสาเหตุให้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือบริการอื่น ๆ ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามบริเวณแนวชายแดนของประเทศไทย

7. เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เสี่ยงต่อการประสบอันตรายและเป็นปัญหาสังคม

8. เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงาน หมายถึง เด็กที่ถูกบังคับให้ใช้แรงงานก่อนถึงวัยอันสมควร ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ไม่มีโอกาสได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามหลักพัฒนาการอันเหมาะสม

9. เด็กที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศหรือโสเภณีเด็ก หมายถึง เด็กที่มีความสมัครใจหรือถูกบังคับล่อลวงให้ขายบริการทางเพศ หรือถูกชักจูงให้ขายบริการทางเพศ อยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ

10. เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กที่กระทำผิดและถูกควบคุม อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามกฎหมาย ตลอดถึงเด็กที่ตั้งครรภ์นอกสมรส ซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การทอดทิ้งทารก

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนดประเภทของเด็กด้อยโอกาสไว้ตามราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเป็นการกำหนดกลุ่มประเภทของเยาวชนตามความแตกต่างของสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ได้กำหนดประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาโดยเน้นการจัดกลุ่มตามปัจจัยเชิงสาเหตุ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตของสาเหตุประเภทต่าง ๆ งานวิจัยนี้จึงแบ่งเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษาออกเป็น 6 กลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์, กลุ่มเยาวชนฐานะยากจน, กลุ่มเยาวชนที่มีความไม่พร้อมของครอบครัว, กลุ่มเยาวชนที่เป็นแม่/พ่อวัยใส, กลุ่มเยาวชนพิการ และเยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา โดยมีลักษณะแนวโน้มของแต่ละกลุ่มและประเด็นข้อท้าทายสำคัญที่ส่งผลต่อการด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

1. เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่ไม่มีบัตรประชาชน เลขประจำตัว ไม่มีสิทธิ และมีค่านิยมทางสังคมที่ให้คุณค่าต่อการมีครอบครัวและการมีอาชีพหรือหารายได้ก่อน

2. เยาวชนฐานะยากจน หมายถึงกลุ่มที่ไม่สามารถจ่ายค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ ต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้ตัวเองและหรือหาเลี้ยงครอบครัว

3. เยาวชนที่มีครอบครัวไม่พร้อม หมายถึงเยาวชนที่มีความไม่พร้อมของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ต้องดูแลสมาชิก ผู้ปกครองที่มีปัญหาสุขภาพ หรือปัญหาเชิงสังคมด้านอื่น ๆ

4. เยาวชนคุณพ่อคุณแม่วัยใส หมายถึงกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าเรียนได้เพราะตั้งครรรค์ รวมทั้งไม่มีเวลาเรียน เพราะต้องดูแลและออกมาทำงานเพื่อหาเลี้ยงลูก

5. เยาวชนมีข้อจำกัดทางร่างกาย หมายถึง พิการหรือไม่มีสามารถเดินทางไปเข้ารับการการศึกษาได้ ไม่สามารถรับสารจากสื่อการเรียนรู้ได้หรือใช้เวลาเรียนรู้นานกว่ากลุ่มปกติ

6. เยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่เห็นว่าการศึกษาไม่ตอบโจทย์ชีวิตและการทำงาน เยาวชนที่เข้ากับสังคมในสถานศึกษาไม่ได้ รวมถึงเยาวชนติดยาเสพติดและติดเกม

อย่างไรก็ตาม ประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาอาจมีหลายรูปแบบนอกเหนือจากที่ไม่ได้กล่าวถึงในงานวิจัยครั้งนี้ เช่น เยาวชนที่มีความสามารถแต่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพของระบบการศึกษา ซึ่งทำให้ขาดโอกาสเข้ารับการการศึกษาในสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงาน และสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงระดับโลก ส่งผลให้มีโอกาสน้อยในการประกอบอาชีพที่ดีและได้ค่าตอบแทนที่สูงในอนาคต เป็นต้น

ภาพที่ 8 ประเภทของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

1. เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ ครอบคลุมกลุ่มเยาวชนที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยเลข 7 ซึ่งเป็นบุตรหลานของบุคคลที่ขึ้นด้วยเลข 6 หรือบุตรของคนที่ไม่มีสัญชาติไทยที่เกิดในประเทศไทยและยังคงไม่ได้สัญชาติไทย รวมทั้งเลข 0 หรือเป็นบุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 18 มกราคม 2558 (กระทรวงแรงงาน, 2558) ทั้งสามกลุ่มคือชนกลุ่มน้อยไร้สัญชาติที่เกิดในประเทศไทยหรือเดินทางเข้าประเทศแบบไม่ถูกกฎหมาย ส่งผลให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน รวมทั้งด้านการศึกษา นอกจากนี้ ในบางชุมชนยังมีข้อจำกัดจากการให้ความสำคัญกับค่านิยมทางสังคมที่ให้คุณค่าต่อการมีครอบครัวและการมีอาชีพหรือหารายได้ก่อน โดยมีแนวโน้มและข้อท้าทายสำคัญ ดังนี้

แนวโน้มของกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์มีจำนวนที่ไม่ลดลงในอนาคตแต่จะเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมือง ปัญหาสถานะเศรษฐกิจและภัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีผู้ย้ายถิ่นที่ไม่ใช่คนไทยที่อาศัยและทำงานในประเทศไทยประมาณ 4.90 ล้านคน (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2561) และมีการคาดการณ์ว่าจำนวนผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.13 ล้านคนในทศวรรษหน้า (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากกลุ่มประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว ที่ยังเป็นแรงงานทักษะต่ำ จากการลี้ภัยอพยพเข้าสู่ค่ายพักพิงในประเทศไทย รวมทั้งสภาวะปัญหาการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นทั้งจากในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน เยาวชนที่จำเป็นต้องอพยพติดตามครอบครัวออกจากภูมิภาคหรือพื้นที่ที่มีความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศแปรปรวน รวมทั้งไม่มีพื้นที่ทำกินหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล และกลุ่มเยาวชนไร้สัญชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาโดยผิดกฎหมายที่จะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

และด้วยข้อจำกัดทางจากการย้ายถิ่นและเข้าถึงสิทธิ ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนบางส่วนที่ย้ายมาในพื้นที่อื่น และมีความเชื่อในแนวยึดถือปฏิบัติเก่าที่ลดลง และพยายามที่จะเอาชนะข้อจำกัดทางด้านโอกาสของการศึกษาเพื่อก้าวข้ามประเด็นค่านิยมจากทางสังคมและครอบครัวที่เน้นให้การประกอบอาชีพมากกว่าเห็นความสำคัญด้านการเรียน

ความท้าทายในอนาคตของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์

1. ปัญหาไร้สัญชาติเรื้อรัง การเป็นเยาวชนไร้รัฐไร้สัญชาติและความเป็นพลเมืองที่ยังเป็น ปัญหาเรื้อรังเนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย รวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือบนพื้นที่สูงที่ยังไม่ได้รับสัญชาติแต่กำเนิด หรืออาจอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแต่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย เด็กจำนวนมากจึงต้องกลายเป็นบุคคลไร้สัญชาติ และการต่อสู้เพื่อสิทธิในการเป็นพลเมืองต้องใช้เวลาานาน อีกทั้งยังมีการต่อสู้หรือเรียกร้องอยู่ตลอดเวลาเพราะเป็นการยากที่จะเข้าถึงสวัสดิการและบริการต่าง ๆ ที่พลเมืองสมควรได้รับ รวมถึงสิทธิในการศึกษาด้วย

2. อุปสรรคด้านภาษาและการสื่อสาร ด้วยอัตลักษณ์ที่สูญหายไปด้วยการถูกกลืนกินทางวัฒนธรรมที่มากขึ้น เยาวชนบางกลุ่มที่ต้องพยายามเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองให้สอดคล้องกับคุณค่าทางสังคมไทยภายใต้ใหญ่หรือในเมือง ส่งผลให้ภาษาและวัฒนธรรมพื้นเมืองในชุมชนสูญหายไป เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาหลักของประเทศและใช้เป็นเกณฑ์วัดทักษะทางภาษาในหลักสูตรการเรียน ซึ่งอาจทำให้เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์สื่อสารกับผู้อื่น เข้าถึงการศึกษา และโอกาสอื่น ๆ ได้ยาก จึงจำเป็นที่จะต้องปรับตัว หากปรับตัวได้ภาษาหรือวัฒนธรรมเดิมอาจถูกกลืนกินไป แต่หากปรับตัวไม่ได้จะทำให้ผลการเรียนของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในระดับต่ำ เข้ากับสังคมไม่ได้ และส่งผลต่อการผลักดันให้นักเรียนชนกลุ่มน้อยและชาติพันธุ์ต้องหลุดออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด ความจำเป็นในการสร้างอนาคตหลายภาษา การเปลี่ยนจากการใช้ภาษาเดียวเป็นหลักในการสอนหรือการประเมินความสามารถของนักเรียน เป็นสังคมการเรียนการสอนพหุภาษา ผ่านการสอนทั้งภาษาพื้นเมือง ภาษาต่างประเทศ หรือภาษาอื่น ๆ

3. สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการศึกษา พื้นที่โดยรอบของกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์จะอยู่ในพื้นที่สงครามหรือพื้นที่เสี่ยงอันตรายชายขอบตามพื้นที่สูงและห่างไกล ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาความมั่นคง การอพยพเข้ามาของกลุ่มผู้ลี้ภัยที่มากขึ้นเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความไม่สงบของประเทศเพื่อนบ้าน หรือภัยธรรมชาติ อาจทำให้เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐของประเทศปลายทาง ตลอดจนการโดนเลือกปฏิบัติทางสังคม และไม่สามารถได้รับการศึกษาในโรงเรียนได้ ความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้ผู้เรียนปราศจากความกังวลในการตัดสินใจไปเรียนและเข้าถึงสถานศึกษา หรือการทำให้การศึกษาสามารถเข้าถึงผู้เรียนได้โดยไร้ข้อจำกัดด้านทั้งด้านพื้นที่และเวลา

เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์

ปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมือง ปัญหาสภาวะเศรษฐกิจและภัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจากประเทศเพื่อนบ้าน ที่จะส่งผลให้มีผู้อพยพและกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ที่เพิ่มขึ้น

แนวโน้ม

- ปัญหาไร้สัญชาติเรื้อรัง ความเหลื่อมล้ำ และอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ
- การถูกผลักให้เป็นกลุ่มคนชายขอบ การถูกกลั่นแกล้ง และความรู้สึกไม่เข้าพวก
- ภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร การเข้าถึงการศึกษา และโอกาสอื่น ๆ ได้ยาก จึงจำเป็นที่จะต้องปรับตัว หากปรับตัวได้ภาษาหรือวัฒนธรรมเดิมอาจถูกกลืนกินไป
- สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการศึกษา
- ค่านิยมที่ให้คุณค่าต่อการมีครอบครัวและการมีอาชีพ โดยไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา

ความท้าทาย

- การลดอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิที่ควรได้รับตั้งแต่แรกเกิด เช่น ลดอุปสรรคในการเข้าไปสำรวจประชากรในพื้นที่ห่างไกล
- การลดอคติทางเชื้อชาติและภาษา
- การวางแนวทางของระบบและหลักสูตรการศึกษาที่เคารพสิทธิมนุษยชน และคำนึงถึงความแตกต่างหลายหลายทางวัฒนธรรม
- การจัดการศึกษาแบบกวี-พหุภาษา
- ความสามารถในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพสูงที่สุดในบ้านเกิดของตนเอง
- การลดข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีด้านการศึกษา
- การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษา และพร้อมต่อการเรียนรู้อยู่เสมอ
- การช่วยให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าของการศึกษามากขึ้น

ภาพที่ 9 แนวโน้มและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

2. เยาวชนฐานะยากจน หมายถึง กลุ่มที่ไม่สามารถจ่ายค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ ต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้ตัวเองหรือหาเลี้ยงครอบครัว เป็นบุตรหลานของคนยากจนที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ครอบครัวอยู่รวมกันหลายคนและขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน รวมถึงกรณีเด็กในแหล่งชุมชนแออัด แนวนอน്മและข้อท้าทายสำคัญของเยาวชนฐานะยากจนมีดังต่อไปนี้

แนวนอน്മโดยรวมของเด็กและเยาวชนไทยอยู่ใต้เส้นความยากจนมากขึ้น รายได้ของครัวเรือนยากจนและยากจนพิเศษยังมีเกณฑ์ลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งหนี้ครัวเรือนที่สูงขึ้นจากค่าใช้จ่ายด้านค่าอุปโภคบริโภคและปัญหาเงินเฟ้อที่สูงขึ้น ทิศทางภาคการเกษตรของผู้ปกครองเยาวชนที่มีฐานะยากจนมีแนวนอน്മและมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ลดลงด้วยสภาพอากาศที่แปรปรวน รวมทั้งแรงงานไร้ฝีมือจะถูกแทนที่จากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เข้ามาทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีข้อจำกัดทางด้านรายได้รวมถึงปัญหาหนี้สินที่เพิ่มมากกว่าเดิม นอกจากนี้กรณีที่เสี่ยงจากการหลุดจากระบบแล้ว ยังมีโอกาสเสี่ยงที่จะหลุดจากระบบการศึกษาซ้ำเพิ่มเติม ทั้งจากการขาดค่าใช้จ่ายทางด้านวัสดุอุปกรณ์การเรียนและค่าใช้จ่ายเพื่อเดินทางไปสถานศึกษา ส่งผลให้แนวนอน്മค่าเฉลี่ยของโอกาสในการเข้าเรียนนั้นลดลง โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนยากจนที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำที่สุดหรือร้อยละ 20 ระดับล่างของประเทศ นอกจากนี้ จากปัญหาด้านวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลต่อปัญหาด้านสุขภาพของเยาวชนที่ไม่ได้รับสารอาหารที่มีคุณภาพ เพียงพอและเหมาะสมกับวัย อาจนำไปสู่การขาดสารอาหาร พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม การเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องและอาจส่งผลต่ออนาคตในระยะยาว

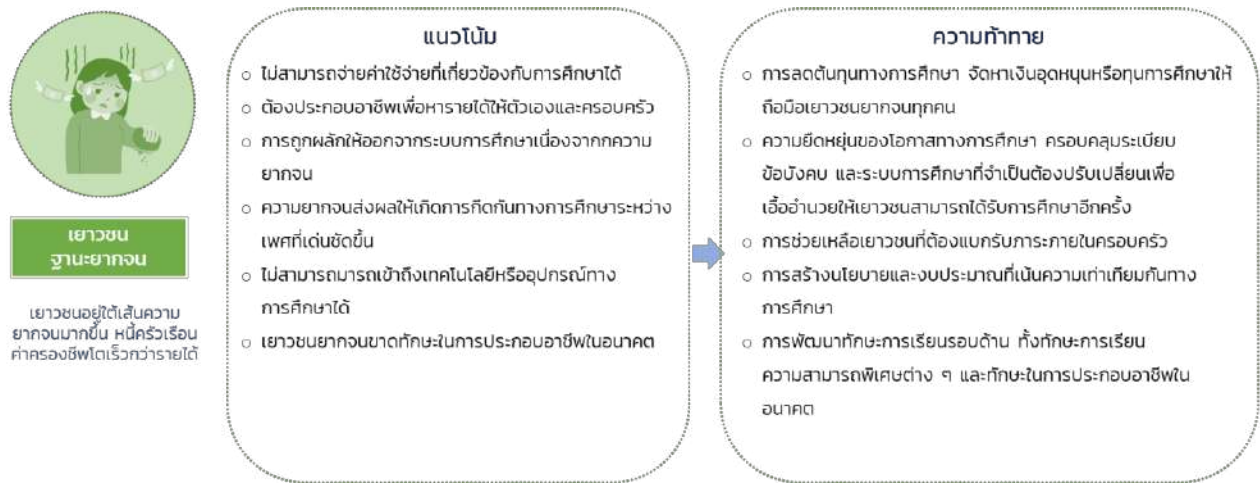
ความท้าทายในอนาคตของเยาวชนฐานะยากจน

1. ปัญหาการถูกผลักให้ออกจากระบบการศึกษา ความยากจนของครอบครัวที่หลักให้เด็กต้องออกจากโรงเรียนเพื่อไปทำงานหาเงินแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง การได้รับการศึกษาในระดับที่ต่ำหรือการออกจากโรงเรียนกลางคัน ยังคงพบมากในเยาวชนที่มีฐานะยากจน รวมทั้งปัญหาด้านทุนทางการศึกษา ด้วยการการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่ไม่คำนึงถึงเงื่อนไขด้านทุนทรัพย์ของเยาวชน ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่สูงขึ้น ส่งผลให้เยาวชนมีโอกาสทางการศึกษาที่น้อยลง และการศึกษาระดับสูงขึ้น แม้จะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี แต่ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น ค่าอุปกรณ์ทางการศึกษา ค่าเดินทาง ค่าเครื่องแบบ ยังถือว่าสูงเมื่อเทียบกับรายได้ของนักเรียนยากจนพิเศษ รวมทั้งโอกาสเสี่ยงในการหลุดจากระบบการศึกษาแบบซ้ำซ้อน

2. ภาระจากสมาชิกในครอบครัวและแนวนอน്മสังคมสูงอายุส่งผลต่อการลดโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนยากจน อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุในครัวเรือนที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อเยาวชนฐานะยากจนมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากเยาวชนที่จะเป็นแรงงานในอนาคตต้องแบกรับภาระในการดูแลสมาชิกในครอบครัว นำไปสู่ปัญหาความยากจนข้ามรุ่น

3. ความไม่ยืดหยุ่นของโอกาสทางการศึกษา ครอบคลุมระเบียบ ข้อบังคับ และระบบการศึกษาที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อเอื้ออำนวยให้เยาวชนสามารถได้รับการศึกษาอีกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทั้งใน

ระบบ นอกกระบบ การศึกษาทางเลือก หรือการศึกษาในรูปแบบใดก็ตาม รวมถึงโอกาสในการฟื้นฟูความรู้และทักษะหลังจากการสูญหายจากการเรียนรู้ระหว่างที่หลุดออกจากระบบ

ภาพที่ 10 แนวโน้มและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนฐานะยากจน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

3. เยาวชนที่มีครอบครัวไม่พร้อม หมายถึงเด็กและเยาวชนที่มีความไม่พร้อมของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ต้องดูแลสมาชิก รวมถึงผู้ปกครองที่มีปัญหาสุขภาพ หรือปัญหาเชิงสังคมด้านอื่น ๆ ทั้งกำพร้าขาดพ่อแม่ พ่อแม่หย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ผู้ปกครองถูกจำคุก พ่อแม่มีคู่ครองใหม่ รวมไปถึงเด็กที่พ่อแม่ปล่อยให้ใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับบุคคลอื่น ทำให้มีสภาพชีวิตขาดความรัก ความอบอุ่น ตลอดถึงเด็กที่ขาดผู้ดูแลเลี้ยงดู โดยมีแนวโน้มและข้อท้าทายสำคัญ ดังนี้

แนวโน้มของกลุ่มเยาวชนที่ครอบครัวไม่พร้อมจากรูปแบบครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องด้วยอัตราการหย่าร้างที่มีมากขึ้น การแยกทางรวมทั้งลักษณะของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวทำให้แนวโน้มของจำนวนเยาวชนกลุ่มนี้มีทิศทางที่จะเพิ่มขึ้นและซับซ้อน รวมทั้งแนวโน้มปัญหาสังคมในครอบครัวที่มีเพิ่มสูงขึ้น ทั้งจากจำนวนปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากความเครียดและวิกฤตเศรษฐกิจ และปัญหายาเสพติดส่งผลต่อจำนวนผู้ปกครองที่ต้องถูกคุมขังทำให้เกิดการแยกกันอยู่ ปล่อยให้ผู้สูงอายุเลี้ยงดูบุตรหลาน อาจนำไปสู่บาดแผลทางร่างกายและจิตใจของเยาวชนจากปัญหาการทำร้ายในครอบครัว ทำให้รูปแบบลักษณะของครอบครัวนั้นเปลี่ยนแปลงไป การไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากสมาชิกในครอบครัวส่งผลให้เกิดการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ใช้เทคโนโลยีหรือแนวทางวัตถุนิยมมากขึ้น ทั้งช่วงเวลาของการอยู่ในโลกอินเทอร์เน็ต หรือการสร้างโลกเสมือนของเยาวชนบนออนไลน์ ทำให้ตัดขาดจากสถานะความเป็นจริงรอบตัว และไม่ได้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการเติบโตของเยาวชน ส่งผลต่อปัญหาและแนวทางการใช้ชีวิตเพื่อสร้างแรงจูงใจต่อการพัฒนาตนเองและสังคมในอนาคต

ความท้าทายในอนาคตของเยาวชนที่มีครอบครัวไม่พร้อม

1. ปัญหาครอบครัวที่ต้อยอด จากสภาวะครอบครัวที่แยกทางกัน อัตราการหย่าร้าง การแยกกันอยู่ของผู้ปกครอง และครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมากขึ้น ทำให้เยาวชนต้องอยู่กับผู้ปกครองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือได้รับการดูแลจากผู้ปกครองที่ไม่ใช่พ่อแม่มากขึ้น ซึ่งอาจทำให้ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างเต็มที่ บางรายอาจมีความขัดแย้งภายในครอบครัว พบการกระทำทารุณต่อเด็ก ทอดทิ้งปล่อยปละละเลย หรือมีปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ รวมถึงปัญหาทางด้านรายได้

2. ปัญหาการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม เด็กที่เติบโตมาโดยไม่ได้รับการเลี้ยงดูที่เหมาะสมทั้งจากสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งกรณีสถานสงเคราะห์ หรือบ้านพักเด็ก ในบางพื้นที่ที่มีผู้ดูแลจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนเด็ก และยังมี การเปลี่ยนผู้ดูแลบ่อย ทั้งยังมีกิจวัตรประจำวันที่เคร่งครัด เน้นให้การดูแลด้านร่างกายมากกว่าจิตใจ รวมถึงตำแหน่งที่ตั้งของสถานรองรับมักอยู่ห่างจากชุมชน อาจจะทำให้ขาดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก และในบางกรณีอาจจะต้องดึงงบประมาณหรือเงินบริจาคจากองค์กรและบุคคลอื่น ๆ ที่อาจไม่แน่นอนและส่งผลกระทบต่อมาตรฐานการทำงาน

3. ปัญหาการเชื่อมต่อกับชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นข้อต่อสำคัญในการทำงานเพื่อร่วมแก้ปัญหาครอบครัวที่ไม่มีความพร้อม ผ่านรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์ หรือสถานดูแลเยาวชนขั้นต้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน รวมทั้งสร้างความเข้าใจและช่วยเร่งแก้ปัญหาของผู้ปกครองที่ไม่มีความพร้อมให้ตรงจุด เพื่อสร้างศักยภาพในการดูแลเยาวชนหรือบุตรหลานแบบบูรณาการทั่วทุกมิติ

เยาวชน ครอบครัวไม่พร้อม

อัตราการหย่าร้างที่มีมากขึ้น เยาวชนที่ไม่ได้รับการดูแลจากผู้ปกครองตามความเหมาะสม ผู้ปกครองเป็นผู้ต้องขัง และปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเยาวชน

แนวโน้ม

- ปัญหาครอบครัวที่ต้อยอดจากสภาวะครอบครัวไม่พร้อม เช่น เยาวชนไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ปัญหาความเครียด บาดแผลทางร่างกายและจิตใจของเยาวชน หรือปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น
- ผู้ปกครองไม่สามารถให้การดูแลลูกได้ตามความเหมาะสม
- กำพร้าขาดพ่อแม่ดูแล
- วิกฤตเศรษฐกิจภายในครอบครัว
- การใช้เทคโนโลยีหรือแนวทางวัตถุนิยมมากขึ้น อยู่บนโลกเสมือนจริงมากขึ้น เพราะถูกผู้ปกครองปล่อยปละละเลย
- เยาวชนที่เติบโตมาโดยไม่ได้รับการดูแลจากบุคคลหรือหน่วยงานที่ไม่ใช่ครอบครัว เช่น ครอบครัวอุปถัมภ์ สถานสงเคราะห์ หรือบ้านพักเด็ก

ความท้าทาย

- การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชน ครู และบริการจากภาครัฐ บริการสาธารณะของรัฐต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาหรือดูแลผลกระทบทางจิตใจที่เกิดขึ้นต่อเยาวชนอย่างใกล้ชิด เพื่อลดผลกระทบต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
- กำหนดสวัสดิการแรงงานที่คำนึงถึงผลกระทบทางบวกต่อความสามารถในการดูแลบุตรของแรงงานที่มีครอบครัว
- สนับสนุนให้มีการจดทะเบียนสมรส เมื่อมีการหย่าร้าง เยาวชนจะได้รับ การคุ้มครองตามสิทธิทางกฎหมายที่พึงได้รับจากผู้ปกครองอย่างถูกต้อง
- การสร้างมาตรฐานการดูแลเยาวชนของบุคคลหรือหน่วยงานที่ไม่ใช่ครอบครัวให้มีคุณภาพและมีความสามารถในการดูแลเยาวชนได้ตามความเหมาะสม

ภาพที่ 11 แนวโน้มและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนที่มีครอบครัวไม่พร้อม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

4. เยาวชนคุณพ่อคุณแม่วัยใส ครอบครัววัยรุ่นและเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตรในช่วงอายุไม่เกิน 20 ปี ส่งผลให้ทั้งทั้งพ่อแม่วัยรุ่นไม่สามารถเข้าเรียนได้ หรือไม่มีเวลาเรียนเพราะต้องดูแลบุตร หรือต้องออกมาทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว โดยมีแนวโน้มและข้อท้าทายสำคัญ ดังนี้

แนวโน้มของกลุ่มเยาวชนที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อมนั้นมีจำนวนของเคสที่จะลดลง เนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมายและเทคโนโลยีด้านการป้องกันและการยุติการตั้งครรภ์ ผลจากการใช้การเข้าถึงอุปกรณ์และบริการคุมกำเนิดที่สะดวกและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น รวมทั้งการเข้าสู่กระบวนการยุติการตั้งครรภ์ได้อย่างถูกกฎหมายเมื่ออายุครรภ์ต่ำกว่า 12 สัปดาห์ ส่งผลให้จำนวนโดยรวมของคุณพ่อคุณแม่วัยใสนั้นลดลงในแต่ละช่วงปี อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของการตั้งครรภ์ซ้ำยังคงมีอยู่กับกลุ่มเปราะบางกลุ่มนี้บางส่วนส่งผลต่อสภาวะความยากลำบากของโอกาสในการเข้าถึงหรือกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาได้ รวมทั้งผลกระทบของการไม่ได้รับการแก้ปัญหาแบบทำงานด้านการเยียวยากับกลุ่มแม่วัยใสเดิมนั้น ส่งผลต่อแนวโน้มจำนวนของรุ่นลูกและหลานที่อาจจะตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่เปราะบางเผชิญปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมเหมือนรุ่นแม่หรือยายก่อนนี้ กล่าวได้ว่าผลที่เกิดขึ้นจากวงวนความเปราะบางด้านความยากจนและด้อยโอกาสที่มีมากขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น อัตราการท้องซ้ำในกลุ่มวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุน้อยนั้นมีมากขึ้นด้วยเช่นกัน ทำให้ทิศทางของกลุ่มเป้าหมายนี้มีความชัดเจนมากขึ้นว่าต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มที่เผชิญปัญหาอยู่แล้วด้านการตั้งครรภ์ไม่พร้อมเพื่อที่จะดูแลให้ครอบครัวและเกิดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหาทั้งจากตัวเด็กเองรวมทั้งกลุ่มของลูกและหลานของแม่วัยใสที่กำลังจะเกิดขึ้น

ความท้าทายในอนาคตของเยาวชนคุณพ่อคุณแม่วัยใส

1. ปัญหาทางจรคุณแม่วัยใส ปัญหาการตั้งครรภ์ในกลุ่มเยาวชนและการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มวัยรุ่น นำไปสู่ปัญหาทางการศึกษา การออกจากการเรียนกลางคัน ความไม่ต่อเนื่อง และการขาดโอกาสในการประกอบอาชีพในอนาคต รวมถึงปัญหาทางจรคุณแม่วัยใสที่จะเกิดขึ้นกับบุตรของเยาวชนรุ่นถัดไปที่มีความเสี่ยงจะเป็นพ่อแม่วัยใสอีก รวมทั้งวงจรความยากจนและด้อยโอกาสข้ามรุ่น

2. ปัญหาสิทธิสวัสดิการเฉพาะด้าน ปัจจัยด้านอาชีพ เวลา และสวัสดิการด้านการดูแลเด็กเล็ก เนื่องด้วยการขาดระบบการดูแล ช่วยเหลือ และคุ้มครองนักเรียนหรือนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ให้ได้รับสิทธิและสวัสดิการวิธีการที่เหมาะสมและต่อเนื่อง รวมทั้งปัญหาด้านอคติที่ตีตราเยาวชนกลุ่มนี้ ส่งผลให้ขาดการมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชน ทำให้คุณแม่คุณพ่อวัยใสไม่ได้รับการดูแลเพื่อให้สามารถรักษาให้ยังคงอยู่ในระบบการศึกษา มีอาชีพ มีรายได้ และมีเวลาเข้าถึงการศึกษา

3. ความไม่ยืดหยุ่นของการเรียน ข้อจำกัดที่เกิดจากการออกจากสถานศึกษา แนวทางจัดการเรียนการสอนแบบไม่ยืดหยุ่นและจำเป็นต้องมีความต่อเนื่อง ความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นที่ต้องหยุดพักการเรียนในระหว่างที่ตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด เพื่อดูแลบุตรตามความเหมาะสม

**เยาวชน
คุณพ่อคุณแม่วัยใส**

วงจรคุณแม่วัยใสข้ามรุ่น
การตั้งครรภ์ซ้ำในหนึ่งอายุ
ต่ำกว่า 20 ปียิ่งสูงกว่า
เกณฑ์เป้าหมาย

แนวโน้ม

- การออกจากการเรียนกลางคัน ความไม่ต่อเนื่อง และการขาดโอกาสในการประกอบอาชีพในอนาคต
- ถูกสถานศึกษาให้อายสถานศึกษาโดยมิได้สมัครใจ
- ไม่มีเวลาเรียนเพราะต้องดูแลลูกและทำงานเลี้ยงลูก
- เยาวชนหญิงมีโอกาสไม่ได้เรียนและถูกจำกัดหน้าที่ให้เลี้ยงลูกมากกว่าเยาวชนชาย
- ความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ของเยาวชนมักจะมีผล และมีการตั้งครรภ์อีกหลายครั้งโดยไม่ใช้วิธีการคุมกำเนิด

ความท้าทาย

- การลดปัญหาการตั้งครรภ์และการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มวัยรุ่น
- การได้รับสิทธิทางการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสมตามสถานการณ์และมีความยืดหยุ่น เพื่อลดอุปสรรคในการเรียนระหว่างที่มีการตั้งครรภ์และการเลี้ยงบุตร เช่น การจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น สามารถเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการศึกษา
- การสร้างการยอมรับและลดการตีตราทางสังคม
- ฝัฟฝักการการดูแลบุตรให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งคุณพ่อและคุณแม่วัยใสต้องมีหน้าที่ในการดูแลบุตรร่วมกัน และสนับสนุนให้มีโอกาสทางการศึกษาและโอกาสในการดูแลบุตรอย่างเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 12 แนวโน้มและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนคุณพ่อคุณแม่วัยใส
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

5. เยาวชนที่พิการ หมายถึง ครอบครัวถึงผู้พิการที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่น ๆ รวมทั้งมีความจำเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ส่งผลให้ไม่สามารถเดินทางไปเข้ารับการศึกษาได้ตามปกติ รวมทั้ง ไม่สามารถรับสารจากสื่อการเรียนรู้ได้ และต้องใช้เวลาเรียนรู้นานกว่ากลุ่มปกติ โดยมีแนวโน้มและข้อท้าทายสำคัญ ดังนี้

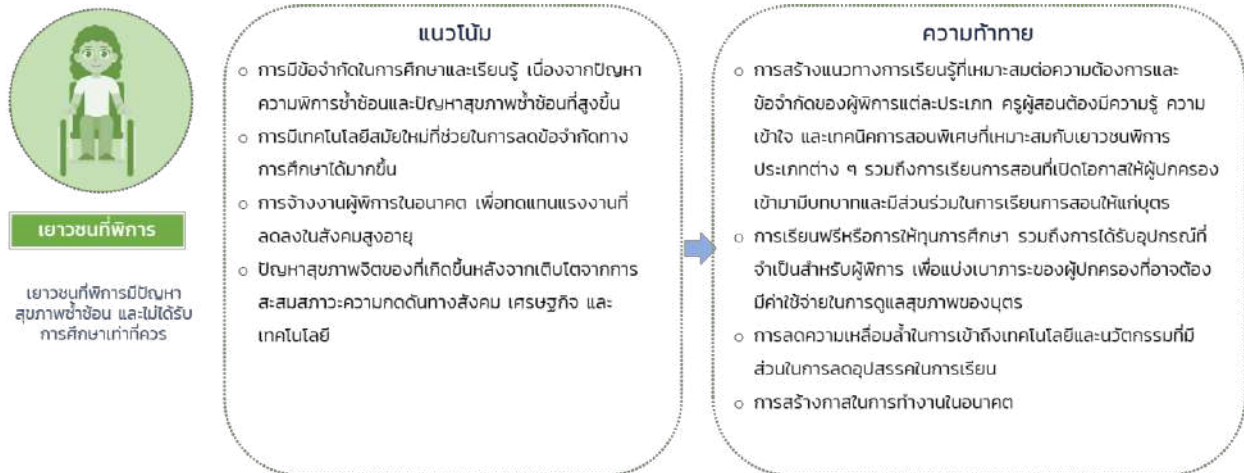
แนวโน้มของกลุ่มเยาวชนพิการนั้นจะมีความพิการซ้ำซ้อนที่เพิ่มสูงขึ้น หรือเป็นเยาวชนพิการที่มีความลำบากหรือปัญหาสุขภาพซ้ำซ้อนมากกว่า 1 ประเภท ส่งผลให้แนวทางการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการศึกษาสำหรับกลุ่มเยาวชนนี้ต้องมีรายละเอียดที่ตอบโจทย์ลักษณะส่วนบุคคลมากขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าก้าวข้ามลักษณะข้อจำกัดในการเข้าถึงและเรียนรู้ได้ การเข้ามาของเทคโนโลยีจะมีส่วนสำคัญในการเชื่อมกลุ่มเยาวชนพิการในการเข้าถึงการศึกษาที่ไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้แบบเก่า นอกจากนี้ แนวโน้มเด็กที่เกิดน้อยลงส่งผลต่อความจำเป็นในการเตรียมแรงงานกลุ่มอื่น ๆ อย่างกลุ่มผู้พิการเพื่อมารองรับแรงงานสูงวัยที่หายไปอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของการให้คำจำกัดความของผู้พิการในรูปแบบถัดไป ต้องให้ความสำคัญกับข้อจำกัดที่ขยายครอบคลุมปัญหาด้านสุขภาพจิตที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งครอบคลุมมากกว่าปัญหาด้านสุขภาพจิตที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิด แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากเติบโตจากการสะสมสภาวะความกดดันทางสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งปัญหาด้านสุขภาพจิตที่มีสาเหตุจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกิดจากการไม่รู้เท่าทันทักษะดิจิทัลนำไปสู่ความไม่สมดุลในการใช้งาน ไม่สามารถบริหารจัดการเวลาได้อย่างเหมาะสม สภาวะเสพติดทางใจจนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมได้ หากรุนแรงอาจส่งผลต่อสภาวะโดยรวมทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะวิตกกังวล โรคซึมเศร้า เป็นต้น

ความท้าทายในอนาคตของเยาวชนที่พิการ

1. ขาดแนวทางการเรียนรู้เฉพาะบุคคล จากแนวโน้มประเด็นความพิการซ้ำซ้อนส่งผลให้จำนวนของเยาวชนไทยที่มีสภาวะพิการนั้นมีมากขึ้นทั้งในเชิงจำนวนและความซับซ้อนของปัญหาสภาพจิตใจ ส่งผลต่อข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาที่มีความแตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นต้องเข้าถึงการศึกษาที่ตอบโจทย์เฉพาะรายบุคคลเพื่อก้าวข้ามข้อท้าทายทางด้านสุขภาพกายและใจของผู้เรียน รวมทั้งความซ้ำซ้อนที่มีเพิ่มขึ้น และให้สอดคล้องไปกับแนวทางของผู้สอน รูปแบบและสื่อการสอนที่เกี่ยวข้องให้มีลักษณะเฉพาะ สำหรับประเภทความพิการและบริบทของกลุ่มเยาวชนอีกด้วย

2. เชื่อมต่อการทำงาน ความจำเป็นสำคัญสำหรับผลลัพธ์การเรียนรู้ของเยาวชนพิการสะท้อนผ่านการต่อยอดพัฒนาและสร้างโอกาสในการทำงานในอนาคต เพื่อช่วยให้ผู้พิการที่จบการศึกษาแล้วมีงานทำ และได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการเรียนรู้และต่อยอดอาชีพ รวมทั้งก้าวข้ามข้อท้าทายสำคัญในการนำทักษะองค์ความรู้มาใช้งานเพื่อตอบโจทย์ปัญหาสุขภาพและการทำงาน

3. ความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยี ปัญหาการเข้าถึงนวัตกรรมรวมทั้งแนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการเรียนการสอน ทั้งจากข้อจำกัดด้านความยากจน ไม่มีอุปกรณ์ หรือมีแต่อาจไม่เพียงพอเหมาะสมกับการตอบโจทย์บริบทของความพิการ เพื่อให้เยาวชนพิการทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสมของตนเอง

ภาพที่ 13 แนวโน้มและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนที่พิการ

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

6. เยาวชนที่ละโอกาสทางการศึกษา หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่เลือกจะไม่ต่อยอดทางการศึกษาเพราะไม่ตอบโจทย์ชีวิตและการทำงาน รวมทั้งอาจเนื่องมาจากเยาวชนที่เข้ากับสังคมในสถานศึกษาไม่ได้ รวมถึงเยาวชนติดภาวะเสพติดทั้งยาเสพติดและเกม โดยมีแนวโน้มและข้อท้าทายสำคัญ ดังนี้

แนวโน้มของเยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา สามารถแบ่งเป็นรูปแบบที่สละโอกาสทางการศึกษาเพื่อประโยชน์ในห้วงอนาคตระยะสั้น ซึ่งเกิดจากปัญหาภาวะการเสพติดทั้งจากการติดเกม ยาเสพติด หรือโลกออนไลน์ ส่งผลให้เยาวชนบางส่วนไม่เห็นความจำเป็นในการศึกษา ประกอบอาชีพหรือเลือกอาชีพที่ผิดกฎหมาย สภาวะการณ์ที่เยาวชนขาดความกระตือรือร้นอย่างรุนแรง ไม่ชวนชวน ไม่ทะเยอทะยานในการจะประสบความสำเร็จ ผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ ความตึงเครียดจากวิกฤตการณ์เมือง และสถานการณ์โรคระบาดในช่วงที่ผ่านมา มีความเสี่ยงต้องเข้าไปอยู่ในสถานกักกันจากการหลงผิดไปประกอบอาชญากรรม รวมทั้งอยู่ในสภาวะตั้งครครษ์หรือมีบุตรโดยไม่พร้อม ในขณะที่เยาวชนอีกกลุ่มเลือกที่จะสละโอกาสทางการศึกษาเพื่อประโยชน์ระยะที่ยาวกว่า ผลที่เกิดจากการที่เข้ากับสังคมในสถานศึกษาไม่ได้ มีความเห็นและการรับรู้ว่าการศึกษาไม่ตอบโจทย์ชีวิตหรือการทำงานในระยะถัดไป รวมกับค่านิยมของครอบครัวและสังคมที่ให้ความสำคัญกับการหารายได้ แนวทางทุนนิยมส่งผลให้เยาวชนอีกกลุ่มเลือกที่จะสละโอกาสทางการศึกษา เพื่อเข้าสู่ระบบการทำงานทำ และส่งผลต่อความจำเป็นในการเข้าถึงการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รูปแบบหลักเพียงอย่างเดียว

ความท้าทายในอนาคตของเยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา

1. อาชีพอนาคตและการแนะแนว ข้อท้าทายเรื่องการพัฒนากระบวนการแนะแนวการเรียนรู้ เพื่อให้เยาวชนได้รู้จักตัวตนของตนเอง และความสนใจในการต่อยอดด้านอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่สละโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งแนวทางการเปลี่ยนแปลงของขอบเขตอาชีพที่ไม่เหมือนเดิม ทั้งจากทิศทางการเติบโตของเทคโนโลยี และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น นำไปสู่การพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับอาชีพใหม่ๆ

2. จำนวนเยาวชนกลุ่ม NEET ที่เพิ่มขึ้น กลุ่ม NEET หรือ Youth Not in Employment, Education, or Training) ที่เพิ่มขึ้น เนื่องด้วยระบบการศึกษาที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่เห็นความสำคัญของการเรียน จึงนำไปสู่การเลิกเรียนกลางคัน ขณะที่ความยากจน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กหลุดจากระบบการศึกษา เยาวชนที่มีโอกาสได้เรียนจนจบปริญญาตรีหลายคน ก็เข้ามาอยู่ในกลุ่ม NEET เนื่องจากทักษะที่เรียนจบมา ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน หรือ บางคนเบื่อหน่ายกับระบบการทำงาน จึงเลือกที่จะไม่ทำงาน และไม่ศึกษาต่อ

3. ภาวะเสพติด ทั้งจากแนวโน้มการติดเกมและยาเสพติดที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งจากการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม หรือต้องการหลีกเลี่ยงหนีเข้าสู่ชุมชนเสมือนจริง หรือเข้าหายาเสพติดที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ในบางกรณีอาจนำไปสู่โรคจิตเวชที่ตามมา ได้แก่ โรควิตกกังวล โรควิตกกังวล โรควิตกกังวล และมีความเสี่ยงในการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษา ไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามปกติ ไม่ไปโรงเรียน และหลุดออกจากระบบการศึกษาได้

เยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา

การรับรู้ว่าการศึกษาไม่ตอบโจทย์ชีวิต/การทำงาน, เยาวชนที่เข้ากับสังคมในสถานศึกษาไม่ได้, เยาวชนติดยา ติดเกม

แนวโน้ม

- เยาวชนขาดความกระตือรือร้นอย่างรุนแรง มีปัญหาในการเข้าสังคมและเข้ากับเพื่อนวัยเดียวกันไม่ได้ ไม่ชวนชวน ไม่ทะเยอทะยานในการจะประสบความสำเร็จ
- เยาวชนเลือกที่จะสละโอกาสทางการศึกษามากขึ้น เนื่องจากไม่เห็นประโยชน์จากการศึกษา
- แนวทางกุนนียมส่งผลให้เยาวชนอีกกลุ่มเลือกที่จะสละโอกาสทางการศึกษา และเข้าสู่ระบบการทำงาน
- เยาวชนมีปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น โรคสมาธิสั้น โรคซึมเศร้า และมีความวิตกกังวล เป็นต้น

ความท้าทาย

- การเรียนการสอนที่ต้อองตอบโจทย์ความต้องการของเยาวชน คำนึงถึงภาวะทางอารมณ์ และบริบททางสังคมมากขึ้น มีความยืดหยุ่นสามารถตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนการสอน
- หลักสูตรการศึกษาที่สามารถบูรณาการความรู้และทักษะทั้งด้าน Hard Skills และ Soft Skills เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้น
- ครูจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทันโลก และมีทั้งความรู้ทางด้านวิชาการและทักษะในการเข้าใจความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียน
- สร้างการศึกษาที่มีทางเลือกให้แก่ผู้เรียน

ภาพที่ 14 แนวโน้มและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนที่สละโอกาสทางการศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

ผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษา

แม้ว่าการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเป็นหนึ่งในสิทธิที่ประชาชนทุกคนควรจะได้รับ แต่ในปัจจุบันยังพบว่ามีเยาวชนจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงแนวโน้มต่าง ๆ ในปัจจุบันที่ส่งผลให้เยาวชนกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าเรียนตามช่วงวัยของตนเอง หรือต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา และกลายเป็นเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งการไม่ได้มีโอกาสทางการศึกษานั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อตัวเยาวชนโดยตรง รวมถึงส่งผลกระทบต่อครอบครัว และสังคมโดยรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษาจึงสามารถพบได้ใน 3 ระดับ ดังนี้

ผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษาระดับบุคคล

การด้อยโอกาสทางการศึกษาสามารถส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว หรือเรียกได้ว่าการด้อยโอกาสทางการศึกษานี้ สามารถส่งผลกระทบเชิงลบในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิตของบุคคลนั้นได้ เมื่อพิจารณาผลกระทบในระยะสั้นจะพบว่า มีโอกาสที่เยาวชนเหล่านี้จะไม่มีเพื่อนในวัยเดียวกัน หรือไม่ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมรุ่น มีปัญหาในการเข้าสังคมหรือการปรับตัวเมื่อต้องกลับเข้าไปในระบบการศึกษาอีกครั้ง (SANSIRI BLOG, 2022) การไม่ได้ไปโรงเรียนหรือไม่ได้รับการศึกษายังทำให้ขาดวินัยในการดำเนินชีวิต รวมถึงขาดทักษะในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ขาดการสื่อสารและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม (University of POTOMAC, 2022) นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนหญิงมีแนวโน้มที่จะแต่งงานในวัยเด็กและการคลอดบุตรก่อนวัยอันควร (Wodon, Montenegro, Nguyen, & Onagoruwa, 2018) โดยเยาวชนหญิงที่ออกจากโรงเรียนเร็ว ยังมีโอกาสเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวมากขึ้นอีกด้วย เมื่อเกิดการหลุดออกจาก

ระบบการศึกษาแล้ว ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการกลับเข้าไปศึกษาต่อ หรือการศึกษาในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น รวมถึง การเข้าถึงการศึกษาหรือการอบรมในรูปแบบต่าง ๆ (Byrne & Smyth, 2010) เนื่องจากเกิดช่องว่างระหว่างช่วง การศึกษา ซึ่งผลกระทบในระยะสั้นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจากการติวทางสังคมหรือ มุมมองในแง่ลบต่อเยาวชนที่ไม่ได้รับการศึกษา และส่งผลให้เกิดความเครียดและความรู้ความถูกกดดันจากสังคมได้

ในส่วนของผลกระทบระยะกลางนั้น โดยส่วนใหญ่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เข้าสู่วัยแรงงาน หรือผู้ที่ต้อง เข้าสู่วัยแรงงานเร็วกว่าปกติ แม้การออกจากการศึกษาเร็วจะยังคงทำให้แรงงานมีโอกาสในการทำงาน แต่กลับเป็น งานที่ได้รับค่าจ้างต่ำ และเป็นงานที่รองรับเฉพาะแรงงานทักษะต่ำหรือแรงงานไร้ฝีมือ (Mussida, Sciulli & Signorelli, 2016) มีโอกาสในการทำงานที่ได้รับค่าตอบแทนที่ต่ำ ต้องทำงานมากกว่าและนานกว่าเพื่อนร่วมรุ่นที่ เรียนสูงกว่าจึงจะมีรายได้เท่ากัน ถูกแทนที่หรือเอาเปรียบได้ง่าย (School of Changemakers, 2557) ปัญหา ความไม่เท่าเทียมทางเพศระหว่างเพศชายและหญิงในที่ทำงานที่ชัดเจนขึ้น พบปัญหาการว่างงาน หรือปัญหาความ ยากจน และไม่มีโอกาสในการหลุดพ้นจากความยากจนได้ เมื่อบุคคลไม่มีโอกาสในการเดินในเส้นทางที่ถูกต้องเพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดีของตนเองได้ ก็มีโอกาที่จะทำผิดกฎหมายหรือก่ออาชญากรรม เพื่อเป็นทางลัดหรือโอกาสเดียวที่ บุคคลนั้นจะออกจากความด้อยโอกาสของตนเอง (Allison Academy, 2022) สุดท้ายแล้ว ผลกระทบเหล่านี้จะ ส่งผลให้เกิดผลกระทบในระยะยาวหรือในช่วงของบั้นปลายชีวิตของผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาทั้งในเรื่องของการ มีสุขภาพที่ไม่ดี และมีอายุขัยที่สั้นกว่าบุคคลที่มีโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากการขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ หรือสุขอนามัยที่ดี (Allison Academy, 2022) ในแง่ของการอยู่ในสังคมนั้น ผู้ไม่ได้รับการศึกษามักถูกละเลยจาก สังคมหรือไม่ได้ร่วมกิจกรรม และรู้สึกไม่เป็นห่วงหนึ่งของสังคม และแน่นอนว่าการทำงานที่มีรายได้น้อย หรือทำงาน ที่ใช้ทักษะต่ำ ย่อมส่งผลให้ไม่มีความก้าวหน้าในสายอาชีพ ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจไปจนถึงวัยสูงอายุได้

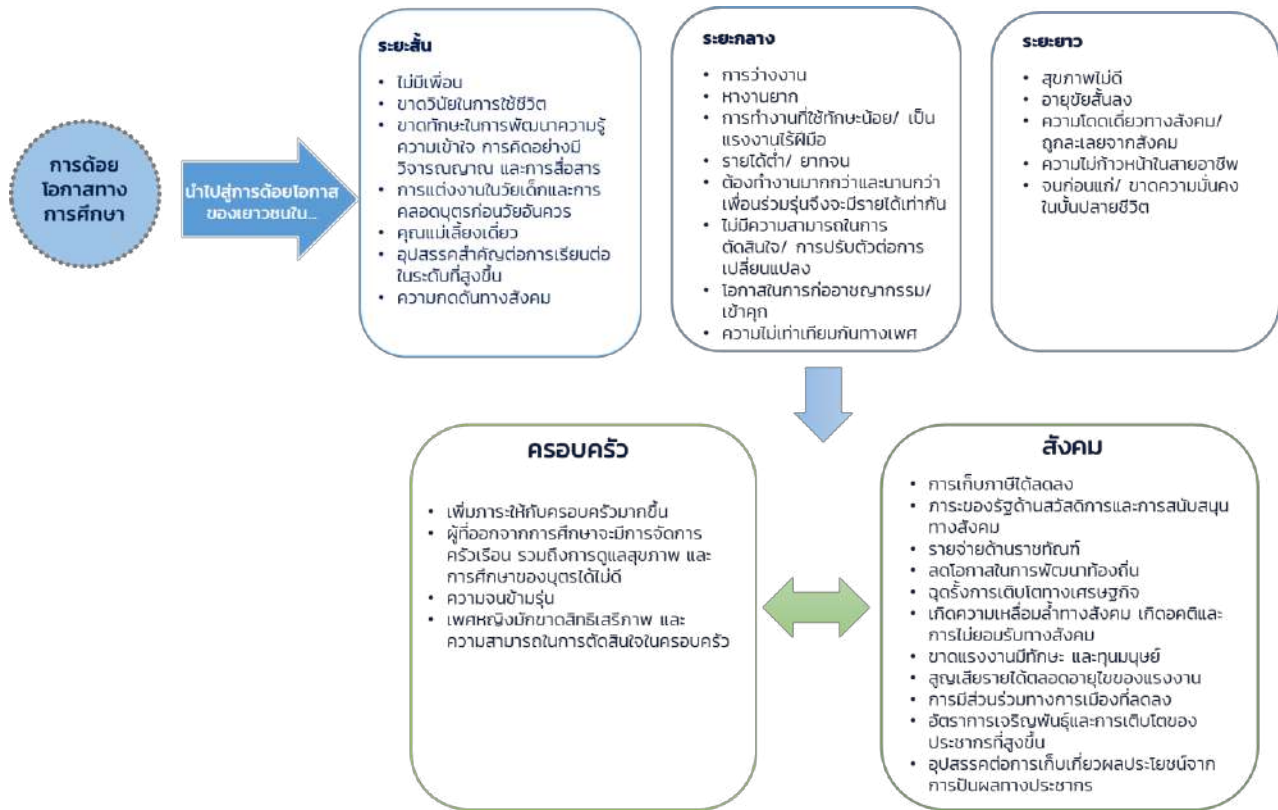
ผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษาระดับครอบครัว

เมื่อบุคคลที่ด้อยโอกาสทางการศึกษามีปัญหาการว่างงาน มีรายได้น้อย ขาดความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ หรือประสบกับปัญหาอื่น ๆ เช่น การตั้งครุภัณฑ์ไม่พร้อม หรือปัญหาอาชญากรรม ย่อมส่งผลกระทบทั้ง ทางตรงและทางอ้อมต่อผู้ปกครองหรือครอบครัว โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ที่ต้องรับภาระในการ ดูแลบุคคลเหล่านี้ รวมถึงบุตรที่เกิดขึ้นในช่วงวัยที่ไม่พร้อม (School of Changemakers, 2557) นอกจากการ ด้อยโอกาสทางการศึกษาจะส่งผลกระทบต่อครอบครัวของบุคคลเหล่านี้แล้ว การด้อยโอกาสทางการศึกษายังส่งผล กระทบต่อการสร้างครอบครัวหรือการมีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัวของผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอีกด้วย เนื่องจากผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยหรือขาดโอกาสทางการศึกษามักมีวิธีการจัดการครัวเรือนที่ขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถให้การศึกษาคูหา หรือดูแลเรื่องสุขภาพของบุตรที่ดีได้ (Lamb & Huo, 2017) เพศหญิงมักขาดสิทธิเสรีภาพ และความสามารถในการตัดสินใจในครอบครัว (Wodon, Montenegro, Nguyen, & Onagoruwa, 2018) เมื่อไม่ มีความสามารถในการดูแลครอบครัว หรือการจัดการภายในครอบครัวให้สมาชิกในครัวเรือนมีคุณภาพที่ดีได้

โอกาสที่สมาชิกในครอบครัวรุ่นต่อไปจะไม่ได้รับการศึกษาที่ดี และมีวงจรชีวิตที่เหมือนกับรุ่นพ่อแม่ยอมเป็นไปไม่ได้สูงเช่นเดียวกัน

ผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษาระดับสังคม

การด้อยโอกาสทางการศึกษาสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ทั้งในแง่ของผลกระทบในการบริหารจัดการของภาครัฐ และในแง่ของผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับประเทศ ในส่วนของการบริหารจัดการของภาครัฐนั้น พบว่า ภาครัฐไม่สามารถจัดเก็บภาษีจากประชากรกลุ่มที่มีรายได้น้อยหรือมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีได้ เนื่องจากประชากรไม่มีศักยภาพหรือความสามารถทางเศรษฐกิจที่เพียงพอ ยิ่งไปกว่านั้น ภาครัฐยังคงต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลด้านสวัสดิการและการสนับสนุนทางสังคมให้แก่บุคคลเหล่านี้ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสุขภาพ หรือค่าใช้จ่ายด้านราชมณฑล เป็นต้น (Lamb & Huo, 2017) นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อการเมืองหรือการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ เนื่องจากประชาชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาจะขาดความรู้และความสามารถในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างชาญฉลาด อาจไม่สนใจหรือไม่รับทราบว่าการมีผู้นำที่ดีเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ไม่มีการเปิดกว้างและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันค้นหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับสังคมโดยรวม ดังนั้น ผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอาจตกเป็นเหยื่อของการตลาดทางการเมือง หรือมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ลดลงได้ (Allison Academy, 2022) และในแง่ของผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับประเทศนั้น เนื่องจากกลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีโอกาสเป็นกลุ่มประชากรที่ขาดทักษะหรือไม่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้ประเทศสูญเสียทุนมนุษย์หรือกำลังแรงงานคุณภาพที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศ (Mussida, Sciulli & Signorelli, 2016)

ภาพที่ 15 ผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษา

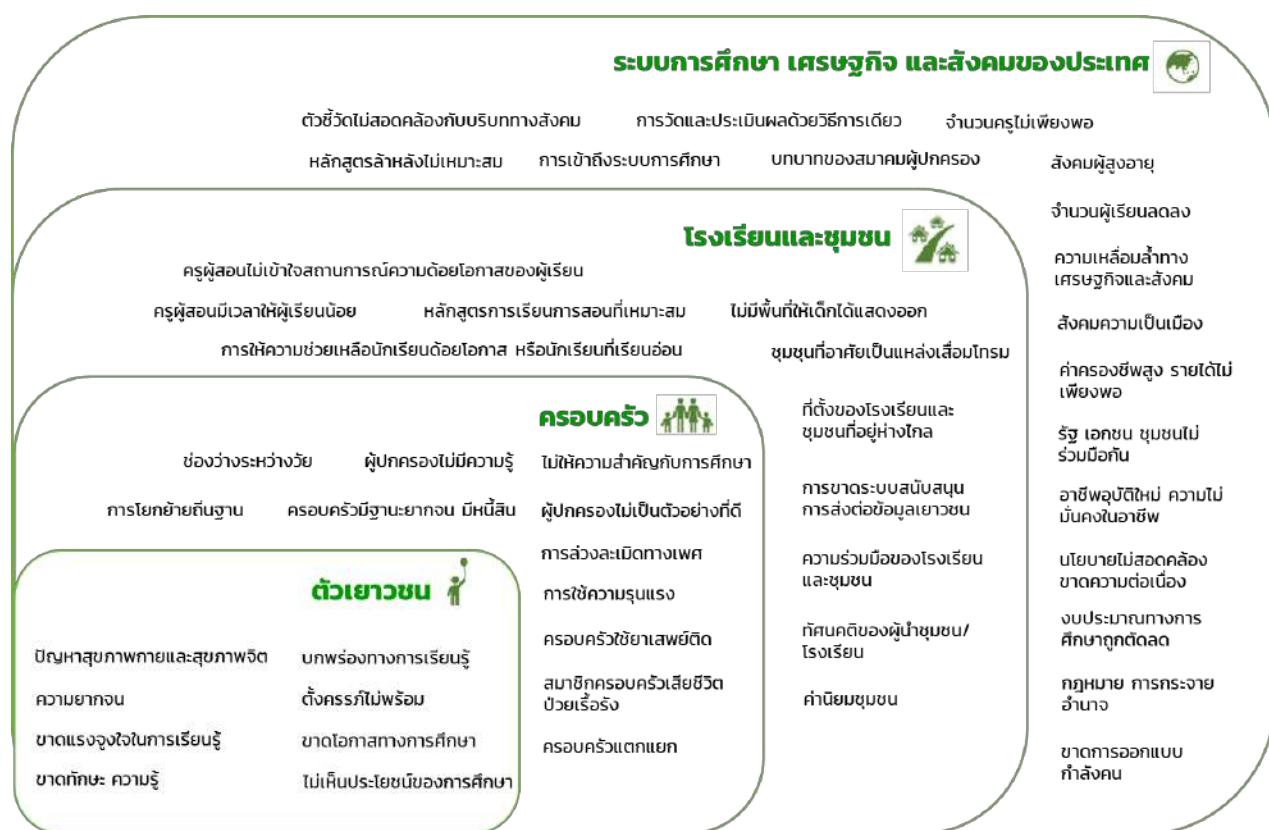
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

จากผลกระทบของการด้อยโอกาสทางการศึกษาทั้ง 3 ระดับที่กล่าวมานี้ เป็นภาพสะท้อนสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าการด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน สามารถส่งผลกระทบทั้งในระดับบุคคลที่ได้รับผลกระทบตลอดช่วงชีวิต และในระดับครอบครัว รวมถึงระดับประเทศ ดังนั้น เพื่อให้ผลกระทบเหล่านี้ลดน้อยลงหรือหายไปจากสังคมไทย จึงจำเป็นต้องมีก้าดำเนินการที่มุ่งเป้าหมายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษา เพื่อสร้างรากฐานชีวิตที่มีคุณภาพ และมีบุคลากรที่มีความสามารถในการสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง ครอบครัว และประเทศได้

สาเหตุของความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน

สาเหตุและที่มาของความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน สามารถแบ่งตามกลุ่มอิทธิพล และตามกลุ่มปัจจัย ได้ดังนี้

1. ตามกลุ่มอิทธิพล โดยวิเคราะห์ถึงความเปราะบางที่เริ่มต้นจากตัวเยาวชน ขยายไปต่ออย่างขอบเขตครอบครัวและสมาชิกโดยรอบ รวมทั้ง กลุ่มโรงเรียน สถานศึกษาและชุมชนที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาของตัวเยาวชน และขอบเขตที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากระบบการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ภาพที่ 16 สาเหตุของความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนตามกลุ่มอิทธิพล

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

ตารางที่ 6 ปัจจัยแนวโน้มที่ส่งผลต่อความต้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน

ตัวเยาวชน	ครอบครัว	โรงเรียนและชุมชน	ระบบการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมของประเทศ
<p>ปัญหาสุขภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> • สุขภาพกาย • บกพร่องการเรียนรู้ • ปัญหาสุขภาพใจ <p>สถานะเปราะบาง</p> <ul style="list-style-type: none"> • ความยากจน • ตั้งครรภ์ไม่พร้อม • ติดยาเสพติด • ขาดโอกาส • ถูกเลือกปฏิบัติ <p>แรงจูงใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ไม่เห็นคุณค่าตนเอง • ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ • สภาพจิตใจไม่พร้อมเรียน • เปลี่ยนเป้าหมายบ่อย • ไม่เห็นประโยชน์การศึกษา • ไม่สนใจสังคม <p>ทักษะ ความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> • ขาดความรู้ • ไม่รู้สิทธิ์ • มีสิ่งยั่วยุ 	<p>ค่านิยม ความเชื่อ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ช่องว่างระหว่างวัย • การเสียสละเพื่อให้พี่/น้องได้เรียน • ไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา • ความเชื่อทางวัฒนธรรม <p>ลักษณะการเลี้ยงดู</p> <ul style="list-style-type: none"> • ผู้ปกครองไม่มีความรู้ • ผู้ปกครองไม่เป็นตัวอย่างที่ดี • เลี้ยงดูไม่เหมาะสม เช่น ตามใจ หรือไม่เท่าทันเทคโนโลยี • พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ <p>ความรุนแรง</p> <ul style="list-style-type: none"> • การล่วงละเมิดทางเพศ • ใช้ความรุนแรง • ครอบครัวใช้ยาเสพติด • บังคับใช้แรงงานเด็ก <p>สถานะครอบครัว</p> <ul style="list-style-type: none"> • ฐานะยากจน มีหนี้สิน • โยกย้ายถิ่นฐาน • สมาชิกครอบครัวเสียชีวิต ป่วยเรื้อรัง 	<p>ครู ผู้สอน</p> <ul style="list-style-type: none"> • ครูผู้สอนไม่เข้าใจสถานการณ์ความต้อยโอกาสของผู้เรียน • มีเวลาให้เด็กน้อย • การให้ความช่วยเหลือนักเรียนต้อยโอกาส หรือนักเรียนที่เรียนอ่อน • หลักสูตรที่เหมาะสม • แผนพัฒนาคน <p>สภาพแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> • ไม่มีพื้นที่ให้เด็กแสดงออก • ชุมชนเป็นแหล่งเสื่อมโทรม • ที่ตั้ง ระยะทาง พื้นที่ห่างไกล <p>ความร่วมมือ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ขาดระบบสนับสนุน การส่งต่อข้อมูลเยาวชน • ความร่วมมือของโรงเรียน ชุมชน • ทักษะคนดีผู้นำชุมชน/โรงเรียน • ค่านิยมชุมชน 	<p>ระบบการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> • ตัวชี้วัดไม่สอดคล้องกับบริบท • การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการเดียว • หลักสูตรล้าหลังไม่เหมาะสม • การเข้าถึงระบบการศึกษา • จำนวนครูไม่เพียงพอ • บทบาทของสมาคมผู้ปกครอง <p>แนวโน้มสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • สังคมผู้สูงอายุ • จำนวนผู้เรียนลดลง • ความเหลื่อมล้ำแบ่งแยกชนชั้น • สังคมความเป็นเมืองพื้นที่ห่างไกล • ครอบครัวแยกกันอยู่ <p>เศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ค่าครองชีพสูง • ผู้ปกครองรายได้น้อย • รัฐ เอกชน ชุมชนไม่ร่วมมือกัน

ตัวเยาวชน	ครอบครัว	โรงเรียนและชุมชน	ระบบการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมของประเทศ
<ul style="list-style-type: none"> ขาดการวิเคราะห์ เชื่อมโยง 	<ul style="list-style-type: none"> มีบุตรไม่พร้อม มีบุตรหลายคน ครอบครัวแตกแยก ครอบครัวแหง่กลาง 		<ul style="list-style-type: none"> อาชีพอุบัติใหม่ ความมั่นคงในอาชีพ การเมืองและนโยบาย นโยบายไม่สอดคล้อง ขาดความต่อเนื่อง ระบบที่เลือกปฏิบัติ นโยบายการศึกษา ทางเลือก การตัดลดงบประมาณ กฎหมาย การกระจายอำนาจ ขาดการออกแบบ กำลังคน

ที่มา: ข้อมูลจากกิจกรรมระดมความคิด, 2566

2. ตามกลุ่มปัจจัย ภายใต้กรอบวิเคราะห์ตามกลุ่มปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปราะบางด้อยโอกาสของกลุ่มเยาวชนทางการศึกษา สามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ครอบคลุม ด้านการเงิน ด้านเวลา ด้านผู้ให้บริการ ด้านเยาวชน และด้านการเชื่อมต่อ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 ด้านการเงิน เนื่องด้วยปัญหาภาวะความยากจน การมีหนี้สินทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว
- 2.2 ด้านเวลา จากความจำเป็นที่ต้องทำงานและดูแลสมาชิกในบ้านที่ไม่สบายหรือมีน้องเล็กที่ต้องดูแล
- 2.3 ด้านผู้ให้บริการ ครอบคลุมทั้งกรณีผู้สอน สถานที่และเครื่องมือประกอบการสอน ที่เกิดจากการไม่มีพื้นที่เรียนรู้ ไม่มีผู้สอนหรือมีผู้สอนที่ไม่มีคุณภาพ รวมทั้งไม่มีอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการตอบโจทย์
- 2.4 ด้านเยาวชน จากลักษณะเฉพาะความพิการ การเรียนรู้ช้า ภาวะตั้งครรรภ์วัยรุ่น การติดสารเสพติด ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีเลขประจำตัว ไม่มีสิทธิสวัสดิการ
- 2.5 ด้านการเชื่อมต่อ ไม่มีอินเทอร์เน็ต ถนนหรือการเชื่อมโยงไม่ดี หรืออาจไม่สามารถเข้าถึงได้ การไม่เข้าใจภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งการไม่มีหรือไม่สามารถใช้เทคโนโลยีได้

เงิน	ยากจน	เป็นหนี้				
เวลา	ทำงาน	ดูแลพ่อแม่	ดูแลลูก	สันทนาการ		
ผู้ให้บริการ	ไม่มีสถานที่	ไม่มีผู้สอน	ไม่มีอุปกรณ์			
เยาวชน	พิการ	เรียนรู้อาษา	ตั้งครรภ	ตัดยาเสพติด	ไม่มีบัตร ปชช.	ไม่มีเลขประจำตัว
การเชื่อมต่อ	ไม่มีอินเทอร์เน็ต	ถนนไม่ดำ-ไม่มี	ตกหล่นสิทธิ์	ไม่เข้าใจภาษา	ใช้เทคโนโลยีไม่ได้	ภาษา

ภาพที่ 17 สาเหตุของความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนตามกลุ่มปัจจัย

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

2.2 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษา

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้นำกระบวนการ STEEP มาใช้เป็นเครื่องมือในการสำรวจและวิเคราะห์หาแรงขับเคลื่อนหรือปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้อยโอกาสในอนาคตใน 5 พื้นที่ ซึ่งแบ่งเป็น 5 มิติ คือ

1) **ปัจจัยด้านสังคม (Social)** คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประชากร และค่านิยมของสังคม ปัจจัยเหล่านี้เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวโน้มพฤติกรรมประชาชน ความชอบของผู้คน และแนวโน้มทางสังคม ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากรอาจมีผลต่อภาคแรงงาน และความต้องการสินค้า และบริการบางประเภท

2) **ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological)** คือ พัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ นวัตกรรม และการนำเทคโนโลยีมาใช้ ที่มีผลกระทบใหญ่ในอุตสาหกรรม วิธีการผลิตสินค้า การให้บริการ และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในหมู่ประชากร เช่น การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์อาจเปลี่ยนรูปอุตสาหกรรม และโครงสร้างของแรงงาน

3) **ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic)** คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจรวมถึง สภาวะเศรษฐกิจรวม ระบบการเงิน และแนวโน้มเศรษฐกิจโลกการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเช่น การถดถอย การเงิน หรือการเปลี่ยนแปลงการค้าระหว่างประเทศสามารถมีผลกระทบใหญ่ต่ออุตสาหกรรม การจ้างงาน และแนวโน้มในการใช้จ่ายของประชาชน

4) **ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental)** เช่น ปัญหาทางระบบนิเวศน์ การอนุรักษ์ทรัพยากร ข้อกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความแห้งแล้ง ชาติแคลนทรัพยากร และกฎหมายด้าน

สิ่งแวดล้อม มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรม ค่านิยมของประชาชน และการตัดสินใจด้านนโยบาย ปัจจัยเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานให้เกิดยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

5) ปัจจัยด้านการเมือง (Political) คือ นโยบายรัฐ กฎระเบียบ ความขัดแย้งทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การตัดสินใจทางการเมือง มีผลกระทบต่อการค้า การลงทุน และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าสามารถมีผลกระทบกับห่วงโซ่อุปทานในระดับโลก

ทั้งนี้ การค้นหาและจำแนกปัจจัยขับเคลื่อนในบริบท STEEPV สามารถช่วยให้เห็นถึงมิติต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้วยโอกาสในอนาคตอย่างชัดเจนและตระหนักถึงความเชื่อมโยงในแต่ละมิติ เพื่อนำมาช่วยจัดลำดับความไม่แน่นอนของแรงขับในขั้นต่อไปได้

2.2.1 การสำรวจและระบุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้วยโอกาสในอนาคตตามกรอบ STEEP

ผลจากการสำรวจแนวโน้มที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้วยโอกาสในอนาคตจากการระดมความคิดใน 5 พื้นที่ โดยใช้เครื่องมือ STEEP ทำให้สามารถสรุปปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนด้วยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 7 ผลจากการระดมความคิดเพื่อระบุปัจจัยส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้วยโอกาสในอนาคตใน 5 พื้นที่

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
สังคม	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวหย่าร้าง - เด็กถูกละเลยทอดทิ้ง, ใช้ความรุนแรง - เด็กรู้สึกไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม - ปัญหาติดยาเสพติด - การเปลี่ยนแปลงทางสังคม - ความสนใจในอาชีพตามกระแสสังคม - ลักษณะและความมั่นคงของงานในที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต 	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวเปราะบางมากขึ้น - บทบาทของครอบครัวเปลี่ยนไป มีผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงในครอบครัว ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงต่อเยาวชนมากขึ้น - ท้องถิ่นมีบทบาทบางพื้นที่ในการสนับสนุนครอบครัวน้อยลง - ความรู้สึกโดดเดี่ยวและไร้ตัวตนในสังคม - ปัญหาสุขภาพจิต - การทำผิดกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาคุณแม่ไว้อยู่ในวัยเด็ก - ครอบครัวไม่มีเป้าหมายในการส่งเสริมการศึกษาให้แก่บุตรหลาน - เด็กกำพร้า ที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ - ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ - ปัญหาติดยาเสพติด - เด็กมีความกังวลด้านอนาคตตนเอง - ปัญหาจิตเวชในเด็ก 	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวแตกแยก - ครอบครัวควบคุมเด็กมากเกินไป - การมีบุตรเมื่ออายุมากขึ้น - ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลลูก - ขาดการวางแผนการพัฒนารอบครัว - การขาดแรงงานในครอบครัว - เด็กมีภาวะซึมเศร้าเพิ่มมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว - การโยกย้ายถิ่นฐานของผู้ปกครอง - การขาดความรู้ในการเลี้ยงดูบุตร - ผู้ปกครองทำอาชีพเกี่ยวข้องกับบริการ - การขาดแรงงานในครอบครัว - ครูปกครองมีปัญหาด้านจิตเวช - ความรุนแรงในครอบครัว

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
		<ul style="list-style-type: none"> - ความไม่เสมอภาคทางสังคม - สังคมสูงวัย - แนวโน้มประชากรแต่งงานน้อยลง - การศึกษาที่ไม่ตอบโจทย์ - ภาวะไร้จุดมุ่งหมายในชีวิต - การลอกเลียนบุคคลที่มีชื่อเสียง - ปัญหาสุขภาพมีความซับซ้อน ทั้งทางกายและทางจิตที่ไม่ได้รับการรักษา 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาการที่ไม่เป็นไปตามวัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเจ็บป่วยเรื้อรังของผู้ปกครอง ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงเด็ก - ปัญหาติดยาเสพติด 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่มีคุณภาพ
เทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> - ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี - การเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ - เทคโนโลยีก้าวหน้าโลกยุค Metaverse - อุปกรณ์การสื่อสารการเรียนรู้ที่ทันสมัย - การพัฒนา AI - Digital Innovation - เยาวชนสนใจด้านเทคโนโลยีในชีวิตมากขึ้น - ปัญหาการติดเกม 	<ul style="list-style-type: none"> - เทคโนโลยีทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น - เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงตลอด - ปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น มีการใช้ AI ทดแทนแรงงานคน - ปัญหาสุขภาพจากผลกระทบด้านลบของเทคโนโลยี - ปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ - การขาดอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาในการเข้าถึงและทักษะในการใช้งานที่ไม่เท่าทันต่อเทคโนโลยี - การเข้าถึงสื่อได้โดยไม่จำกัด ส่งผลให้เด็กก้าวร้าว ไม่สนใจสิ่งรอบข้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - การตามไม่ทันเทคโนโลยีและนวัตกรรม - การเรียนผ่านระบบเครือข่าย - การเรียนรู้ด้วยตนเอง - มีการใช้ระบบ AI มากขึ้น - เด็กเพราะบางเข้าไม่ถึงเทคโนโลยี - การใช้หุ่นยนต์แทนแรงงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป - เพราะเทคโนโลยี
เศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวยากจน - ปัญหาค่าแรงไม่พอกับค่าใช้จ่าย - ค่าครองชีพสูงขึ้น - ความมั่นคงทางอาชีพลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> - เศรษฐกิจไม่ดี ทำให้มีคนจน, ความเหลื่อมล้ำ และช่องว่างรายได้สูงขึ้น - ชาวต่างชาติมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาความยากจน - ครอบครัวยากจนมีรายได้น้อย - การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า มีการจัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวยากจน - เศรษฐกิจไม่ดี - อาชีพอุบัติใหม่ - เรียนจบมาต้องทำอาชีพไม่ตรงสาขาเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - การจนข้ามรุ่น - สังคมผู้สูงอายุและการจนข้ามรุ่น ทำให้เกิดสถานการณ์ที่เด็กอาศัยกับบุพการีที่เป็นกลุ่มคนสูงวัย

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
	<ul style="list-style-type: none"> - ค่าใช้จ่ายในการเรียนสูง - ภาวะเงินฝืดเงินเฟ้อ - ภาวะโรคระบาดส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ - นโยบายรัฐบาลไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - เยาวชนบางกลุ่มมีกำลังซื้อมากขึ้น - เศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเอกชน - เศรษฐกิจดิจิทัลทำให้เกิดโอกาสในการสร้างรายได้ และเกิดอาชีพทางเลือกมากขึ้น - เศรษฐกิจดิจิทัลทำให้เกิดการผูกขาดทางการค้า - ระบบโลจิสติกส์ที่รวดเร็ว - ประชากรวัยแรงงานลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาในลักษณะของโรงเรียนเอกชน - สอนศาสนาอิสลาม - ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องการทำธุรกิจการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - ตกงานเพราะทักษะที่เรียนมาล้าหลังไปแล้ว - เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาปรับตัวตามโลกไม่ทัน ล้าหลัง 	<ul style="list-style-type: none"> - และยากจน ส่งผลให้เด็กต้องออกจากระบบการศึกษาเพื่อหาเลี้ยงพ่อแม่/ปู่ย่าตายาย - การย้ายถิ่นฐานเพื่อมาทำงานในเมืองใหญ่
สิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - PM 25 มลพิษทางอากาศ - ภาวะโลกร้อน - โรคระบาด - ภัยพิบัติทางธรรมชาติ - ปัญหาน้ำท่วม - สภาพแวดล้อมของที่พักอาศัยแย่ง - ปัญหามลภาวะ - ภาวะน้ำสะอาดขาดแคลน - ปัญหาสุขภาพของคนในยุคปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษเพิ่มขึ้นทั้งมลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง และมลพิษทางน้ำที่ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพ - ภาวะโลกร้อน - ภัยธรรมชาติมากขึ้น - สภาพอากาศแปรปรวนส่งผลกระทบต่อผลผลิตการเกษตรลดลง - เกิดแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น การใช้ EV Solar cell - พื้นที่สีเขียวลดลง - ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม - ชาวต่างชาติเข้ามาใช้ทรัพยากรของไทย 	-	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษ/ฝุ่นควัน โดยเฉพาะ PM 2.5 - ภาวะโลกร้อน - โรคอุบัติใหม่ - ขาดแคลนทรัพยากร 	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษรอบสถานศึกษาและชุมชน

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
		- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่กระทบสภาพแวดล้อม			
การเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - ความขัดแย้งทางการเมืองทำให้เศรษฐกิจหยุดชะงัก - การทำรัฐประหาร, ปฏิวัติทำให้ประเทศหยุดชะงัก - ปัญหาคอร์ปชั่นของนักการเมือง - การบริหารด้านนโยบายไม่ต่อเนื่องและไม่มีความมั่นคง - ผู้นำมีความขัดแย้งทางความคิด - วิสัยทัศน์การบริหารจัดการนโยบายของผู้นำ - ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อระบบการปกครอง 	<ul style="list-style-type: none"> - ความขัดแย้งทางสังคมสูง - เด็กถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง - การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมีหลากหลายช่องทาง - การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่เป็นไปได้ง่ายขึ้น - ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือองค์กรอิสระในการตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงาน - ผู้นำทางการเมืองให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการศึกษา - ปัญหาการกระจายอำนาจ - กฎหมายที่หละหลวม - กฎหมายที่เอื้อประโยชน์แก่คนบางกลุ่ม - สังคมมุ่งสู่แนวคิดการมีเสรีทางการเมือง - การขาดคุณธรรมของนักการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - กรณีนโยบายเกี่ยวกับยาเสพติดที่ทำให้เด็กเข้าถึงได้ง่าย จึงส่งผลให้เด็กมีความเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายรัฐไม่ครอบคลุมเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ - เด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ ถูกละเลยจากภาครัฐ - เด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่สามารถเรียนในระบบได้ - โรงเรียนยังได้รับงบประมาณไม่เพียงพอ - เด็กกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไม่ถึงสิทธิ์ - นโยบายของกระทรวงศึกษาที่วัดผลด้วยข้อสอบเดียว - นโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีความต่อเนื่อง - ปัญหาการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น - การมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่ายขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การสอนระบบเดียว/หลักสูตรที่ไม่เหมาะสม ไม่ยืดหยุ่นและไม่ตอบโจทย์เด็กหลาย ๆ กลุ่มและไม่ยืดหยุ่น - การอนุญาตให้สถานศึกษาที่ตั้งในพื้นที่ไม่เหมาะสม - ระบบเน้นวิชาการมากกว่าอาชีพ ไม่ได้เลือกเรียนตามความสนใจ - หลักสูตรยังเป็นรูปแบบเดิม กลไกรับรองตามไม่ทัน - นโยบายไม่เอื้อให้ครอบครัว มีส่วนร่วม - นโยบายเด็กไร้สัญชาติไม่ชัดเจน - ระบบการศึกษายังมีระบบการประเมินผลที่ไม่ทันสมัย ไม่มีการนำศักยภาพของเด็กมาต่อยอด

ที่มา: ข้อมูลจากกิจกรรมระดมความคิด, 2566

2.2.2 ผลการสรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

จากการสำรวจและระบุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้อยโอกาสในอนาคตตามกรอบ STEEP จากการระดมความคิดใน 5 พื้นที่ ทำให้สามารถสรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 8 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

มิติสังคม	มิติเทคโนโลยี	มิติสิ่งแวดล้อม	มิติเศรษฐกิจ	มิติการเมือง
<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวล่มสลาย - ความผิดหวังต่อระบบการศึกษา - เกิดน้อย แก่เยอะ - วัตถุนิยมและเซพย์ติดโลกโซเซียล 	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงการสื่อสารผ่าน 6G , SAT) และเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเสื่อมถอยของทรัพยากรธรรมชาติ - ความเปราะบางของสภาพภูมิอากาศ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของอาชีพ ภาวะเปลี่ยนแปลงเฉียบพลัน (Disruption) - ปัญหาความยากจนและเงินเพื่อไม่ตอบโจทยค์่ากินอยู่ - ภาระหนี้สิน (ระดับครัวเรือน และระดับประเทศ) 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนที่มีความตื่นตัวและมุ่งมั่น - วิธีท้องถิ่น การกระจายอำนาจ - ความไม่สงบทางการเมืองและปัญหาผู้อพยพข้ามชาติ

ที่มา: ข้อมูลจากกิจกรรมระดมความคิด, 2566

โดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาทั้ง 5 มิติที่กล่าวมานี้ มีแนวโน้ม และสามารถส่งผลกระทบต่ออนาคตของเยาวชนต่อโอกาสทางการศึกษาทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งได้รับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 5 จังหวัดในส่วนภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารและนักวิชาการด้านความเสมอภาคทางการศึกษาระดับประเทศ ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ (กศน.) ภาคเอกชนและภาคชุมชน บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ ตามตารางที่ 9 ดังนี้

ตารางที่ 9 ผลกระทบของปัจจัยที่มีผลต่ออนาคตทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

ปัจจัย	ผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส	
	ผลบวก	ผลลบ
 <p>ครอบครัวล่มสลาย</p> <p>ปี พ.ศ. 2550 มีครอบครัวที่หย่าร้าง/แยกกันอยู่จำนวน 101,620 คู่ และเพิ่มขึ้นเป็น 146,159 คู่ ในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งมีอัตราการหย่าร้าง/แยกกันอยู่ที่เพิ่มมากขึ้นถึง 43.83% เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2550 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้น (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566) นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มขึ้น 117.48% จาก 1,001 ราย ในปี พ.ศ. 2559 เป็น 2,177 รายในปี พ.ศ. 2564 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2564)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • เยาวชนมีแรงผลักดันให้ตัวเองต้องใช้พลังในการสู้ชีวิตมากขึ้น • เยาวชนมีแรงผลักดันให้ตัวเองมีอนาคตที่ดีกว่าพ่อแม่ของตัวเอง • เยาวชนได้กับการช่วยเหลือและเลี้ยงดูโดยเครือข่ายพัฒนาสังคมที่มีความสามารถในการเลี้ยงดูดีกว่าพ่อแม่ของเยาวชน • โอกาสคือชุมชนเข้ามาช่วยดูแล ถ้าครอบครัวยากจน (สัมภาษณ์ 1 ผู้บริหารในพื้นที่) 	<ul style="list-style-type: none"> • พ่อใหม่ แม่ใหม่ ทำร้ายหรือไม่อยากเลี้ยงดูลูกติด ... เด็กถูกมองเป็นภาระ... เด็กไม่อยากคบหาพ่อแม่ • พ่อแม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง แยกกันอยู่ หรือหย่าร้าง ทำให้เด็กเครียด ขาดความอบอุ่น • เยาวชนขาดต้นแบบที่เป็นคนใกล้ตัว • เยาวชนขาดคนให้คำปรึกษาแนะนำหรือให้กำลังใจ • พ่อแม่ทำงานต่างถิ่นไม่มีเวลาเลี้ยงดู อบรม สร้างนิสัยให้ลูก • พ่อแม่เน้นหารายได้ ติดมือถือ ติดยา ไม่ให้เวลาเลี้ยงดู อบรม สร้างนิสัย และแนะนำให้ลูก • เยาวชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมนอกเวลาเรียนน้อยลง และมีข้อจำกัดในการพัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้ของเด็ก • ได้รับผลกระทบทางจิตใจหรือร่างกายและมีปัญหาในการอยู่ร่วมในสังคม และการอยู่ในโรงเรียน • ไม่ทราบช่องทาง ไม่รู้ว่าการศึกษจะไปที่ไหน เมื่อเกิดปัญหากับผู้ปกครอง หรือเผชิญการทารุณกรรม (สัมภาษณ์ 1 ผู้บริหารในพื้นที่ กทม.) • เด็กด้อยโอกาสจะเป็นเด็กเร่ร่อน อันเกิดจากครอบครัวหย่าร้าง หรือบางรายคือผู้ปกครองไม่ให้การดูแล ทั้งพ่อและแม่ไม่สนใจลูก (สัมภาษณ์ 3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน สงขลา) • เกิดความเสียดังที่เด็กไปเสพยา เล่นการพนัน ทิ้งการเรียน และออกจากบ้านไปอยู่ที่อื่นจนกลายเป็นเด็กเร่ร่อน และหลุดออกจากระบบการศึกษา (สัมภาษณ์ 3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน สงขลา)

ความผิดหวังต่อระบบการศึกษา

นักเรียนมีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษาเพิ่มขึ้น 26.55% โดยจากจำนวนเด็กนักเรียนในระบบการศึกษา 649,592 ในปี พ.ศ. 2546 เหลือ 477,150 คน ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการไม่ชอบระบบการศึกษาจึงเลือกที่จะเริ่มประกอบอาชีพแทนการเรียนต่อ (The VISUAL By Thai PBS, 2565)

- การใช้เวลาทำการเรียนผ่าน Project based ในพื้นที่ เพื่อเทียบโอนบางหน่วยกิตในหลักสูตรปกติ (ข้อมูลประชุมเชิงปฏิบัติการ)
- เน้นการจัดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ไม่พึ่งพาครูหรือระบบ
- แสวงหาแหล่งเรียนรู้ทางเลือกใหม่ๆด้วยตัวเอง
- การเรียนที่ไม่ได้ตอบโจทย์เด็ก แต่เกิดได้ถ้าเชื่อมต่อกับสิ่งรอบตัวที่สนใจ เช่นวิชาไก๊ชนเลี้ยงปลาสีสัน (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารระดับประเทศ)
- ปรับจากโรงเรียนในระบบให้สามารถจัดการศึกษาทางเลือกได้ อาทิ ระบบคู่นานายืดหยุ่นให้แบ่งเวลาทำงานไปด้วยและนำประสบการณ์เรียนรู้จากงานมาสู่การเรียนเพื่อได้วุฒิบัตร (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารระดับประเทศ)

- เยาวชนขาดแรงจูงใจ ความตั้งใจ และความทุ่มเทในการเข้ารับการศึกษาเพราะไม่เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับ
- เยาวชนต่อต้านการศึกษาทุกรูปแบบ
- เยาวชนให้ความสำคัญกับการทำงาน การเล่น หรือนันทนาการอื่น ๆ มากกว่าการศึกษา
- การศึกษาไทยเป็นระบบแพ็คตัดออก และเป็นระบบคัดกรอง แทนที่จะเป็นการศึกษา คือ การพัฒนาคน การเพิ่มศักยภาพของคน (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- จะมีจำนวนเด็กด้อยโอกาสเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนจะเผชิญสถานการณ์ที่ส่งผลให้หลุดออกจากระบบได้มากขึ้น เช่น หลักสูตรแกนกลางที่มีความแข็งตัวมากเกินไป ไม่ตอบโจทย์เด็ก เช่น เด็กบางคนอาจจะไม่ชอบเรียนการงานแต่ต้องมานั่งรอมาลัย (สัมภาษณ์ ป2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)

แก่เฒ่า...เกิดน้อย

อัตราการเจริญพันธุ์รวมของหญิงไทยลดลงจาก 6.29 คนต่อสตรีวัยเจริญพันธุ์หนึ่งคนในปี พ.ศ. 2508 เหลือเพียง 1.06 คนต่อสตรีวัยเจริญพันธุ์หนึ่งคนในปี พ.ศ. 2566 (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2566) นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 65

- ทรัพยากรทางการศึกษา (เช่นเงินอุดหนุน) มีเพียงพอสำหรับเยาวชนมากขึ้น
- สัดส่วนเด็กที่ได้รับการศึกษามัธยมต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้น อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัวที่เล็กลงหรือการมีอัตราเจริญพันธุ์ที่ลดลง ทำให้ผู้ปกครองสามารถใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีเพื่อการศึกษาและอนาคตที่ดีของลูกได้มากขึ้น
- มีอาสาสมัครผู้สูงอายุทำงานเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเยาวชนเพิ่มขึ้นแนวทางปรับหลักสูตรเฉพาะอาชีพ เช่น ผู้ช่วยพยาบาลดูแลผู้สูงวัย เปลี่ยนจากการเรียนวิชาพื้นฐานวิทยุไปสู่วิชาวิทยาศาสตร์ที่เน้นปฏิบัติ

- โรงเรียนถูกยุบทำให้เข้าถึงการศึกษาได้ยากขึ้น
- อัตราการพึ่งพิงสูง เยาวชนมีแนวโน้มต้องช่วยผู้ปกครองทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวและผู้สูงอายุมากขึ้น
- ความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงการศึกษามากขึ้นระหว่างครอบครัวมั่งคั่งที่เน้นคัดสรรหาทางเลือกที่ดีที่สุดให้กับบุตรกับครอบครัวยากจนที่ต้องให้บุตรออกจากการศึกษามาช่วยทำงานหารายได้
- ทรัพยากรทางการศึกษาลดลงเพราะประเทศมีรายได้จากภาษีลดลงและมีภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและสวัสดิการเพิ่มขึ้น
- ประสิทธิภาพหรือต้นทุนการจัดการศึกษาในรูปแบบเดิมด้อยลงไปเพราะเกิดการไม่ประหยัดต่อขนาด

ปัจจัย

ผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

ผลบวก

ผลลบ

ปีขึ้นไป) จาก 8 ล้านคนในปัจจุบัน จะเพิ่มขึ้นเป็น 18 ล้านคนในอีก 60 ปีข้างหน้า (นิเวศน์ เหมวชิรวรากร, 2567)

จริง (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารระดับประเทศ)

ค่านิยมติดสังคมออนไลน์และ วัตถุนิยมมากขึ้น

ในช่วงปีพ.ศ. 2556 - 2565 ระยะเวลาที่คนไทยใช้งานโซเชียลมีเดียเพิ่มขึ้นจาก 1.37 ชม./วัน เป็น 2.31 ชม./วัน เพิ่มขึ้น 68.61% สอดคล้องกับเวลาการใช้การใช้งานครึ่งต่อวันทั่วโลกที่เพิ่มจาก 6.09 ชม./วัน ในช่วงปี พ.ศ. 2565 เป็น 6.37 ชม./วัน ในช่วงปี พ.ศ. 2556 (The Growth Master, 2023)

- เข้าถึงสื่อการเรียนรู้ได้หลากหลายขึ้นผ่านสังคมออนไลน์
- มีความทะเยอทะยานทางเศรษฐกิจและมีแรงบันดาลใจที่จะเข้ารับการศึกษา
- พ่อแม่ ครู และโค้ช สามารถเข้าถึงเยาวชนเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำได้ง่ายถึง
- สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายและมีความน่าสนใจมากขึ้น

- เยาวชนให้ความสำคัญกับการเรียนลดลง อยากทำงานอยากรวย
- เยาวชนให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนลดลง มีความเป็นตัวใครตัวมันมากขึ้น
- เยาวชนมีสมาธิสั้นมากขึ้น
- พ่อแม่ติดโซเชียลมีเดีย ไม่ให้เวลาไม่สนใจเลี้ยงดูอบรมลูก
- พ่อแม่เน้นวัตถุนิยมเน้นสร้างฐานะไม่สนใจเลี้ยงดูอบรมลูก
- ก่อให้เกิดปมด้อยและสูญเสียความมั่นใจในตนเอง เมื่อต้องอยู่ในกลุ่มเพื่อน และไม่สามารถมีในสิ่งที่เพื่อนมีได้ และมักเกิดกับเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ หรือมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยกว่ากลุ่มเพื่อน
- สร้างหนี้สินตั้งแต่วัยเรียน
- เยาวชนมองเป้าหมายระยะสั้นไม่แน่นอนอนาคตที่ดีในระยะยาวชุมชนเสมือนของเด็ก ทำให้ไม่รู้สึกลดภัยและไม่มีการพูดคุยในสังคม และการมีปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้าไม่ค่อยได้ (สัมภาษณ์ภ3 บุคลากรหน่วยงานให้ความช่วยเหลือเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ สงขลา)
- ด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ทำให้มีการติดต่อกับผู้อื่น รวมถึงสื่อไม่สร้างสรรค์ เช่น สื่อลามก (สัมภาษณ์ ภ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่)
- สังคมที่เน้นวัตถุนิยมทำให้ครอบครัวต้องเน้นทำงานให้

เยอะเพื่อได้เงินเยอะ โดยละเลยการให้การดูแลเด็กในครอบครัว (สัมภาษณ์ ภ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่)

- social media เข้ามาทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะไปโรงเรียนน้อยลง มีความเป็นอิสระในตัวเองเยอะขึ้น ทำให้ไม่อยากเรียน (สัมภาษณ์ ภ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ สงขลา)

เทคโนโลยีที่ทำให้เข้าถึงได้ง่าย (สัญญาณ ความง่าย และการตอบสนองที่ดีขึ้น)

ChatGPT มีผู้ใช้งานทั้งหมด 180 ล้านบัญชีทั่วโลก เติบโตขึ้นมากหลังจากเปิดตัวในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ที่มีบัญชีผู้ใช้งาน 1 ล้านบัญชีในเวลา 5 วัน ผู้ใช้งาน 63% อยู่ในช่วงอายุ 18 - 34 ปี และใช้งาน ChatGPT ในการช่วยสร้างไอเดียเพื่อนำไปต่อยอดสำหรับการศึกษา/การทำงาน (similarweb, 2023)

- เยาวชนเข้าถึงช่องทางการเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ง่ายขึ้น
- เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีเสมือนจริงสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้กับเยาวชนที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงทางกายภาพ
- มีทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายขึ้นทั้งในด้านหัวข้อ เนื้อหา รูปแบบการสอน ผู้สอน กิจกรรมการเรียนรู้
- เอื้อต่อการประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้และวินิจฉัยขีดความสามารถในการเรียนรู้ของเยาวชนได้ในเวลานั้น ๆ เลย
- เไอสามารถช่วยแนะนำการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับลักษณะของเยาวชน
- สามารถเลือกเวลาเรียนได้ตามความต้องการ เรียนที่ไหนก็ได้ ประหยัดค่าใช้จ่าย และมีหลักสูตรออนไลน์ที่อัปเดตเสมอ
- เป็นเครื่องมือในการ ติดตามข้อมูลเด็กที่ออกจากสถานพินิจ ทั้งด้านการศึกษาหรือการประกอบอาชีพหลังจากการออกจากสถานพินิจ (สัมภาษณ์ภ1 ผู้บริหารในพื้นที่ เชียงใหม่)
- การลงทะเบียนออนไลน์ให้โอกาสพิเศษกับ

- เยาวชนไม่ค่อยคบคน คุยกับเอไอที่รู้ใจเป็นหลัก
- เยาวชนและครอบครัวมีต้นทุนการเข้ารับการศึกษาเพิ่มขึ้นทั้งค่าอุปกรณ์และค่าอินเทอร์เน็ต
- ความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพเพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มที่มีกำลังจ่ายรับบริการแบบพรีเมียมกับกลุ่มที่รับบริการแบบสแตนด์ดาร์ดหรือไม่สามารถเข้าถึงได้
- เยาวชนใช้ประโยชน์จากความทันสมัยและการเข้าถึงสัญญาณไปกับเรื่องอื่นที่ไม่ใช่เรื่องเรียน เช่น ขายของ ช้อปปิ้ง แชต บันทึทิง เกม เป็นต้น
- ปัญหาการเข้าถึงทั้งอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ต (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารระดับประเทศ)
- มือถือเป็นภัยคุกคามใหม่ของชนบท ทำเงื่อนไขให้ครูเห็นว่า ฝากต้องช่วยเรื่องการดูแลตนเอง ระเบียบวินัย ทักษะพื้นฐานที่บ้าน (สัมภาษณ์ภ3 บุคลากรหน่วยงานให้ความช่วยเหลือเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ สงขลา)

ผลบวก

ผลลบ

- กลุ่มด้อยโอกาส (สัมภาษณ์ 1 ผู้บริหารในพื้นที่ เชียงใหม่)
- สามารถจัดรูปแบบการเรียนการสอน เป็นการเรียนทางไกลทั้งหมด (สัมภาษณ์ 2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม)
- การเรียนรู้ของเด็กไม่ได้อยู่ในโลกห้องสี่เหลี่ยม ไม่ได้อยู่ที่ครูคนเดียว เด็กสามารถตรวจสอบความรู้ที่ได้รับได้อย่างทันที (สัมภาษณ์ 2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม)

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

ผลผลิตทางการเกษตร ในส่วนของข้าวนาปีลดลง 1.43% จากผลผลิตต่อปีที่ 27,090 (1,000 ตัน) ในปี พ.ศ.2556 เหลือ 26,703 (1,000 ตัน) ในปี พ.ศ. 2565 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) รวมถึงพื้นที่ป่ายังลดลงจาก 43.21% ในปี พ.ศ. 2516 ลดลงเหลือ 31.59% ในปี พ.ศ. 2564 (จากมูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2565)

- เยาวชนมีแรงขับเคลื่อนอยากสร้างรายได้ในรูปแบบใหม่ให้กับครอบครัว จึงตั้งใจมุ่งมั่นเข้ารับการศึกษา
- ผลผลิตทางการเกษตรลดลง รายได้ของครอบครัวเยาวชนลดลง
- พ่อแม่เยาวชนมีทางเลือกทางอาชีพและการหารายได้ลดลง ยากจนมากขึ้น
- พ่อแม่เยาวชนต้องอพยพไปทำงานนอกพื้นที่เพื่อหารายได้ เยาวชนถูกทิ้งไว้กับผู้สูงอายุหรือต้องย้ายถิ่นฐานบ่อย
- ขาดความมั่นคงด้านอาหารและน้ำ
- การขาดช่วงของการเข้าถึงอาหาร/สารอาหารทำให้คุณภาพเด็กลดลงหรือแตกต่าง (สัมภาษณ์ 1 ผู้บริหารในพื้นที่ กทม)

ผลบวก

ผลลบ

**ความผันผวนของสภาพ
ภูมิอากาศ**

ประเทศไทยมีพื้นที่น้ำท่วมเพิ่มขึ้น 40.99% แม้ไม่ได้อยู่ในช่วงที่มีอุทกภัยร้ายแรง โดยเพิ่มจาก 8,566,449 ไร่ ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 12,077,974 ไร่ ในปี พ.ศ. 2565 (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ, 2565) สอดคล้องกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของประเทศที่สูงขึ้น 24% จากค่าปกติที่ 1622.9 (มม.) ต่อปีในช่วงปี พ.ศ. 2534 - 2563 เป็น 2012.0 (มม.) ในปี พ.ศ. 2565 (กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565)

- เยาวชนเห็นถึงความไม่แน่นอนในอนาคตของการหารายได้และความเป็นอยู่ในสังคมให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น
- โอกาสในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เห็นคุณค่าของธรรมชาติ การได้ลงพื้นที่และได้เห็นผลกระทบทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นจริง เช่น ผลกระทบของสภาพภูมิอากาศแปรปรวนที่เกิดขึ้นกับชาวประมง รวมถึงความรู้ในการเตรียมความพร้อมต่อสถานการณ์ความผันผวนของสภาพภูมิอากาศที่อาจเกิดขึ้น (สัมภาษณ์ 1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ปัตตานี)

- มลพิษที่รุนแรงต่อเนื่องยาวนานทำให้ไม่สามารถเดินทางไปโรงเรียนได้
- การย้ายถิ่นเนื่องจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา
- โรงเรียนและทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถูกทำลาย จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- ปัญหาสุขภาพที่ได้รับผลกระทบจากความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ
- การแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะที่ดินมีน้อย การแปรปรวนสภาพภูมิอากาศ ฝนทิ้งปี สิ่งเหล่านี้ส่งผลกับคนเล็กน้อยในพื้นที่ เพราะเค้าไปไหนไม่ได้ แต่ต้องหาโอกาสในพื้นที่ (สัมภาษณ์ 3 บุคลากรหน่วยงานให้ความช่วยเหลือเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ กทม)

อาชีพที่ไม่เหมือนเดิม

การเติบโตของงานจะเน้นไปที่งานที่มีทักษะสูงมากขึ้น งานบางประเภทอาจมีการเติบโตมากกว่างานอื่น ๆ เช่น e-commerce,

- เยาวชนให้ความสนใจต่อการเรียนรู้ทางเลือกและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- เยาวชนต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะให้ตนเองสามารถปรับตัวและหางานทำได้อย่าง
- เกิดความสมดุลระหว่างการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษามากขึ้น เนื่องจากเป็นที่ต้องการในตลาดแรงงานทั้งคู่
- ต่อเนื่องต่อยอดสร้างแรงจูงใจจากสถานประกอบการโดยเปิดให้เด็กที่ไม่ชอบเรียนแล้ว

- ขาดแรงจูงใจในการเข้ารับการศึกษ เพราะไม่มั่นใจว่าเรียนไปจะมีงานทำไหม
- ผู้ปกครองตักเตือน ไม่มีรายได้เพียงพอส่งลูกเรียน
- สถานประกอบการขาดแรงงานเน้นรับเยาวชนเพื่อเข้าไปเรียนรู้และพัฒนาทักษะในสถานประกอบการ โดยไม่ให้ความสำคัญกับวุฒิการศึกษา

ปัจจัย

ผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

ผลบวก

ผลลบ

investments in the green economy เป็นต้น มีการใช้ AI หรือหุ่นยนต์เข้ามาทำงานแทนที่คนมากขึ้น รวมถึงมีการทำงานทางไกล และ การทำงานแบบ Hybrid work มากขึ้น (McKinsey & Company, 2023)

มาเข้าฝึกปฏิบัติงานจริง แล้วไปต่อยอดเรียนปริญญาต่อ (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารระดับประเทศ)

ค่าครองชีพที่สูงขึ้น

ครัวเรือนยากจนมีค่าใช้จ่ายด้านค่าอุปโภคบริโภคมากขึ้น ซึ่งค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 51.45 ของรายจ่าย ประกอบกับเงินเฟ้อที่เพิ่มขึ้น ทำให้สินค้ามีราคาแพงขึ้น (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

- เยาวชนให้ความสำคัญกับอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ได้เพิ่มขึ้นมากกว่าค่าครองชีพที่แพงขึ้นซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะ
- เยาวชนมองหาทางเลือกการศึกษาที่ถูกลงกว่าเดิม...เห็นทางเลือกการศึกษามากขึ้น

- ต้นทุนแฝงของการเดินทางมาโรงเรียนสูงขึ้นเช่นค่าเดินทางและค่าอาหาร
- พ่อแม่ของเยาวชนมีรายได้ที่แท้จริงหรือกำลังซื้อลดลง จึงมีกำลังส่งให้ลูกหลานได้เรียนได้น้อยลง
- เด็กในครัวเรือนยากจนได้รับผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อความสำเร็จในการศึกษา และการหลุดออกนอกระบบการศึกษา
- พ่อแม่ต้องทำงานหนักขึ้นทำให้มีเวลาเลี้ยงดูบุตรน้อยลงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เรื่องค่าใช้จ่ายที่ไม่เพียงพอต่อการไปเรียน เนื่องจากการไปโรงเรียนยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากรัฐสนับสนุน (สัมภาษณ์ ป1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ สงขลา)

หนี้ที่มากขึ้น

สัดส่วนหนี้สินครัวเรือนต่อ GDP ของไทยมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเป็น 86.8% ในช่วงปี พ.ศ.

- มีแรงกดดันที่จะตั้งใจเรียนให้สามารถหารายได้ได้มากเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระหนี้ให้กับผู้ปกครอง

- ผู้ปกครองมีรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายเรื่องนี้ลดลงทำให้มีกำลังส่งบุตรเรียนหนังสือน้อยลง
- เยาวชนอาจจำเป็นต้องออกจากการศึกษาเพื่อไปทำงานช่วยผู้ปกครองหารายได้ชำระหนี้
- ผู้ปกครองอาจมีเครดิตในการก่อหนี้ได้ลดลงเป็นผลให้มิตันทุนในการกู้ยืมเพิ่มขึ้น
- ครอบครัวมีความเครียดมากขึ้นจากปัญหาหนี้ท่วมหัว
- หนี้สาธารณะที่ประชาชนต้องร่วมชดใช้และโอกาสใน

ปัจจัย

ผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

ผลบวก

ผลลบ

2565 จาก 40% ในช่วงปี พ.ศ. 2546 ซึ่งเพิ่มขึ้นถึง 117% และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต (ศูนย์วิจัยกิจการไทย, 2566) ในส่วนของสัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP ของไทยเพิ่มขึ้นเป็น 11,131,634.20 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2566 และอยู่ที่ 3,388,990.50 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเพิ่มขึ้น 16.98% และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นสูงต่อไป (สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง, 2566)

- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสวัสดิการที่ลดลง
- เยาวชนมีแนวโน้มจะอยู่ในความยากจนเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ หรือยากจนตลอดชีวิต และลูกๆของพวกเขามีแนวโน้มที่จะประสบกับความยากจนเช่นเดียวกัน

ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

ประชาชนต้องการมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงประเทศมากขึ้น (ThaiPublica, 2023) เกิดการตื่นรู้ทางการเมืองครั้งใหญ่ เนื่องจากคนหนุ่มสาวตระหนักถึงการกำหนดอนาคตของตนเอง (ThaiPublica, 2020)

- สังคมให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาที่ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนและผู้เรียน และช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
- เยาวชนมีโอกาสสื่อสารถึงความต้องการทางการศึกษากับรัฐมากยิ่งขึ้น
- นักเรียนนักศึกษาสามารถตีแผ่ปัญหาในโรงเรียนและระบบการศึกษาได้

- เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคนข้ามรุ่นในครอบครัว
- เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหารการศึกษา

ผลบวก

ผลลบ

การกระจายอำนาจที่มากขึ้น

การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาของประเทศไทยมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่สูงมากโดยกรุงเทพมหานครได้รับการจัดสรร 19,771 บาท/หัว ในขณะที่ในจังหวัดขนาดเล็ก เช่น ลำพูน ได้รับการจัดสรร 4,338 บาท/หัว แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง (กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม, 2565)

- หน่วยงานในระดับพื้นที่สามารถจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์หรือข้อจำกัดในพื้นที่ได้ เฉพาะเจาะจงมากขึ้น
- องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นสามารถสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษาและช่วยเหลือเยาวชนได้อย่างเต็มที่ยังไม่มีข้อจำกัด
- เสนอคลินิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาส (สัมภาษณ์ ๓1 ผู้บริหารในพื้นที่)
- ไม่ต้องอิงฝ่ายการศึกษาส่วนกลางคิดเรื่องหลักสูตร (สัมภาษณ์ ๒1 ผู้บริหารระดับประเทศ)
- นโยบายพัฒนาท้องถิ่น อย่างนโยบายแม่ฮ่องสอน วัลเลย์ ทำให้คนย้ายถิ่นฐานมาอยู่และเข้ารับการศึกษามากขึ้น (สัมภาษณ์ ๓2 บุคลากรหน่วยส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม)

- เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคหรือท้องถิ่นที่มีงบประมาณสูงหรือมีการบริหารจัดการดีกับท้องถิ่นที่มีงบประมาณตามหรือมีธรรมชาติขนาดเล็กน้อย
- มีความแตกต่างเชิงสมรรถนะของผู้เรียนระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ เนื่องจากมีหลักสูตรหรือมาตรฐานการกำกับดูแลที่ต่างกัน
- จำนวนครูไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาให้เด็กด้อยโอกาส เนื่องจากรัฐกำหนดให้ครู 1 คน รับผิดชอบเด็กจำนวน 15 – 20 คน แต่งบประมาณที่จัดสรรมาสามารถจ้างครูในจังหวัดสงขลาได้ 40 คน ขณะที่เด็กด้อยโอกาส (รวมถึงเด็กเร่ร่อน) มีจำนวนมากเกินสัดส่วนที่รัฐกำหนดไว้ ไม่มีงบประมาณในการลงพื้นที่ของครู กคน. ทำให้ครูต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเอง (สัมภาษณ์ ๓1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ สงขลา)

ความไม่สงบทางเมืองและการย้ายถิ่นฐานมากขึ้น

จากข้อมูลรายงานการย้ายถิ่นของ UNHCR (2562) รายงานว่าในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีจำนวนผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงอยู่ที่ 103,425

- จำนวนเด็กและเยาวชนตามพื้นที่ชายแดน เช่น แม่สอด มีโอกาสต่อยอดหากมีระบบการศึกษามที่เหมาะสมทำให้กลายเป็นประชากรคุณภาพของไทย (สัมภาษณ์ ๒1 ผู้บริหารระดับประเทศ)
- บทบาทภาคประชาสังคมในการสนับสนุนการศึกษาสำหรับลูกหลานแรงงานชาติพันธุ์หลังอพยพหนีสงครามเข้ามาในไทยตั้งแต่เล็ก พ่อแม่ทำงานแลกกับการมีข้าวปลาอาหาร ที่หลบนอน และเงินทองพอให้มีชีวิตรอดในไร่ สัม ได้มีโอกาสได้ร่ำเรียนหนังสือในโรงเรียนที่

- มีเยาวชนต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านอพยพเข้ามา มากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ทรัพยากรทางการศึกษาไม่เพียงพอ
- ความไม่มั่นคงและปลอดภัยสำหรับเยาวชนในบริเวณพื้นที่เสี่ยงชายแดน
- ความท้าทายอยู่ที่ผู้เรียนไม่มีเลข 13 หลัก แต่ละชาติพันธุ์ใช้ภาษาไม่เหมือนกัน ปริมาณอาหารไม่เพียงพอ และจำนวนผู้เรียนต่อห้องมากเกินไป (สัมภาษณ์ ๓2 บุคลากรหน่วยส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่)
- ปัญหาสุขภาพที่ไม่ได้รับการรับรอง ทำให้ไม่รองรับด้านอาชีพ สมัครทำงานในธุรกิจอำเภอ อาชีพแต่ใน

ปัจจัย

ผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

ผลบวก

ผลลบ

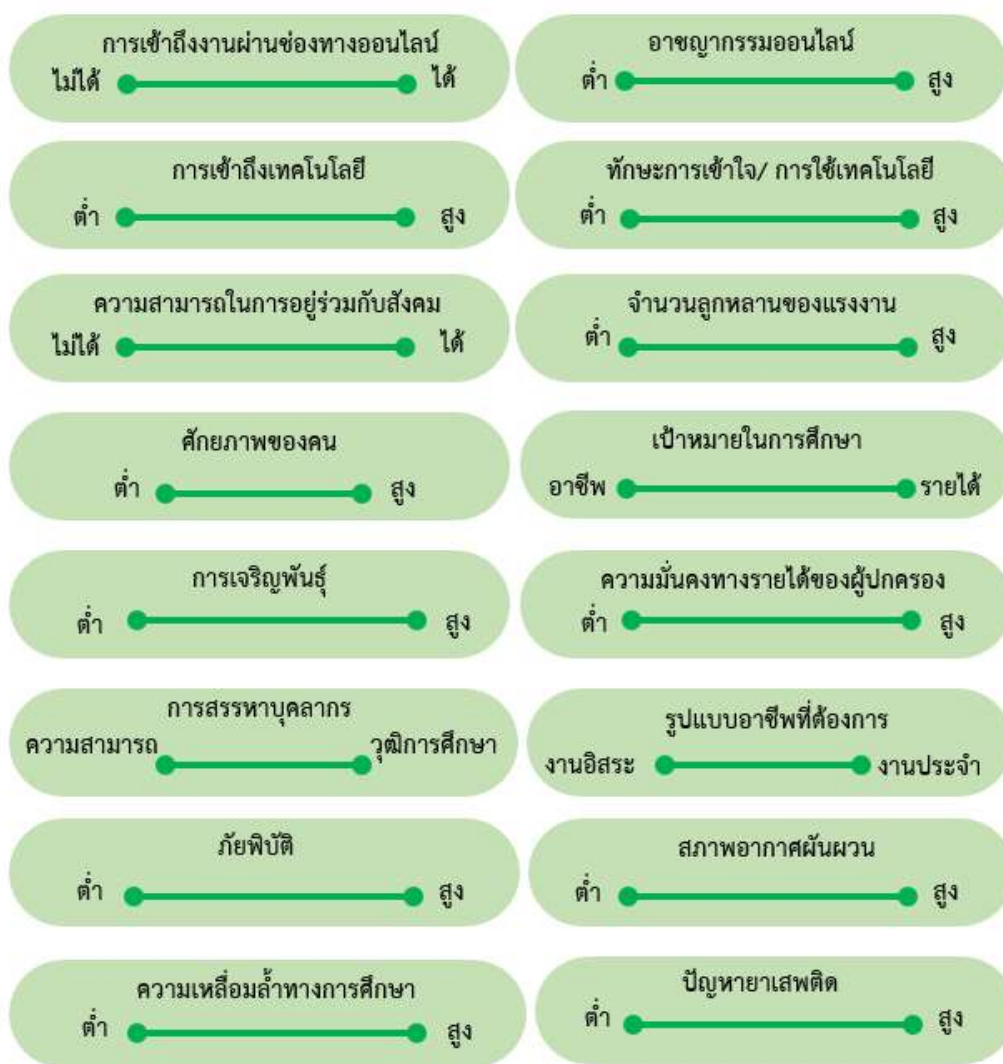
คน โดยมีผู้ลี้ภัยบริเวณชายแดนไทย-เมียนมาจำนวนเกือบ 100,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกระเหรี่ยงที่หลบหนีจากการสู้รบและความไม่สงบทางการเมือง และถึงแม้รัฐบาลไทยและเมียนมาจะมีความร่วมมือ นำผู้ลี้ภัยกับประเทศ แต่ มีผู้ลี้ภัยเพียง 2 กลุ่มเล็กที่เดินทางกลับภูมิลำเนาเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้ลี้ภัยจำนวนมากไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมโครงการเนื่องจากกึ่งการถูกระบุตัวตนและกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยในประเทศต้นทาง

อยู่ห่างออกไปราว 7 กิโลเมตร โดยมีรถในการสนับสนุนจาก NGO คอยรับ-ส่ง (สัมภาษณ์ ภ2 บุคลากรหน่วยส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่)

- รูปแบบรับจ้างรายวัน (สัมภาษณ์ ภ2 บุคลากรหน่วยส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- เดิมชาวต่างชาติที่ย้ายมาอยู่ในประเทศไทย มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ แต่ในปัจจุบันนี้ ตัดสิทธิในการจัดการศึกษาในคู่มือไปแล้ว ทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเองได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการละเมิดกติการะหว่างประเทศ เด็กถูกสิทธิจากรบบการทำงานของรัฐ (สัมภาษณ์ ภ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
  - กลุ่มเป้าหมายเด็กด้อยโอกาสอยู่กระจัดกระจาย ทำให้การจัดกิจกรรมทำได้ยาก จำเป็นต้องพยายามหาแนวทางในการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรร (สัมภาษณ์ ภ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ สงขลา)

2.2.3 ผลการประเมินความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์ และการระดมความคิด พบว่าความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่อความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีความไม่แน่นอนที่หลากหลาย ทั้งนี้ สามารถสรุปความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลกระทบสูงต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มากที่สุด ดังนี้

ภาพที่ 18 ความไม่แน่นอนสำคัญ

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

จากปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญมากมายที่ได้มานี้ สามารถนำปัจจัยสำคัญต่าง ๆ มาแบ่งกลุ่มของปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการอนาคตทางการศึกษาของเยาวชนด้วยโอกาสได้เป็น 4 กลุ่มหลักคือ 1) ปัจจัยด้านลักษณะของเยาวชน ซึ่งประกอบด้วย การให้คุณค่าต่อการศึกษา การมีเป้าหมายเส้นทางชีวิต ลักษณะอาชีพที่ปรารถนา เป้าหมายของการประกอบอาชีพ ความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายอนาคต ความสามารถใช้และเข้าถึงเทคโนโลยี และสุขภาพจิตสำหรับการอยู่ร่วมในสังคม 2) ปัจจัยด้านทรัพยากรการศึกษา ประกอบด้วย ความเพียงพอของครู ความสามารถปรับตัวของครูต่อความหลากหลาย ความเพียงพอของสถานศึกษา ความเปิดกว้างของสถานศึกษา และความพร้อมทางเทคโนโลยี 3) ปัจจัยด้านขีดความสามารถของระบบ คือ ความหลากหลายของทางเลือกในระบบการศึกษา ความยืดหยุ่นของกฎและกติกา ความสามารถเชื่อมโยงมาตรฐานบนความหลากหลาย การบริหารคุณภาพการศึกษา การใช้ประโยชน์จากดิจิทัลและเทคโนโลยี และ 4) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความแปรปรวนและเสื่อมของสภาพภูมิอากาศ การย้ายถิ่นฐานเข้าสู่ประเทศ ลักษณะอาชีพในอนาคต ค่านิยมที่ถูกปลูกฝังผ่านสื่อ นโยบายกระจายอำนาจ และ Financial Crisis

ตารางที่ 10 ความไม่แน่นอนสำคัญที่ส่งผลต่อความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน

ลักษณะเยาวชน	ทรัพยากรการศึกษา	ขีดความสามารถของระบบ	ปัจจัยภายนอก
<ul style="list-style-type: none"> • การให้คุณค่าต่อการศึกษา • การมีเป้าหมายเส้นทางชีวิต • ลักษณะอาชีพที่ปรารถนา (อาชีพเฉพาะอาชีพอิสระ) • เป้าหมายของอาชีพ • ความมั่นคงรายได้ • ความมุ่งมั่นต่อเป้าหมาย อนาคต • ความสามารถใช้และเข้าถึงเทคโนโลยี • สุขภาพจิต การอยู่ในสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> • ความเพียงพอของครู • ความสามารถปรับตัวของครูต่อความหลากหลาย • ความเพียงพอของสถานศึกษา • ความเปิดกว้างของสถานศึกษา • ความพร้อมทางเทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> • ความหลากหลายของทางเลือกในระบบการศึกษา • ความยืดหยุ่นของกฎกติกา • ความสามารถที่เชื่อมโยงมาตรฐานบนความหลากหลาย • การบริหารคุณภาพการศึกษา • การใช้ประโยชน์จากดิจิทัลและเทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> • ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ • ความแปรปรวนและเสื่อมของสภาพภูมิอากาศ • การย้ายถิ่นฐานเข้าสู่ประเทศ • ลักษณะอาชีพในอนาคต • ค่านิยมที่ถูกปลูกฝังผ่านสื่อ • นโยบายกระจายอำนาจ

ที่มา: ข้อมูลจากกิจกรรมระดมความคิด, 2566

โดยจากปัจจัยหลัก 4 ปัจจัยที่กล่าวมานี้ เมื่อผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยความไม่แน่นอนที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคตทางการศึกษาของเยาวชนด้วยโอกาสโดยตรง ทำให้ได้ปัจจัยความไม่แน่นอนที่สำคัญที่สุด 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านลักษณะของเยาวชน นั่นคือ ปัจจัยที่เกิดจากตัวของเยาวชนผู้ด้วยโอกาสเอง และปัจจัยด้านขีดความสามารถของระบบที่ถือเป็นหัวใจหลักสำคัญในการสร้างแนวทางการศึกษาที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการที่หลากหลายของเยาวชนผู้ด้วยโอกาส ดังนั้น ความไม่แน่นอนที่สำคัญในด้านของลักษณะของเยาวชน จึงหมายถึง “ความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายอนาคตของเยาวชน” และความไม่แน่นอนที่สำคัญในด้านของขีดความสามารถของระบบ จึงหมายถึง “ความหลากหลายของทางเลือกในระบบการศึกษา” ซึ่งเป็นความไม่แน่นอนที่สำคัญที่สุด ที่จะเป็นโจทย์สำคัญในการสร้างอนาคตทางการศึกษาที่มีทางเลือกและมีความหลากหลายที่สามารถตอบสนองต่อความมุ่งมั่นและเป้าหมายในอนาคตของเยาวชนผู้ด้วยโอกาสทางการศึกษาได้

2.3 อนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้วยโอกาสทางการศึกษา

ในการคาดการณ์อนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้วยโอกาสทางการศึกษา ได้ใช้เครื่องมือการออกแบบภาพอนาคตด้วยวิธีการสองไขว้ (Two axes) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการกำหนดทิศทางอนาคตในระยะยาว และสามารถปรับใช้ได้หลากหลายสถานการณ์ โดยมีขั้นตอนการคาดการณ์อนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้วยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

1. การคัดเลือกคู่ปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญที่ส่งผลต่อความด้วยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนและไม่ได้มีความสัมพันธ์กันสูง เพื่อทดสอบหาคู่ปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญที่มีนัยยะสำคัญและสามารถนำไปวิเคราะห์ทางอนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้วยโอกาสทางการศึกษาได้มากที่สุด
2. คัดเลือกคู่ปัจจัยความไม่แน่นอนสำคัญที่ “มีผลกระทบสูง และความไม่แน่นอนสูง” ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทำให้ได้ความไม่แน่นอนที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาอนาคตที่เป็นไปได้ในสำหรับช่วง 5-10 ปีข้างหน้าใน 4 สถานการณ์คือ 1) ความมุ่งมั่นของเยาวชนสูงและมีทางเลือกการศึกษาที่หลากหลาย 2) ความมุ่งมั่นของเยาวชนสูงและมีทางเลือกการศึกษาน้อย 3) ความมุ่งมั่นของเยาวชนต่ำและมีทางเลือกการศึกษาน้อย และ 4) ความมุ่งมั่นของเยาวชนต่ำและมีทางเลือกการศึกษาที่หลากหลาย
3. การคาดการณ์สภาวะการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด และคาดการณ์ผลกระทบจากปัจจัยแนวโน้มสำคัญต่าง ๆ แต่จะมีผลต่อสภาวะการณ์ที่จะเกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน
4. การตั้งชื่ออนาคตทางเลือกต่างทั้ง 4 รูปแบบ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและมีความเป็นรูปธรรม

5. การประเมินโอกาสและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่จะเกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์

2.3.1 ผลการสร้างอนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

จากการวิเคราะห์เพื่อสะท้อนอนาคตทางเลือกเกี่ยวกับสภาพการณ์ บริบทการด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชน รวมทั้งโอกาสทางอาชีพและการมีงานทำของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษานั้น ใช้แนวทางการศึกษาสองปัจจัยหลักที่มีความสำคัญและส่งผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ ปัจจัยความมุ่งมั่นแรงจูงใจของเยาวชนต่อการพัฒนาและสร้างอนาคตที่ดีของตัวเอง ครอบครัวและชุมชนที่เกี่ยวข้องผ่านที่มีฐานสำคัญจากความเป็ความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ในขณะที่อีกปัจจัยสะท้อนความเป็นไปได้ที่สะท้อนความหลากหลายของทางเลือกการศึกษา ดังนี้

ปัจจัยด้านความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ครอบคลุมความสามารถในการตั้งเป้าหมาย สะท้อนคิด และดำเนินการด้านการเรียนรู้อย่างรับผิดชอบเพื่อสร้างผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการลงมือดำเนินการมากกว่าเป็นผู้ถูกกระทำหรือบอกเล่าสั่งการ โดยเป็นผู้รับผิดชอบการตัดสินใจด้วยตนเองมากกว่า ดำเนินการตามหรือยอมรับสิ่งที่ผู้อื่นเลือกให้ ระบบการศึกษาควรส่งเสริมให้เกิดความเป็นผู้ก่อการของผู้เรียน มีทักษะเรียนเพื่อเรียนรู้ (Learning to learn) ในการต่อยอด จัดจ้อ และบริหารจัดการรูปแบบและเวลาของตนเอง ผ่านความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ความจำเป็นและโอกาสรอบตัวเพื่อต่อยอดและก้าวข้ามอุปสรรคไปได้ (Peterson และคณะ, 2553) อีกนัยหนึ่ง ความเป็นผู้ก่อการสะท้อนถึงทักษะความสามารถในการกำหนดเป้าหมายนำทางและจำแนกแนวทางวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ และเข้าใจว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม (องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา, 2561)

ความเป็นผู้ก่อการร่วม (Co-agency) มาจากแนวคิดในการสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการร่วมสร้าง โดยขอบเขตความสัมพันธ์ของผู้ร่วมสร้าง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง และชุมชนทำงานร่วมกันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้า และไปถึงยังเป้าหมายที่มีร่วมกัน ผ่านปฏิสัมพันธ์เน้นความเป็นแนวราบและการเสริมพลังด้านการเรียนรู้ ซึ่งทุกฝ่ายสามารถร่วมเรียนรู้ผ่านแนวคิดนี้ ทั้งสองแนวคิดนี้มีความสำคัญในการช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อสร้างความพร้อมต่ออนาคตที่มีความไม่แน่นอนและขอบเขตที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบงานที่เปลี่ยนแปลงไปและความท้าทายทางสังคมและเทคโนโลยีที่ไม่เหมือนเดิม กล่าวได้ว่า ผู้เรียนต้องการได้รับการสนับสนุนในการพัฒนา

ไม่เพียงแต่เรื่องของความรู้ และทักษะ รวมถึงทัศนคติและค่านิยมที่จะนำทางในเรื่องจริยธรรม และความรับผิดชอบ รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ (อ้างแล้ว, 2561; วิจารณ์ พานิช, 2564)

ปัจจัยนี้มีส่วนสำคัญในการต่อยอดด้านความมุ่งมั่นและแรงจูงใจของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เมื่ออยู่ในสถานะที่แรงกดดัน ภาวะกดดันส่งผลต่อการเรียนรู้ ทำให้ความเป็นผู้ก่อการของตัวผู้เรียนลดน้อยลงนั้น บทบาทอันสำคัญจากผู้ก่อการร่วมด้านการเรียนรู้จากรอบตัวทั้งในรูปแบบชุมชน ผู้สอนหรือภาคประชาสังคม ช่วยในการเสริมพลังเพื่อลดช่องว่างของปัญหาภาวะท้าทาย และช่วยเสริมการสร้างการมีแรงจูงใจที่อยากจะมีความรู้ หรือนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ปัจจัยด้านความหลากหลายทางเลือกการศึกษา

อิสระในการเลือกที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเลือกสื่อหรือช่องทางที่จะเข้าถึงการเรียนรู้ได้ โดยสามารถเลือกได้ว่าจะเรียนรู้ (อย่างไร) เวลา (เมื่อไร) และสถานที่ (ที่ไหน) เทคโนโลยีถือเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในปัจจุบันให้นำมาซึ่งการศึกษาที่เท่าเทียมและมีคุณภาพสำหรับทุกคน ด้วยตัวเลือกมากมายที่มีอยู่ เทคโนโลยีที่แตกต่างกันมีคุณลักษณะที่เฉพาะด้านซึ่งจำเป็นต่อแนวทางการเรียนรู้เฉพาะด้าน ตัวอย่างเช่น สังคมออนไลน์ (Social Media) สามารถขยายงานในชั้นเรียนโดยให้โอกาสในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำงานร่วมกันและการเขียนร่วม การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้หลายวิธี ผู้คนสามารถใช้อุปกรณ์เคลื่อนที่เพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการศึกษา เชื่อมต่อกับผู้อื่น หรือสร้างเนื้อหาทั้งในและนอกห้องเรียน ในความร่วมมือกับวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลเชิงลึก ช่วยตอบคำถามตามบริบท สะท้อนและสร้างความรู้ใหม่ พัฒนาความสามารถและทักษะใหม่ นอกจากนี้ ขอบเขตความหลากหลายในเชิงพื้นที่ถูกจับตามองมากขึ้น ห้องเรียนไม่ใช่สถานที่แห่งเดียวที่สามารถเรียนรู้ได้อีกต่อไป แต่สำนักงาน สถานที่ทำงาน บ้าน ชุมชน นำเสนอแนวทางการเรียนที่มีประสิทธิภาพสำหรับการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ความต้องการและการให้บริการด้านการศึกษาที่มีความเป็นอิสระจากสถานที่ตั้งมากขึ้น ความพร้อมใช้งานของเทคโนโลยีและเครือข่ายที่ครอบคลุมมากขึ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้โดยไม่คำนึงถึงเวลาหรือสถานที่ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากสถาบันการศึกษาแบบดั้งเดิมไปสู่ภูมิทัศน์การเรียนรู้แบบผสมผสาน หลากหลาย และซับซ้อน ซึ่งมีการเรียนรู้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการผ่านสถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความหลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้อุปสรรคในการเรียนรู้จะลดลงเมื่อมีช่องทางการเข้าถึงที่มากขึ้น กล่าวได้ว่า ความหลากหลายของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ และนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละบริบทได้ (องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2564)

จากทั้งสองปัจจัยสำคัญดังกล่าวที่มีผลต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส ที่ส่งผลต่อความมุ่งมั่นแรงจูงใจของเยาวชนต่อการพัฒนาและสร้างอนาคตที่ดีของตนเอง ครอบครัวและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทางเลือกความเป็นไปได้ทั้งในรูปแบบความมุ่งมั่นแรงจูงใจระดับสูง และความมุ่งมั่นแรงจูงใจระดับต่ำ ในขณะที่อีกปัจจัยความไม่

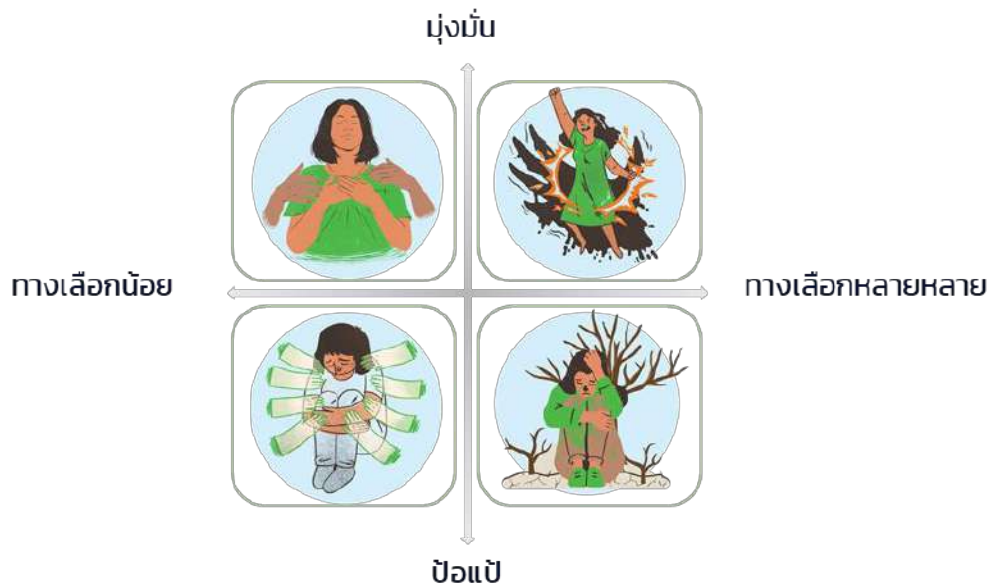
แน่นอนให้ความสำคัญกับความพร้อมและความหลากหลายของทางเลือกทางการศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ถูกระงับว่าอาจจะส่งผลต่อความเป็นไปได้ของอนาคตเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ทั้งในรูปแบบทางเลือกการศึกษาที่หลากหลายหรือแบบจำกัด แนววิธีการพัฒนาอนาคตที่เป็นไปได้นั้นใช้เครื่องมือตารางผลกระทบในการพัฒนาภาพอนาคตทางเลือก เพื่อช่วยให้ทิศทางว่าอนาคตจะเกิดขึ้นได้อย่างไรโดยคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ โดยจุดประสงค์ของสถานการณ์การวิเคราะห์และสำรวจนั้นไม่ใช่เพื่อทำนายอนาคต แต่เพื่อแสดงให้เห็นว่าแรงผลักดันหรือแนวโน้มเหล่านี้สามารถมีอิทธิพลต่ออนาคตได้อย่างไร โดยในหลายกรณี อนาคตทางเลือกไม่จำเป็นต้องแยกจากกัน อนาคตทางเลือกที่แตกต่างกันอาจเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันในแต่ละภูมิภาคของประเทศ อุตสาหกรรม กลุ่มอายุ หรือกลุ่มเศรษฐกิจและสังคม (The Futures School, 2564)

ภายใต้การพัฒนาภาพอนาคตที่เป็นไปได้ ได้สะท้อนลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษาผ่านสภาพการณ์และบริบทการด้อยโอกาสทางการศึกษา ภูมิทัศน์ด้านการเรียนรู้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจ รวมทั้งแนวนโยบายของภาครัฐ และการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน เพื่อไปสู่การสะท้อนถึงโอกาสทางอาชีพและการมีงานทำของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยได้พัฒนาอนาคตที่เป็นไปได้ในสำหรับช่วง 5-10 ปี ข้างหน้าออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 11 อนาคตที่เป็นไปได้ของภูมิทัศน์การเรียนรู้: แรงจูงใจและทางเลือกสำหรับเยาวชนชายผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

	ความมุ่งมั่นของเยาวชนสูง	ความมุ่งมั่นของเยาวชนต่ำ
ทางเลือกการศึกษา หลากหลาย	<p>อนาคตที่เป็นไปได้ #1</p> <p>เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย</p>	<p>อนาคตที่เป็นไปได้ #3</p> <p>เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย</p>
ทางเลือกการศึกษาจำกัด	<p>อนาคตที่เป็นไปได้ #2</p> <p>เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย</p>	<p>อนาคตที่เป็นไปได้ #4</p> <p>เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย</p>

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

ภาพที่ 19 อนาคตทางเลือกของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา
ที่มา ผู้วิจัย, 2566

2.3.2 สภาพการณ์ในแต่ละอนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

อนาคตที่เป็นไปได้ #1

ทางเลือกการเรียนรู้: หลากหลาย และ แรงจูงใจในการเรียนรู้: สูง
เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย

ในปี 2576 ประเทศไทยได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษาครั้งสำคัญ โดยได้มีการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

“ทิน” ชายหนุ่มวัย 20 ปี ผู้มีภูมิหลังด้อยโอกาสจากพื้นที่ที่อยู่อาศัยนอกเขตเมืองของประเทศไทยที่มีลักษณะความเหลื่อมล้ำของพื้นที่ในเขตเมืองและนอกเขตเมืองอย่างมีนัยยะสำคัญ แม้จะต้องเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ อุปสรรคทางภาษา การไร้สัญชาติ และบรรทัดฐานทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับงานมากกว่าการศึกษา เขาได้รับแรงผลักดันจากแรงจูงใจอันเข้มแข็งที่จะเรียนรู้และช่วยเหลือชุมชนของเขาที่เติบโตขึ้นมา ถึงแม้ว่าเขาจะไม่เคยเข้าถึงระบบการศึกษาทางหลักแต่ “ทิน” สามารถที่จะเข้าถึงและจบหลักสูตรจากระบบการศึกษาทางเลือกอื่นได้

ภูมิทัศน์การเรียนรู้

ศูนย์กลางการเรียนรู้แบบองค์รวม: แนวศูนย์กลางการเรียนรู้แบบครอบคลุมที่ตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้และความต้องการที่หลากหลาย “ทิน” มีสิทธิ์เข้าถึงศูนย์กลางการเรียนรู้แห่งนี้ ซึ่งเขาเข้าร่วมการเรียนรู้ผ่านรูปแบบสัมมนาเน้นการมีส่วนร่วม โครงการความร่วมมือเชื่อมกับชุมชน และโครงการแนะแนวให้คำปรึกษา

การบูรณาการทางดิจิทัล: ความพยายามของรัฐบาลในการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลประสบความสำเร็จ “ทิน” ได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่แพร่หลาย ทำให้เขาได้มีโอกาสเข้าถึงหลักสูตรออนไลน์ที่หลากหลาย เชื่อมต่อกับนักการศึกษาผู้สอนระดับโลก และมีส่วนร่วมในชุมชนการเรียนรู้เสมือนจริงแห่งนี้

ปัจจัยส่งผลแรงจูงใจ

เสริมพลังความหลากหลาย: การให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประเทศไทยผ่านช่องทางการเรียนที่หลากหลาย ให้โอกาส “ทิน” ด้วยการย้ำเน้นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจ การเพิ่มขีดความสามารถทางวัฒนธรรมนี้ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันต่อเส้นทางทางด้านแรงจูงใจการศึกษา

เครือข่ายสนับสนุน: “ทิน” เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสมาชิกที่สนับสนุนร่วมกันและมีแรงบันดาลใจคล้ายกัน เครือข่ายนี้ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยหน่วยงานชุมชน ช่วยให้เราที่มีแรงบันดาลใจ รวมทั้งเป็นเวทีสำหรับการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนความคิด

แนวนโยบายภาครัฐ

การสนับสนุนทางการเงิน: มีโครงการความช่วยเหลือทางการเงินและทุนการศึกษาเพื่อสนับสนุนเยาวชนด้วยโอกาสโดยเฉพาะที่ให้ความสำคัญทั้งภาระค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งค่าเดินทางจากพื้นที่ห่างไกลหรือค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ในการเข้าถึงการเรียนรู้แบบออนไลน์ เพื่อต่อยอดการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการฝึกอบรมสายอาชีพหลังการศึกษาภาคบังคับ “ทิน” ได้รับประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ แบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว

แนวทางเชื่อมต่อกับอาชีพ

โอกาสด้านการประกอบอาชีพ: ช่องทางการศึกษาที่หลากหลายเชื่อมต่อกับหน่วยอื่น ๆ ในพื้นที่ อาทิ ธุรกิจในท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมสร้างโอกาสในการเป็นผู้ประกอบการสำหรับเยาวชนชายขอบ “ทิน” ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากประสบการณ์การเรียนรู้ มีส่วนร่วมในโครงการชุมชนที่ตอบโจทย์สภาพบริบทพื้นที่และข้อท้าทายของท้องถิ่น

โครงการแลกเปลี่ยน: “ทิน” เข้าร่วมในโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงเข้ากับเยาวชนจากภูมิภาคต่าง ๆ โครงการเหล่านี้ขยายมุมมองความคิดของเขาและมีส่วนทำให้เกิดความเป็นส่วนหนึ่งให้กับชุมชนที่หลากหลาย

ภายใต้อนาคตที่เป็นไปได้ #1 สะท้อนการเปิดโอกาสด้านการเรียนรู้ในรูปแบบเสริมศักยภาพของ “ทิน” แสดงให้เห็นอนาคตที่ตัวเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีความตั้งใจแรงจูงใจสูงในการเรียนรู้ส่วนบุคคล ปัจจุบันเหล่านี้มีส่วนช่วยในการพัฒนาศักยภาพรายบุคคลของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทย ข้อมูลจากภาพอนาคตที่เป็นไปได้นี้สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์เชิงบวกสำหรับปี 2567 ซึ่งมีการนำมาตรการเชิงรุกเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและสนับสนุนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

อนาคตที่เป็นไปได้ #2

ทางเลือกการเรียนรู้: จำกัด และ แรงจูงใจในการเรียนรู้: สูง เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว แต่มีทางเลือก ของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย

ในปี 2576 ประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายในการจัดหาทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะกับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม “พัชรินทร์” หรือตัวแทนเยาวชนที่มีแรงจูงใจความมุ่งมั่นในการเรียนรู้พยายามเสาะหาช่องทางการศึกษาต่อถึงแม้จะมีในรูปแบบจำกัดด้วยความมุ่งมั่น

“พัชรินทร์” เด็กสาววัย 15 ปี จากหมู่บ้านห่างไกลบนพื้นที่สูงบนชายขอบของประเทศ แม้จะมาจากภูมิภาคหลังทางเศรษฐกิจที่ด้อยโอกาสจากหลากหลายปัจจัยทั้งภาวะการดูแลช่วยงานที่บ้านและน้อง ๆ และเผชิญกับข้อจำกัดในทางเลือกการเรียนรู้ที่มีอยู่ แต่การฝึกความรับผิดชอบแต่เด็กช่วยสร้างความจำใช้งานและแรงจูงใจความตั้งใจที่ไม่เปลี่ยนแปลงในการศึกษาต่อ

ภูมิทัศน์การเรียนรู้

โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่จำกัด: หมู่บ้านของ “พัชรินทร์” เข้าถึงสถาบันการศึกษาในระบบได้ อย่างจำกัด โดยมีเพียงการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักเท่านั้น การศึกษาระดับอุดมศึกษาและหลักสูตรเฉพาะทางไม่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในพื้นที่ท้องถิ่น มีความพยายามของหน่วยอื่นๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้โดยชุมชน หรือศูนย์เรียนรู้โดยภาคประชาสังคมที่จัดการศึกษาให้ แต่ไม่สามารถใช้เทียบโอนเป็นวุฒิปัตร์ที่เป็นทางการหรือเชื่อมต่อโอนหน่วยกิตไปกับวุฒิการศึกษาที่เคยมีอยู่

ข้อจำกัดทางเทคโนโลยี: การขาดโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีในหมู่บ้านส่งผลต่อข้อจำกัดความสามารถในการเรียนรู้ออนไลน์หรือเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัล

ปัจจัยส่งผลแรงจูงใจ

ความมุ่งมั่นทางการเรียน: “พัชรินทร์” ได้รับแรงบันดาลใจสำคัญจากความมุ่งมั่นทางการเรียนรู้อยู่ของตนเอง ส่งผลต่อความตั้งใจในการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนและพื้นที่โดยรอบ นอกจากนี้ ความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ของเธอได้รับแรงหนุนจากการพัฒนาทักษะความจำใช้งานตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านความรับผิดชอบช่วยงานบ้านและงานในครอบครัว และมีพื้นที่ให้ได้เล่นแบบอิสระในชุมชน

แรงบันดาลใจ: “พัชรินทร์” มีความฝันที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและมีทักษะที่จะช่วยก้าวข้ามความยากจนและแก้ปัญหากับความท้าทายในพื้นที่ได้ แม้ว่าทางเลือกทางการศึกษาจะมีจำกัดในสภาพแวดล้อมพื้นที่ชุมชน

นโยบายภาครัฐ

โครงการทุนการศึกษา: ทุนการศึกษาของรัฐบาลมีไว้สำหรับเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษาที่มีแรงจูงใจเช่น “พัชรินทร์” โดยให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อเข้ารับการศึกษาต่อยอดนอกชุมชนหรือจากในพื้นที่ใกล้เคียง

อนาคตที่เป็นไปได้ #2 สะท้อนเรื่องราวของความพยายามในการปรับตัวเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดของ “พัชรินทร์” ทำให้เห็นถึงความเป็นจริงของผู้เรียนที่มีแรงจูงใจต่อการเรียนรู้ระดับสูงแต่เผชิญกับตัวเลือกการเรียนรู้ที่จำกัด ถึงแม้จะมีความท้าทายแต่ความมุ่งมั่นของ “พัชรินทร์” ในการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับปัญหาในชุมชนแสดงให้เห็นศักยภาพของการเติบโตระดับรายบุคคล ในขณะเดียวกัน แรงจูงใจเหล่านี้อาจลดลงได้หากไม่มีการบริหารจัดการกับปัจจัยแรงเสียดทานจากสภาวะการณโดยรอบจากด้อยโอกาส อนาคตที่เป็นไปได้นี้ ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์แนวนโยบายแบบกำหนดเป้าหมายแบบมุ่งเป้าเพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกล และสนับสนุนเยาวชนผู้ด้อยโอกาสแบบรายบุคคลในการตระหนักถึงแรงบันดาลใจทางการศึกษาของตน

อนาคตที่เป็นไปได้ #3

ทางเลือกการเรียนรู้: หลากหลาย และ แรงจูงใจในการเรียนรู้: ต่ำ

เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย

ในปี 2567 ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการจัดหาทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่เยาวชนกลุ่มด้อยโอกาสทางการศึกษาบางกลุ่มยังคงเผชิญหน้ากับข้อท้าทายที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจทางการเรียนรู้

“กาย” อายุ 18 ปี อยู่ในเขตเมืองของจังหวัดใหญ่ในภาคเหนือประเทศไทย โดยอาศัยอยู่กับแฟนสาว “มินท์” อายุ 16 ปี แม้จะมีแหล่งข้อมูลทางการศึกษาที่หลากหลาย แต่ก็ต้องต่อสู้กับการขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้

อันเป็นผลจากการที่ต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวหลักของบ้าน การตีตราทางสังคมและการมีประวัติการใช้สารเสพติดส่งผลกระทบต่อข้อจำกัดโอกาสในการจ้างงาน รวมถึงส่งผลกระทบต่อคุณค่าในตนเองอีกด้วย

“มินท์” แม่วัยใสที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะที่เผชิญกับความเสี่ยงจากช่วงตั้งครรภ์และภาวะคลอดยาก ถึงแม้จะผ่านการคลอดบุตรมาได้ 6 เดือนแล้ว แต่ยังไม่สามารถฟื้นตัวได้ดีนัก รวมทั้งเผชิญกับอาการเจ็บป่วยทั้งสุขภาพกายและใจ ความลำบากจากการเป็นพ่อแม่ในช่วงวัยรุ่นส่งผลทำให้เห็นถึงความจำเป็นของอนาคตที่ดีกว่าสำหรับลูกและครอบครัว แต่การตีตราทางสังคม ช่องว่างในการเข้าถึงการให้คำปรึกษาหลังคลอด และการขาดระบบการสนับสนุน ได้จำกัดขอบเขตการเติบโตและส่งผลกระทบต่อการใช้คุณค่าในตนเอง

ภูมิทัศน์การเรียนรู้

รูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น: สถาบันการศึกษาได้ปรับให้เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยมีตัวเลือกสำหรับการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว ออนไลน์ และแบบผสมผสาน พ่อแม่วัยรุ่นสามารถเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับความถนัดและสถานการณ์บริบทของตนเอง

ข้อท้าทายต่อแรงจูงใจ

แรงกดดันทางสังคม: “กาย” เผชิญกับความคาดหวังของสังคมที่ให้ความสำคัญกับการจ้างงานทันที มากกว่าการศึกษาต่อ ความคาดหวังเหล่านี้ไม่สนับสนุนช่วงระยะเวลาการศึกษาที่ยืดเยื้อ ซึ่งส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจของ “กาย” ในการเรียนรู้แบบลงลึกเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน ในทางกลับกัน “มินท์” เผชิญกับความท้าทายทางสังคมต่างๆ ความคาดหวังเกี่ยวกับการเป็นแม่ การตีตราที่เกี่ยวข้องกับการเป็นแม่วัยใส บทบาททางเพศ ความคาดหวังแบบดั้งเดิม/วัฒนธรรม/ชุมชน และการตีตราที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ: แม้จะเข้าถึงตัวเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายได้ แต่ความท้าทายทางเศรษฐกิจก็บังคับให้ “กาย” จัดสรรเวลาให้กับงานเป็นหลักและใช้เวลาอยู่กับกลุ่มเพื่อนวัยรุ่นเป็นหลัก ส่งผลกระทบต่อข้อจำกัดในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากโอกาสทางการศึกษาได้อย่างไม่เต็มที่ “มินท์” แกรับภาระที่ต้องดูแลบ้าน ให้อาหารทารกด้วยทรัพยากรที่จำกัด โดยทั้งคู่ได้ทานอาหารอย่างน้อย 2 มื้อต่อวัน และไม่สามารถเข้าถึงอาหารประเภทที่ช่วยให้ร่างกายผลิตน้ำนมได้มากพอสำหรับลูกน้อยของเธอ ซึ่งนำไปสู่ความเครียดและความกดดันที่จะทำให้ร้ายตนเองมากขึ้น ด้วยปัญหาความกดดันด้านจิตใจส่งผลให้ไม่สามารถแม้แต่จะคิดถึงเรื่องการศึกษาได้

พลวัตของชุมชน

เครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อน: เยาวชนทั้งสองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเพื่อนที่เผชิญความท้าทายคล้ายกัน แม้ว่าเครือข่ายจะมีพื้นฐานที่เชื่อมความสัมพันธ์กันได้ แต่แรงจูงใจโดยรวมภายในกลุ่มยังคงได้รับอิทธิพลจากบรรทัดฐานทางสังคมและแรงกดดันทางเศรษฐกิจ

การให้คำปรึกษาผ่านระบบทางเลือก: ระบบการศึกษาทางเลือกเปิดช่องทางหลากหลายในการมีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำกับเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ถึงแม้ทั้งสองจะได้รับประโยชน์จากโครงการให้คำปรึกษา แต่ผลกระทบต่อแรงจูงใจยังถูกจำกัดด้วยทัศนคติทางสังคมและความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ต้องหาเลี้ยงชีพ

ภายใต้อนาคตที่เป็นไปได้ #3 ทั้ง “มินท์” และ “กาย” ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของระบบการศึกษาทางเลือกที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ ถือเป็นตัวอย่างที่สำคัญถึงแม้ว่าจะมีตัวเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายแต่หากอยู่ภายใต้สภาวะความท้าทายด้านแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง แม้จะเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาได้ แต่ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการเรียนรู้สำหรับเยาวชนชายขอบบางส่วน โดยภายใต้อนาคตที่เป็นไปได้นี้ ให้ความสำคัญกับการจัดการไม่เพียงแต่ความพร้อมของทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่ยังรวมไปถึงปัจจัยด้านแรงจูงใจและอิทธิพลสังคมที่มีต่อเส้นทางการศึกษาของแต่ละคน

อนาคตที่เป็นไปได้ #4

ทางเลือกการเรียนรู้: จำกัด และ แรงจูงใจในการเรียนรู้: ต่ำ

เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว รวมถึงมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้จำกัด

ในปี 2576 แม้จะมีความพยายามเพิ่มการเข้าถึงทางการศึกษา แต่เยาวชนชายขอบผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่ต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญเนื่องจากตัวเลือกการเรียนรู้ที่จำกัดและแรงจูงใจในการเรียนรู้ต่ำ

“ฟ้า” วัย 22 ปีอาศัยในเมืองใหญ่ที่มีพ่อแม่ป่วยจากสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษจากการทำงานในช่วงหลายสิบปีที่ย้ายเข้ามาทำงานในเมือง รวมทั้งยังมีน้องๆ ที่ยังอยู่ในวัยเรียน ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้บั่นทอนแรงจูงใจภายในของเธอในการเรียนต่อ

ภูมิทัศน์การเรียนรู้

ทรัพยากรการศึกษากระจุกกระจาย: “ฟ้า” อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ระบบการศึกษาทางหลักดำเนินการ แต่ด้วยปัจจัยความด้อยโอกาสของเธอ ทางโรงเรียนเน้นตอบโจทย์เด็กกลุ่มใหญ่และไม่ได้มีทรัพยากรเพียงพอแบบต่อเนื่องเพื่อตอบสนองข้อจำกัดของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งพัฒนาศักยภาพผู้สอนให้มีความเข้าใจต่อภาวะด้อยโอกาสของเด็กและเยาวชน ทำให้ไม่ได้มีทางเลือกมากนักในการต่อยอดการเรียนรู้สำหรับความแตกต่างที่เกิดขึ้น

โอกาสทางอาชีพที่จำกัด: “ฟ้า” เผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงการฝึกอบรมสายอาชีพหรือพัฒนาทักษะเฉพาะ ซึ่งทำให้ทางเลือกของเธอมียข้อจำกัดในการได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

ข้อท้าทายต่อแรงจูงใจ

แรงกดดันทางเศรษฐกิจ: ครอบครัวของ“ฟ้า”ประสบปัญหาทางการเงิน ทำให้เธอต้องจัดลำดับความสำคัญของการหางานทันทีมากกว่าการศึกษาต่อ ครอบครัวให้ความสำคัญกับค่าเรียนน้อยๆ มากกว่าค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมจากการศึกษาที่สูงขึ้นของเธอ ความจำเป็นในการหารายได้ของครอบครัวทำให้มีแรงจูงใจด้านการศึกษาลดลง

การไม่มีส่วนร่วมของชุมชน: “ฟ้า” รู้สึกถึงความโดดเดี่ยวในสังคมเมือง ไม่มีชุมชนหรือหน่วยงานใดสนใจหรือพยายามช่วยเหลือเยาวชนด้วยโอกาสที่ต้องแบกรับภาระครอบครัว ทำให้ไม่เห็นถึงประโยชน์และความจำเป็นของการศึกษา ส่งผลให้แรงจูงใจในการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ

เส้นทางอาชีพ: แนวทางอาชีพของผู้ปกครองอยู่ในรูปแบบแรงงานไร้ฝีมือจึงไม่มีระบบสวัสดิการรองรับเมื่อเผชิญสภาวะเจ็บป่วยสะสมจากการทำงาน ในขณะเดียวกัน ไม่ได้มีการส่งต่อทักษะอาชีพบางอย่างที่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้ครอบครัวได้ ทำให้ “ฟ้า” ไม่ได้มีการเตรียมพร้อมทักษะจากครอบครัวในการต่อยอดเมื่อเติบโตขึ้น

พลังของชุมชน

ระบบสนับสนุนที่จำกัด: “ฟ้า” ขาดการสนับสนุนแบบเครือข่ายเพื่อนซึ่งอาจช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ แต่ด้วยภาวะข้อกีดกันทางสังคมจากอิทธิพลความท้าทายทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลต่อการสร้างแรงจูงใจจากเครือข่ายภายในชุมชน

ในอนาคตที่เป็นไปได้ #4 ข้อจำกัดส่วนบุคคลของ “ฟ้า” ทั้งจากภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม เน้นย้ำถึงภาวะท้าทายที่เยาวชนผู้ด้อยโอกาสบางส่วนยังต้องเผชิญในปี 2576 ทั้งทางเลือกการเรียนรู้ที่จำกัด รวมทั้งแรงกดดันทางเศรษฐกิจและบทบาทการมีส่วนร่วมของสังคมส่งผลต่อแรงจูงใจทางการเรียนรู้ต่ำ อนาคตที่เป็นไปได้นี้ เน้นย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับแนวนโยบายที่ครอบคลุมทั้งความพร้อมของทรัพยากรทางการศึกษา รวมถึงการตอบโจทย์ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในการศึกษาของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

 <p>อนาคตที่เป็นไปได้ #1</p> <p>เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย</p>	 <p>อนาคตที่เป็นไปได้ #2</p> <p>เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย</p>
 <p>อนาคตที่เป็นไปได้ #3</p> <p>เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย</p>	 <p>อนาคตที่เป็นไปได้ #4</p> <p>เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย</p>

ภาพที่ 20 อนาคตที่เป็นไปได้ของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา
 ที่มา ผู้วิจัย, 2566

2.4 โอกาสและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

โอกาสที่เกิดขึ้นจากมุมมองต่ออนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เกิดจากการคาดการณ์โอกาสทางการศึกษาที่เป็นไปได้ในอนาคตเยาวชนผู้ด้อยโอกาส เมื่อความด้อยโอกาสทางการศึกษาในฉากทัศน์ต่าง ๆ ถูกทำให้มีผลกระทบต่อเยาวชนผู้ด้อยโอกาสน้อยลง หรือลดความเป็นไปได้ที่จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาส และในส่วนของความท้าทายที่เป็นไปได้ในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา พิจารณาจากการได้รับผลกระทบจากปัจจัยที่ส่งผลต่อความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนในแต่ละฉากทัศน์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นข้อท้าทายที่จะทำให้ความด้อยโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนยังคงอยู่ และยังคงต้องให้ความสำคัญและแก้ปัญหาต่อไป

2.4.1 โอกาสและความท้าทายในแต่ละอนาคตทางเลือกของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

โอกาสและข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ #1

ตารางที่ 12 สภาวะการณ์ของเยาวชนเยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตนเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย

สภาวะการณ์	นัยยะที่มีต่อเยาวชน ในด้านโอกาสทางการศึกษา	
	โอกาส	ความท้าทาย
 <p>เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตนเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้ <u>หลากหลาย</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • เยาวชนมีทางเลือกทางการศึกษาที่สามารถตอบโจทย์เป้าหมายและความมุ่งมั่นของตนเองได้ตรงกับความต้องการ • เยาวชนมีโจทย์ความต้องการที่ชัดเจนเื่อต่อการให้คำแนะนำ 	<ul style="list-style-type: none"> • เยาวชนไม่สามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับตัวเองได้ • การเทียบเคียงหรือเทียบโอนระหว่างหลักสูตรต่าง ๆ หรือทางเลือกการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ต่างกัน • ทางเลือกที่มีจำนวนมากและหลากหลายมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสำหรับกลุ่มด้อยโอกาสหรือไม่ • ทางเลือกที่มีจำนวนมากตอบโจทย์ความต้องการของเยาวชนได้มากหรือไม่ • ทางเลือกที่หลากหลายมีประสิทธิภาพต่ำเนื่องจากไม่ประหยัดต่อขนาด

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้

เส้นทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย: การมีตัวเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายช่วยให้เยาวชนด้อยโอกาสสามารถสำรวจเส้นทางการศึกษาที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการฝึกอบรมสายอาชีพ หลักสูตรออนไลน์ และโครงการริเริ่มการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนและส่วนกลาง ความหลากหลายนี้เหมาะกับรูปแบบการเรียนรู้และลักษณะความชอบของผู้เรียนที่แตกต่างกัน เปิดโอกาสให้เยาวชนที่มีความมุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมระบบการศึกษาทางเลือกหรือเปลี่ยนแปลงระหว่างทางได้

ข้อก้ำกายจากอนาคตที่เป็นไปได้

ช่องว่างการเข้าถึงดิจิทัล: แม้ว่าการพัฒนาทางเลือกการเรียนรู้ผ่านระบบดิจิทัลจะมีความก้าวหน้ามากขึ้น แต่ความท้าทายต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่จำกัดในพื้นที่ชนบทหรือนอกเขตเมืองยังคงมีอยู่ รวมถึงการเข้าถึงอุปกรณ์สื่อสาร สิ่งเหล่านี้อาจสร้างช่องว่างของการเข้าถึงดิจิทัลและส่งผลกระทบต่อการขัดขวางโอกาสการเรียนรู้ออนไลน์ที่หลากหลายสำหรับเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

บรรทัดฐานทางสังคม: แม้จะมีตัวเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลาย อาจยังมีข้อจำกัดต่อการตอบโต้ความต้องการของเยาวชน เนื่องด้วยบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เน้นการเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่ยังเด็กโดยเฉพาะเด็กที่หลุดจากการศึกษาตั้งแต่ต้น อาจยังคงส่งผลกระทบต่อภาวะกดดันต่อเยาวชนผู้ด้อยโอกาส การก้าวข้ามความคาดหวังทางวัฒนธรรมที่ยังรากลึกในสังคมยังคงเป็นข้อท้าทายสำหรับผู้ที่ต้องการเข้าถึงและให้ความสำคัญของการศึกษา

โอกาสและข้อก้ำกายจากอนาคตที่เป็นไปได้ #2

ตารางที่ 13 สภาวะการณ์ของเยาวชนเยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย

สภาวะการณ์	นัยยะที่มีต่อเยาวชน ในด้านโอกาสทางการศึกษา	
	โอกาส	ความท้าทาย
 <p>เยาวชนมีความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย</p>	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สนับสนุนทุนและโอกาสทางการศึกษามีความเชื่อมั่นต่อการให้การสนับสนุนเยาวชนผู้ด้อยโอกาส เยาวชนมีโอกาเข้าถึงการศึกษาแบบทั่วไประบบ และสามารถไปต่อยอดตามความต้องการเฉพาะหรือข้อจำกัดเฉพาะของตนได้ในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> ทำอย่างไรให้ทางเลือกที่มีจำนวนน้อยแต่ไม่มีข้อจำกัดต่อเยาวชน ความมุ่งมั่นของเยาวชนจะต้องมีพลังมากกว่าข้อจำกัดหรือแรงต้านจากระบบการศึกษา ทำอย่างไรให้เยาวชนสามารถเข้าถึงทางเลือกทางการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ได้ การพัฒนาทางเลือกทางการศึกษาที่สามารถตอบโต้ข้อจำกัดเยาวชนหลากหลายกลุ่มได้

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้

เชื่อมต่อการศึกษากลาง: ฐานสำคัญของการให้การศึกษาในพื้นที่ จะขึ้นกับระบบการศึกษากลางเป็นฐาน เนื่องด้วยความพร้อมที่มีอยู่ภายในระบบหลัก อาจเป็นหนึ่งทางเลือกที่ไม่มากนักในการตอบโจทยการเรียนรู้ให้กับเยาวชนผู้ด้อยโอกาสตามศักยภาพและข้อจำกัดของผู้เรียน

เครือข่ายความมุ่งมั่น: ด้วยลักษณะความมุ่งมั่นด้านการเรียนของตัวเยาวชนผู้ด้อยโอกาส นำไปสู่การรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในรูปแบบของเยาวชน และกลายเป็นแนวทางสำคัญในการช่วยสร้างเครือข่ายที่สนับสนุนและทำหน้าที่เป็นแหล่งคำแนะนำและแนวทางสร้างแรงบันดาลใจด้านการเรียนรู้

ทุนสนับสนุนจากภาครัฐ: ทุนสนับสนุนจากทางรัฐบาลเปิดโอกาสให้เยาวชนที่มีแรงจูงใจที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยเสนอความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อเข้าถึงการศึกษาจากชุมชนที่อยู่พื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งจะช่วยลดอุปสรรคจากปัญหาความยากจน

ข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้

โครงสร้างพื้นฐานที่จำกัด: โครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาที่กระจุกกระจายและการขาดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในพื้นที่ห่างไกลเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงการศึกษาระบบหลักและแหล่งการเรียนรู้ดิจิทัล ส่งผลให้เกิดความท้าทายต่อการเรียนรู้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง

ระบบเพื่อนช่วยเพื่อนที่จำกัด: การขาดระบบเครือข่ายการสนับสนุนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer support) แบบเป็นทางการในพื้นที่ชุมชนอาจส่งผลต่อข้อจำกัดของโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาข้อท้าทายในชีวิตจากความด้อยโอกาส

ระบบเชื่อมต่อออนไลน์: ถึงแม้จะมีความพยายามของหน่วยงานอื่น ที่เข้ามามีบทบาทที่จะช่วยเสริมการศึกษาให้เยาวชนผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ แต่ไม่มีระบบเชื่อมต่อที่สามารถรองรับการเรียนในการต่อยอดวุฒิการศึกษาเพื่อหางานทำได้

การเข้าถึงทรัพยากรไม่เท่าเทียม: แม้จะมีโครงการมอบทุนการศึกษา แต่ก็ยังอาจมีความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายทรัพยากร โดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลที่ต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา การบริหารจัดการให้มีการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันยังคงเป็นข้อท้าทายที่สำคัญ

โอกาสและข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ #3

ตารางที่ 14 เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตนเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย

สภาวะการณ์	นัยยะที่มีต่อเยาวชน ในด้านโอกาสทางการศึกษา	
	โอกาส	ความท้าทาย
 <p>เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตนเองและครอบครัว แต่มีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้น้อย</p>	<ul style="list-style-type: none"> • การสนับสนุนให้เยาวชนเข้าสู่เส้นทางอาชีพหรือสิ่งที่สนใจแล้วใช้การศึกษาเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในด้านนั้น ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> • ทำอย่างไรให้แรงจูงใจในทางลบด้านอื่นมีผลน้อยต่อเยาวชนที่ขี้ขลาดความมุ่งมั่นทางการศึกษา • การเพิ่มภูมิคุ้มกันต่อความท้อแท้หรือละทิ้งโอกาสทางการศึกษาทั้งในครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และสังคม • ทำอย่างไรให้ทางเลือกการศึกษาจำนวนน้อยนั้นโอรับเยาวชนที่มีข้อจำกัดที่หลากหลายเอาไว้ได้ • รูปแบบการสร้างความมุ่งมั่นในลักษณะที่เป็น soft power มีพลังแฝงผลักดันให้เยาวชนให้ความสำคัญกับการศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้

รูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น: ความพร้อมของรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น รวมถึงตัวเลือกออนไลน์และรูปแบบผสมผสาน ช่วยให้เยาวชนมีโอกาสปรับแนวทางการศึกษาให้เหมาะกับสถานการณ์เฉพาะของตนเอง ลักษณะการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นนี้ช่วยสนับสนุนการทำงานและเรียนไปพร้อมกัน

หลักสูตรทักษะชีวิต: แนวทางการศึกษาทางเลือกที่หลากหลายเปิดช่องรายวิชาทักษะชีวิตที่ครอบคลุมให้การศึกษาเรื่องการเลี้ยงดูและการสนับสนุนแก่ผู้ปกครองวัยรุ่น โดยมีหัวข้อต่าง ๆ เช่น พัฒนาการของเด็ก โภชนาการ และเทคนิคการเลี้ยงดูลูกเชิงบวก นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งศูนย์ชุมชนหรือกลุ่มสนับสนุนที่แต่ละครอบครัวสามารถเชื่อมต่อปฏิสัมพันธ์ แบ่งปันประสบการณ์ และเข้าถึงคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

ข้อก้ำกายจากอนาคตที่เป็นไปได้

ความกดดันทางสังคม: ความคาดหวังของครอบครัวและสังคมที่ให้ความสำคัญกับอาชีพและรายได้ของพ่อแม่ ้วยรุ่นมากกว่าการศึกษาที่ต้องใช้เวลายังคงเป็นปัญหาท้าทาย แนวคิดเหล่านี้อาจขัดขวางเยาวชนผู้ด้อยโอกาสไม่ให้มีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างเต็มที่และมีเวลาน้อยลงในการสำรวจความสนใจหรือแรงจูงใจของตนเอง

ความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ: แม้ว่าจะมีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่ความท้าทายทางเศรษฐกิจบีบให้เยาวชนผู้ด้อยโอกาสต้องจัดสรรเวลาให้กับงานและการหารายได้ การรักษาสมาคมระหว่างครอบครัวงาน ส่งผลให้การศึกษากลายเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แบบลงลึก

โอกาสและข้อก้ำกายจากอนาคตที่เป็นไปได้ #4

ตารางที่ 15 เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้หลากหลาย

สภาวะการณ์	นัยยะที่มีต่อเยาวชน ในด้านโอกาสทางการศึกษา	
	โอกาส	ความท้าทาย
 <p>เยาวชนขาดความมุ่งมั่นต่อการสร้างอนาคตที่ดีของตัวเองและครอบครัว และมีทางเลือกของการศึกษาให้เข้าถึงได้ <u>หลากหลาย</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • อาจมีทางเลือกบางทางเลือกที่สามารถโน้มน้าวเยาวชนให้ให้ความสนใจกับการศึกษาได้	<ul style="list-style-type: none"> • ความต่อเนื่องและความอยู่รอดของทางเลือกที่หลากหลาย • การพัฒนาทางเลือกที่มีความสามารถโน้มน้าวให้เยาวชนที่ขาดความมุ่งมั่นให้ความสำคัญกับการศึกษาเช่นผ่านบุคคลต้นแบบหรือความกลัวเป็นต้น

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้

การสร้างความตระหนักรู้: โครงการนำโดยภาครัฐที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลประโยชน์ระยะยาวของการศึกษาสามารถช่วยให้เยาวชนมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับข้อได้เปรียบจากการเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อแรงจูงใจด้านการเรียนรู้ในห้วงเวลาถัดไป

ภาคีเครือข่ายรูปแบบใหม่: ระบบการศึกษาที่ไม่ยืดหยุ่นมีข้อจำกัดอาจส่งผลต่อโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายรูปแบบอื่น ๆ ทั้งภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม ที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการนำเสนอการศึกษาทางเลือกรูปแบบอื่น ๆ ที่ผสมผสานการใช้งานจริงและทักษะที่จำเป็นระยะสั้น

ข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้

แรงกดดันทางเศรษฐกิจ: ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจอาจยังคงเป็นความท้าทายสำคัญสำหรับเยาวชนในการจัดลำดับความสำคัญด้านการศึกษามากกว่าการทำงานทำ เพื่อมีส่วนช่วยในการสร้างรายได้ในครัวเรือน

ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี: ทรัพยากรการเรียนรู้และการสนับสนุนมีจำกัด ส่งผลให้เยาวชนผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการศึกษาได้จำกัด

ระบบสนับสนุน: การไม่มีเครือข่ายการสนับสนุนแบบเพื่อนที่เข้มแข็งนำไปสู่อิทธิพลเชิงลบจากกลุ่มเพื่อนขาดการเข้าถึงตัวแบบผู้นำแบบเชิงบวก ส่งผลต่อข้อจำกัดและโอกาสในการแข่งขันประสบการณ์การเรียนรู้และการให้กำลังใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสที่เผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคม

2.5 ทางเลือกการเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

การเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาสำหรับกลุ่มเยาวชนชายขอบโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาจำเป็นต้องมีแนวทางที่ครอบคลุมหลากหลายปัจจัยแบบองค์รวมในการตอบปัญหาและข้อท้าทาย โดยแนวทางข้อเสนอแนะทางเลือกในการเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษานั้น ควรอยู่ในรูปแบบที่มีการประสานงานระหว่างกัน โดยตระหนักถึงความเหลื่อมล้ำและเปิดให้ปรับเปลี่ยนมาตรการจัดการตามความต้องการเฉพาะของความท้าทายจากแต่ละกลุ่ม

 สร้างเสริม ความมุ่งมั่น	 โอบรับข้อจำกัด ด้วยความยืดหยุ่น	 ป้องกันและเข้าถึง ได้ทันเวลา	 เสริมสร้าง ระบบการแนะนำ
เสริมสร้างความเข้มแข็ง ความมุ่งมั่น	เน้นผลลัพธ์ผ่านรูปแบบ หลากหลาย	ระบบตรวจเช็คก่อนหลุด เตือนล่วงหน้า	การเข้าถึงผู้ให้คำแนะนำ ง่ายและสบายใจ
เครื่องมือจูงใจเพื่อสร้าง ความมุ่งมั่น	หนึ่งโรงเรียนหลายระบบ การเรียนรู้	มาตรการป้องกันหลุดที่ หลากหลายและมีผล	เมนูและแพลตฟอร์ม ทางเลือกการศึกษา
คู่สร้างความมุ่งมั่นเสมือน จริงและจริง	Mixed Learning เรียน ได้หลายแบบ	มาตรการฟื้นฟูที่ หลากหลายและมีผล	เพื่อนร่วมวัยช่วยคิด
ปัญหาประศิษฐ์ สร้าง ความมุ่งมั่น	รองรับคนเรียนสปีดช้า คน เรียนสปีดเร็ว [Multi-track]	แผนบริหารความต่อเนื่อง การเรียนของเยาวชน [LCP]	ระบบคู่มือนำทางคัดสรรใจ เลือกเรียน
ควบคุมสภาวะแวดล้อมทาง ลบ	รองรับเรียนทุกยุค ทัศนัย พ่อ่นๆ	เครือข่ายป้องกันและ เยียวยา	ระบบแนะนำที่สอดคล้อง ระยะปัญหาและสภาพจิตใจ
เสริมสร้างการรับรู้ ผลลัพธ์เชิงบวก	ลดกำแพงกอด สะพาน ตามเงื่อนไข	ระบบติดตามความก้าวหน้า หลังหลุดจากการศึกษา	ระบบแนะนำและจับคู่ ทุนการศึกษา

ภาพที่ 21 ทางเลือกการเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา
ที่มา ผู้วิจัย, 2566

หากจัดกลุ่มทางเลือกเพื่อเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาเป็น 2 รูปแบบของลักษณะพื้นที่ของตัวกลุ่ม
เยาวชนผู้ด้อยโอกาส ทั้งรูปแบบเมือง และรูปแบบพื้นที่ห่างไกลชายขอบ เพื่อตอบโจทย์ทางเลือกในทั้ง 4 มิติ ได้แก่
ตัวเยาวชน ครอบครัว โรงเรียนและชุมชน ที่สะท้อนจากแนวคิดจากความมุ่งมั่นของผู้ด้อยโอกาสทางการ
การศึกษา และความเป็นผู้ก่อการร่วม (Co-agency) ที่มีผลต่อการพัฒนาเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

1. รูปแบบเมือง

1.1 มิติตัวเยาวชน

- การสนับสนุนทางการเงินแบบมุ่งเป้า
- ทุนการศึกษา สร้างและขยายโครงการทุนการศึกษาที่ออกแบบมาเพื่อเยาวชนด้อยโอกาส
โดยเฉพาะ ครอบคลุมค่าเล่าเรียน หนังสือเรียน และค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาอื่น ๆ

- ความช่วยเหลือทางการเงิน พัฒนาขอบเขตความช่วยเหลือทางการเงินที่ครอบคลุม โดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา อาทิ ค่าครองชีพ ค่าเดินทาง และค่าดูแลเด็ก
- การสนับสนุนแบบครอบคลุม
- ที่พึงสุภาพใจ ให้บริการคำปรึกษาและประเด็นสุขภาพจิตเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและอารมณ์ ซึ่งนำไปสู่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงและแรงจูงใจเชิงบวก การสร้างแรงบันดาลใจ คุณค่าในตนเอง

1.2 มิติครอบครัว

- การสนับสนุนแบบครอบคลุม
- โครงการสนับสนุนครอบครัว ขยายบริการสนับสนุนไปยังสมาชิกในครอบครัวของเยาวชนที่ด้อยโอกาส เนื่องด้วยตระหนักว่าพลวัตของครอบครัวสามารถส่งผลกระทบต่อเส้นทางการศึกษาของเยาวชน ผ่านพัฒนาทักษะและส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในครอบครัว
- ถ่ายทอดวิธีการเลี้ยงดู โดยครอบครัวและผู้ปกครองมีบทบาทในการส่งเสริมทักษะความยืดหยุ่นในเด็กด้อยโอกาสผ่านการฝึกฝนทักษะความจำใช้งาน โดยจัดสรรความรับผิดชอบและกิจวัตรที่สม่ำเสมอ และส่งเสริมการสื่อสารแบบเปิดและสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กในการแสดงออกถึงความคิดและความรู้สึก

1.3 มิติโรงเรียนสถานศึกษา

- ตัวเลือกการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
- การเรียนรู้ออนไลน์และการเรียนรู้แบบผสมผสาน การลงทุนเชิงโครงสร้างในแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์และแบบผสมผสานเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเลือกการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยรองรับสถานการณ์ข้อจำกัดที่หลากหลาย เช่น เยาวชนที่ต้องรับผิดชอบหาเลี้ยงครอบครัวไม่สามารถเข้าถึงห้องเรียนแบบเดิม
- แนวทางการศึกษาแบบองค์รวม
- การศึกษาทักษะชีวิต มีแนวทางและเนื้อหาการศึกษาด้านทักษะชีวิตไว้ในหลักสูตร ครอบคลุมหัวข้อต่างๆ เช่น ความรู้ทางการเงิน ทักษะการสื่อสาร สุขภาพ และการแก้ปัญหา ประเด็นเหล่านี้จะช่วยให้เยาวชนผู้ด้อยโอกาสมีทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ

- แนวทางจัดการกับอคติ พัฒนาจัดการฝึกอบรมสำหรับผู้สอน นักการศึกษาเพื่อรับรู้และจัดการกับอคติที่อาจส่งผลกระทบต่อประสบการณ์ของเยาวชนที่ด้อยโอกาสและชายขอบในบริบทสถานศึกษาหรือสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

1.4 มิติชุมชน

- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ สร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีทรัพยากร เทคโนโลยี และผู้สอนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ศูนย์เหล่านี้สามารถใช้เป็นพื้นที่ทางการศึกษาที่สามารถเข้าถึงได้โดยให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษา
- การมีส่วนร่วมของชุมชนและความร่วมมือ
- ความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน ร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายการสนับสนุน องค์กรเหล่านี้มักจะมีทรัพยากรที่มีคุณค่าและความเชี่ยวชาญในการจัดการกับความท้าทายเฉพาะด้านของแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะ
- การให้คำปรึกษา
- การให้คำปรึกษาด้านอาชีพ แนะนำโครงการการให้คำปรึกษาที่เชื่อมโยงเยาวชนผู้ด้อยโอกาสกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่สนใจ โดยให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเส้นทางอาชีพที่มีศักยภาพ

2. รูปแบบพื้นที่ห่างไกลและชายขอบ

2.1 มิติตัวเยาวชน

- การให้คำปรึกษา
- ระบบเครือข่ายและพี่เลี้ยง พัฒนาระบบเครือข่ายและพี่เลี้ยงที่จับคู่เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทั้งในระดับเครือข่ายเพื่อนที่มีประสบการณ์เชื่อมโยงข้อจำกัดและพี่เลี้ยงผู้ใหญ่ที่สามารถให้คำแนะนำการสนับสนุนด้านวิชาการ และการให้กำลังใจ ส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายและช่วยสร้างแรงจูงใจ

2.2 มิติครอบครัว

- การสนับสนุนแบบครอบครัว
- ถ่ายทอดวิธีการเลี้ยงดูโดยบูรณาการคุณค่าทางวัฒนธรรมและชุมชนเข้ากับแนวทางสร้างความรู้สึกร่วมกัน สร้างแรงบันดาลใจ
- การให้คำปรึกษา

- โครงการเยี่ยมบ้านเพื่อลดทอนข้อจำกัดของพื้นที่ห่างไกลทำให้ผู้เรียนอาจขาดเรียนเนื่องด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงสถานศึกษา ผ่านโครงการเยี่ยมบ้านโดยอาสาสมัครชุมชน โดยมีกลไกครอบครัวเป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญในการสนับสนุนเยาวชนชนด้านการศึกษา

2.3 มิติโรงเรียนสถานศึกษา

- ตัวเลือกการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
- ผ่านการลงทุนหรือต่อยอดเชิงโครงสร้างการเรียนรู้ออนไลน์ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชั้นเรียนวิชาทางเลือก หรือสามารถเลือกเรียนในช่วงเวลาที่ไม่ใช่ตามแบบโรงเรียนจากในพื้นที่ของระบบหลัก
- แนวทางการศึกษาแบบองค์รวม
- หลักสูตรตามอัตลักษณ์ พัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนและเปิดโอกาสให้เชื่อมต่อกับถึงภูมิหลังและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในอัตลักษณ์และความเชื่อมต่อกระบวนการเรียนรู้กับการใช้ในชีวิตจริง

2.4 มิติชุมชน

- เทคโนโลยีและการเชื่อมต่อ
- การเข้าถึงดิจิทัล พัฒนาโครงการเพื่อเข้าถึงดิจิทัลเพื่อให้กลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งรวมถึงการจัดหาอุปกรณ์ การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และการฝึกอบรมความรู้ด้านดิจิทัล กับแหล่งความรู้ในพื้นที่ รวมทั้ง ต่อยอดทิศทางการนวัตกรรมเทคโนโลยีสำหรับพื้นที่ห่างไกล เช่น อินเทอร์เน็ตผ่านดาวเทียม เพื่อแก้ปัญหาการเชื่อมต่อในพื้นที่สูงและห่างไกล
- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- สนับสนุนด้านภาษาถิ่น สำหรับผู้เรียนที่มีภูมิหลังทางภาษาที่หลากหลาย รวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไว้ในหลักสูตรเพื่อทำให้การศึกษาครอบคลุมมากขึ้น
- การสนับสนุนและการให้ความรู้
- การมีส่วนร่วมของชุมชน: มีส่วนร่วมกับชุมชนในวงกว้างในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับความสำคัญของความเสมอภาคทางการศึกษาและผลกระทบเชิงบวกที่มีต่อสังคมและการเติบโตของชุมชนโดยรวม

ผลการคาดการณ์ ระบบการศึกษาทางเลือกในอนาคต

จากกระบวนการศึกษาและเก็บข้อมูลประกอบโครงการวิจัยเรื่อง การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก โดยมีเนื้อหาของผลการศึกษาเพื่อตอบเป้าหมายสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจต่ออนาคตของการศึกษาทางเลือก ในบทที่ 3 นี้จึงขอนำเสนอผลการคาดการณ์ระบบการศึกษาทางเลือกในอนาคต ซึ่งประกอบไปด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาทางเลือก ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษานาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษา โอกาสและความท้าทายในอนาคตของการศึกษาทางเลือก และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกในอนาคตที่สามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต รวมถึงสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาทางเลือก

ความหมายของการศึกษาทางเลือก

หลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานต่าง ๆ และนักวิชาการได้มีการให้คำจำกัดความของคำว่า “การศึกษาทางเลือก” หรือ Alternative Education ไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (อินทสิงห์, 2559) ระบุว่า การศึกษาทางเลือก หมายถึง แนวคิดการจัดการศึกษาในเชิงอุดมคติ ที่แสดงถึงคุณลักษณะของรูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช่การศึกษาแบบเดิม โดยลดบทบาทของการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนลง มีลักษณะเป็นโรงเรียนอิสระ (Free school) หรือเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ไม่มีสถาบันการศึกษา (Non-institutional) และยึดชุมชนเป็นหลัก (Community-based learning) ซึ่งทั้งนี้สำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ก็ได้ให้คำนิยามที่ใกล้เคียงกันเช่นกัน โดยระบุว่าการศึกษาทางเลือก เป็นเป็นการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากการศึกษาตามแนวกระแสหลักในระบบทั่วไป โดยจัดแนวทางการศึกษานบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลาย การศึกษาทางเลือกจึงมีหลาย

รูปแบบเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบที่มีเพียงรูปแบบเดียว และมีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กศน., 2551)

ทั้งนี้สารานุกรมศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้ระบุถึงนิยามและเป้าหมายของการศึกษาทางเลือกไว้อย่างคล้ายคลึงกันกับนิยามของกศศ. เช่นกันว่าเป็นการศึกษาที่เน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนไปพร้อมกับพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนและสังคม และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนด้วยการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระของสิ่งที่เรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม มีลักษณะนำไปสู่การปฏิบัติและสัมพันธ์กับชีวิตจริง (ลีทองอิน, 2559)

อย่างไรก็ตาม (เนาวรัตน์, 2561) ได้วิเคราะห์ถึงนิยามและเป้าหมายของการศึกษาทางเลือกไว้ว่ามีหลากหลายมิติ เนื่องจากลักษณะความต้องการของผู้เรียนที่มีหลายกลุ่มและมีความต้องการแตกต่างกัน กล่าวคือ การจัดการศึกษาทางเลือกไม่ใช่เพียงแต่การจัดการศึกษานอกระบบเพียงเท่านั้น แต่ยังมีจำกัดความที่แตกต่างออกไปด้วยตามที่มาและเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งการนิยามความหมายของการศึกษาทางเลือกได้ออกเป็น 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้ (1) การศึกษาสำหรับเด็กผู้ด้อยโอกาส คือ เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบพิเศษ เช่น Home School และการศึกษาในชุมชน เป็นอีกทางเลือกให้กับเด็กที่ด้อยโอกาส เพื่อให้สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษาได้เช่นเดียวกับเด็กโดยทั่วไป (2) การศึกษาในรูปแบบ ‘การศึกษาตลอดชีวิต’ (Lifelong Learning) คือ รูปแบบการศึกษาในรูปแบบของการฝึกทักษะอาชีพเพื่อดำรงชีวิต รวมไปถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการเรียนการสอน เพื่อรองรับให้กลุ่มเด็กที่ต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา สามารถเข้าถึงการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพที่จำเป็น (3) การศึกษาทางเลือกในเชิงอุดมการณ์และปรัชญา (4) การศึกษาทางเลือกในแบบก้าวข้ามอุดมการณ์และปรัชญา นั่นคือการศึกษาทางเลือกที่เลือกใช้ปรัชญาการศึกษาที่ในแนวทางการศึกษาเชิงวิพากษ์

ซึ่งสำหรับงานวิจัยนี้ได้ยึดนิยามของการศึกษาทางเลือกที่ระบุในแผนกลยุทธ์กศศ. พ.ศ. 2565-2567 เป็นหลักว่า “...เป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน สถาบันทางสังคม ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสุข เข้าใจธรรมชาติและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนด้วยการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระของสิ่งที่เรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม มีลักษณะนำไปสู่การปฏิบัติและสัมพันธ์กับชีวิตจริง” ซึ่งคล้ายคลึงกับนิยามของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ซึ่งระบุว่าการศึกษาทางเลือกคือ การศึกษาที่อยู่นอกเหนือและมีแนวทางการจัดการศึกษาที่แตกต่างในบางส่วนไปจากการศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไป โดยแนวทางการจัดการศึกษาและหลักสูตรการศึกษานั้นมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความต้องการเฉพาะและบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เรียน

ความสำคัญของการศึกษาทางเลือก

การศึกษาทางเลือกเป็นรูปแบบการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการและความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถมีรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมตามอายุ เพศ ความถนัดความพร้อม และความสนใจ รวมถึงสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม บริบท ภูมิปัญญา และนวัตกรรมท้องถิ่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกด้าน และเป็นทางเลือกให้แก่เด็กและเยาวชนทุกกลุ่ม ให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม รวมถึงช่วยให้เกิดการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปยังประชาชน เพื่อให้มีสิทธิและเสรีภาพในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) ประกอบการศึกษาทางเลือกช่วยให้เกิดการจัดการศึกษาที่สามารถรองรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องการการสนับสนุนในบางประเด็นเป็นพิเศษ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในด้านวิชาการ สังคม อารมณ์ และมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เช่น การป้องกันการออกจากโรงเรียนกลางคันและการให้บริการแก่นักเรียนที่มีความพิการ เป็นต้น (Aron, 2006; Raywid, 1995)

3.2 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา

3.2.1 การสำรวจและระบุปัจจัยที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษาตามกรอบ STEEP

สัญญาณแนวโน้มความไม่แน่นอน ภายใต้กระบวนการศึกษาเพื่อระบุจำแนกสัญญาณสัญญาณแนวโน้มความไม่แน่นอนทั้ง 5 มิติ ประกอบด้วยมิติสังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง ที่จะส่งผลกระทบต่ออนาคตระบบการศึกษาทางเลือกและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอีก 5-10 ปีข้างหน้า โดยมีวัตถุประสงค์ในการสำรวจประเมินข้อมูลจากหลายมิติและสาขาวิชา และได้มีการรวบรวมผ่านการวิจัยเอกสารและเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการจากใน 5 พื้นที่ โดยสามารถแบ่งมิติแนวทางการระบุสัญญาณตามรายละเอียดด้านล่าง

ตารางที่ 16 ขอบเขตการจำแนกสัญญาณแนวโน้มความไม่แน่นอนตามแต่ละมิติ

มิติ	ขอบเขตการจำแนกสัญญาณแนวโน้มความไม่แน่นอน
สังคม	บริบททางสังคมด้านต่าง ๆ เช่น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร รูปแบบการย้ายถิ่น วิธีที่คนรวมตัวหรือจัดระเบียบเป็นกลุ่มและความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของประชากร
เทคโนโลยี	การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีรูปแบบใหม่และที่กำลังจะพัฒนา เช่น รูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อความรู้ การเคลื่อนไหว การเชื่อมโยงถึงกัน และผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งเชิงบวกและลบ
เศรษฐกิจ	รูปแบบการจัดสรรทรัพยากรผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น สภาพการณ์ตลาด แนวทางและการแบ่งปันทางสังคม
สิ่งแวดล้อม	ระบบนิเวศที่เชื่อมโยงถึงกัน รวมถึงรูปแบบของพลังงานและการเคลื่อนที่ของสสาร อาทิ ชยะ น้ำ สารพิษ สารอาหาร และองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น คาร์บอนไดออกไซด์
การเมือง	ระบบสำหรับการตัดสินใจร่วมกัน กรอบการกำกับดูแล แนวนโยบายและรูปแบบครอบคลุมทั้งภาครัฐ ภาคประชาชนและภาคเอกชนทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศ

ที่มา: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2564

ผลจากการระดมความคิดเพื่อระบุปัจจัยแนวโน้มความไม่แน่นอนที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตการศึกษาใน 5 พื้นที่ โดยใช้เครื่องมือ STEEP ทำให้สามารถสรุปปัจจัยแนวโน้ม ความไม่แน่นอนที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตการศึกษาได้ ดังนี้

ตารางที่ 17 ผลจากการระดมความคิดเพื่อระบุปัจจัยแนวโน้มความไม่แน่นอนที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตการศึกษาใน 5 พื้นที่

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
สังคม	- ความรุนแรงในครอบครัว	- ครอบครัวเปราะบางมากขึ้น	- ปัญหาครอบครัว/ความรุนแรงในครอบครัว/ความ	- ความรุนแรงในครอบครัว	- การย้ายถิ่นฐาน
	- ครอบครัวเปราะบาง	- ปัญหาสุขภาพจิต	ครอบครัว/ความอ่อนแอของครอบครัว	- การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม	- ทักษะคติและวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร
	- โรงเรียนไม่ตอบโจทย์พ่อแม่และเด็ก	- การทำผิดกฎหมายของเยาวชน	- เด็กเกิดน้อย	- การกระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน	- ผู้ปกครองไม่สนับสนุนการศึกษา
	- ปัญหาอาชญากรรม	- ความไม่เสมอภาคทางสังคม	- ประชากรลดลง	- การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา	- การขาดความรู้ในการเลี้ยงดูบุตร
	- การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	- การศึกษาที่ไม่ตอบโจทย์	- การลดลงของวัยทำงาน	- สังคมพหุวัฒนธรรม	- หลักสูตรการเรียนที่ยาก ไม่ยืดหยุ่น

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
	<ul style="list-style-type: none"> - ความสนใจในอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไป - แนวโน้มอาชีพที่เป็นกระแส - ลักษณะงานในอนาคตที่เปลี่ยนแปลงไป 	<ul style="list-style-type: none"> - การถูกบูลลี่ในสถานศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณภาพประชากรลดลง - มีอัตราการแข่งขันสูง - ความขัดแย้งในสังคมเพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ความแตกต่างของชนชั้นทางสังคม - การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รวดเร็ว 	<ul style="list-style-type: none"> - หลักสูตรการเรียนไม่ตอบโจทย์ความต้องการ - โรงเรียนไม่เข้าใจความแตกต่าง - โรงเรียนแยกตัวออกจากชุมชน - สังคมเพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยง - มีการล่อลวงละเมิดทางเพศ - ขาดการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ - ครูขาดทักษะการเห็นอกเห็นใจ - ทัศนคติต่อโรงเรียนและครู - การเรียนวิชาการมากกว่าวิชาชีวิต - ภาระงานครูมากเกินไป - ไม่มีความเข้าใจเด็กพิการ - ระบบของโรงเรียนที่ไม่เป็นมิตร - ไม่มีทางเลือกทางการศึกษา
เทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> - ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี - เทคโนโลยีและอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย - การพัฒนา AI เพื่อการศึกษา - นวัตกรรมการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - เทคโนโลยีทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น - เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงตลอด - ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล หรือ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย - ใช้ระบบออนไลน์ในการทำงานทุกอย่าง - ภัยสังคมที่มาพร้อมกับเทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> - การตามไม่ทันเทคโนโลยี - เทคโนโลยีล้ำสมัย - การใช้ระบบ AI มากขึ้น - เด็กและเยาวชนที่เข้าไม่ถึงเทคโนโลยี 	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบการประเมินผลที่ไม่ทันสมัย - การมีช่องทางในการหาความรู้ออนไลน์ได้เพิ่มขึ้น - มีระบบการเรียนรู้สาธารณะที่เปิดให้

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
	<ul style="list-style-type: none"> - เยาวชนสนใจด้านเทคโนโลยีในชีวิตมากขึ้น - การเข้าถึงเทคโนโลยีการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> Digital literacy กลายเป็นทักษะจำเป็น - การระรานทางไซเบอร์ (Cyberbullying) - การขาดอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - การไม่เข้าถึงเทคโนโลยี - ทักษะการเรียนรู้เท่าทันสื่อ - การติดการพนันออนไลน์ - การติดเกม - อาชีพอิสระออนไลน์ - สื่อออนไลน์ที่ไม่สร้างสรรค์ - การขาดภูมิคุ้มกันทางเทคโนโลยี - AI เข้ามาทดแทนความคิดสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนผ่านระบบเครือข่าย - การใช้หุ่นยนต์แทนแรงงาน - การเรียนรู้ด้วยตนเอง - นวัตกรรมเปลี่ยนแปลงเร็ว 	<ul style="list-style-type: none"> คนเข้ามาเรียนรู้ได้ทั้งฟรี
เศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวยากจน - ค่าใช้จ่ายในการเรียนสูง - ภาวะเงินเฟ้อเงินเพื่อ - นโยบายรัฐบาลไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ - ผู้ประกอบการเลิกจ้างงาน ขาดโอกาสในการทำงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ - ความต้องการแรงงานที่มีทักษะมากขึ้น - AI เข้ามาทดแทนมนุษย์มากขึ้น - เศรษฐกิจดิจิทัล ทำให้เกิดโอกาสในการสร้างรายได้ และเกิดอาชีพทางเลือกมากขึ้น - ประชากรวัยแรงงานลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> - หนี้ครัวเรือนที่สูงขึ้น - การแย่งชิงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ - ค่าครองชีพและรายจ่ายที่สูงขึ้น - การจ้างงานที่ลดวุฒิการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - ค่าครองชีพที่สูงขึ้น - ความยากจนข้ามรุ่น - ต้นทุนการผลิตสูง - มีโอกาสในการเข้าถึงงานที่หลากหลาย - ธุรกิจออนไลน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาความยากจนของผู้ปกครอง - การเรียนที่ไม่รองรับทักษะแรงงานในอนาคต
สิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษทางอากาศ - ภาวะโลกร้อน - โรคระบาด - ภัยพิบัติทางธรรมชาติ - ปัญหาน้ำท่วม 	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษที่เพิ่มขึ้นและส่งผลต่อปัญหาสุขภาพ - ภาวะโลกร้อน - ภัยธรรมชาติมากขึ้น - สภาพอากาศแปรปรวน - พื้นที่สีเขียวลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษทางอากาศ - การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ - การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาวะโลกร้อน - โรคอุบัติใหม่ - มลพิษ/ฝุ่นควัน - โรคระบาด - ขาดแคลนอาหาร 	<ul style="list-style-type: none"> - ภัยพิบัติทางธรรมชาติ - โรคระบาด - วิกฤติภาวะโลกรวน

STEEP	ชลบุรี	นครราชสีมา	สงขลา	เชียงใหม่	กทม.
	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพแวดล้อมของที่พักอาศัยแย่งลง - ปัญหามลภาวะ - ภาวน้ำสะอาดขาดแคลน - ปัญหาสุขภาพที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ - ในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำลายสิ่งแวดล้อม - ทรัพยากรธรรมชาติที่ลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป 	
การเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารด้านนโยบายไม่ต่อเนื่องและไม่มี ความมั่นคง - ผู้นำมีความขัดแย้งทางความคิด - ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี - แผนการศึกษาชาติ 20 ปี - วิสัยทัศน์การบริหารจัดการนโยบายของผู้นำ - รัฐมนตรีไม่ตรงสายงาน - ครูไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเห็นทางการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - ความขัดแย้งทางสังคมสูง - เยาวชนกับการมีบทบาททางการเมือง - การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมีหลากหลายช่องทาง - ผู้นำทางการเมืองให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการศึกษา - นโยบายการศึกษาสร้าง ความเท่าเทียม - ปัญหาการกระจายอำนาจ - สังคมมุ่งสู่แนวคิดการมีเสรีทางการเมือง - ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย 	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายการรวมศูนย์ - การถูกคุกคามทางการเมือง - นโยบายไม่สอดคล้องกับเด็ก - นโยบายที่ไม่สอดคล้องกับการทำงานของผู้ปฏิบัติและไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน - ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย - การเปลี่ยนขั้วอำนาจทางการเมือง/โลก - คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจการเมือง - ระบบการทำงานที่ล่าช้า - ทัศนคติของผู้นำหรือผู้บริหาร - การเพิ่มอำนาจให้แก่ท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ความขัดแย้งทางการเมือง - นโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงบ่อยและไม่ต่อเนื่อง - การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น - การจัดการนโยบายท้องถิ่น - โอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน - ระเบียบและข้อปฏิบัติที่มีมากและปฏิบัติยาก 	<ul style="list-style-type: none"> - การกระจายอำนาจทางการศึกษาไปยังสถานศึกษา

3.2.2 ผลการสรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา

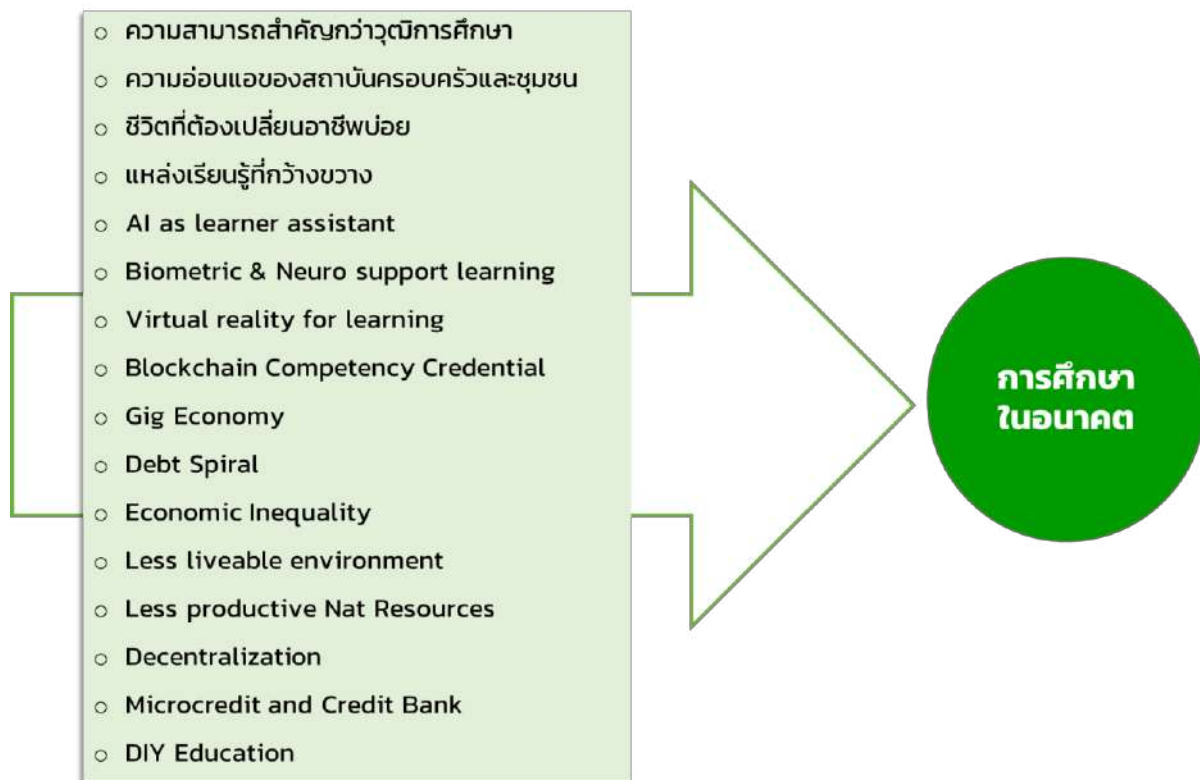
จากการสำรวจและระบุปัจจัยแนวโน้มความไม่แน่นอนที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษาตามกรอบ STEEP จากการระดมความคิดใน 5 พื้นที่ ทำให้สามารถสรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 18 ปัจจัยสำคัญทั้ง 5 มิติที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา

สังคม	เทคโนโลยี	สิ่งแวดล้อม	เศรษฐกิจ	การเมือง
<ul style="list-style-type: none"> • ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว • การติดยาเสพติด • ปัญหาสุขภาพ • ปัญหาสุขภาพจิต • ค่านิยมบุคคล ตัวอย่าง • การศึกษาไม่ตอบโจทย์ • จำนวนการเกิดของเด็กที่ลดลง • บทบาทท้องถิ่นต่อระบบการศึกษา • สังคมออนไลน์ • ความไม่เท่าเทียมทางสังคม • ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ 	<ul style="list-style-type: none"> • การเข้าไม่ถึงเทคโนโลยี • ไม่สามารถใช้จากประโยชน์ • เทคโนโลยีได้ • ปัญหาสมาร์ตสัน • ภัยคุกคามทางออนไลน์ • การรู้เท่าทันเทคโนโลยี • การศึกษาออนไลน์ • ปัญญาประดิษฐ์ • การสร้างรายได้ทางออนไลน์ 	<ul style="list-style-type: none"> • มลพิษทางสิ่งแวดล้อม • การขาดแคลนน้ำ • ปัญหาฝุ่นควัน, PM 2.5 • ขยะเพิ่มขึ้น • ความแปรปรวนของฤดูกาล ที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร • น้ำท่วมน้ำแล้ง • ภัยธรรมชาติ • ปัญหาสุขภาพ • สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย • การขาดแคลนทรัพยากรในการอุปโภคและบริโภค 	<ul style="list-style-type: none"> • ช่องว่างทางรายได้ • ภาวะตกงาน • ความไม่มั่นคงทางอาชีพ • ค่าครองชีพสูง • ภาวะเงินเฟ้อ, เงินเพื่อ • ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา • บทบาทต่างชาติที่เข้ามาอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจ • ปรับทักษะอาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงาน 	<ul style="list-style-type: none"> • การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง • นโยบายภาครัฐไม่ต่อเนื่อง • ความขัดแย้งในสังคม • การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน • ความไม่เท่าเทียมทางการเมือง • สภาวะผู้นำประเทศ • การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ที่มา: ข้อมูลจากกิจกรรมระดมความคิด, 2566

โดยปัจจัยแนวโน้ม ความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษาทั้ง 5 มิติที่กล่าวมานี้ ทำให้เห็นถึงปัจจัยแนวโน้ม ความไม่แน่นอนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคตของเยาวชน และมีความคล้ายคลึงกับปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคตของเยาวชนซึ่งได้รับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 5 จังหวัดในส่นภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารและนักวิชาการด้านความเสมอภาคทางการศึกษาระดับประเทศ ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ (กศน.) ภาคเอกชนและภาคชุมชน บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ โดยมีแนวโน้มของปัจจัยขับเคลื่อน และผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบการศึกษาในอนาคตของเยาวชนตามตารางที่ 13 ดังนี้

ภาพที่ 22 แนวโน้มความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

ตารางที่ 19 ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคตของเยาวชน

ปัจจัย	ผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคตของเยาวชน	
	ผลบวก	ผลลบ
 <p>ความสามารถสำคัญกว่าวุฒิการศึกษา</p> <p>งานที่มีทักษะสูงหรือมีทักษะการทำงานที่หลากหลายจะเป็นที่ต้องการในตลาดแรงงานมากขึ้น เกิด Two ways businesses หรือ การผสานอาชีพที่แตกต่างกันและแรงงานจำเป็นต้องมีทักษะใหม่ที่ก้าวหน้าเพื่อไปประกอบอาชีพที่สามารถได้ค่าแรงที่สูงกว่ามากขึ้น (McKinsey & Company, 2023)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • โอกาสในการส่งเสริมวิชาชีพ เพื่อให้เด็กสามารถหางานทำภายหลังจบการศึกษาได้หากไม่ต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เช่น วิชาชีพการบัญชี การตลาด (สัมภาษณ์ ภ4 เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ สงขลา) • หลักสูตรเกิดการปรับตัวให้เห็นผลลัพธ์ในด้านความสามารถหรือสมรรถนะที่สามารถใช้ได้จริงมากขึ้น • เกิดความร่วมมือระหว่างตลาดแรงงานหรือผู้ใช้แรงงานกับสถาบันการศึกษามากขึ้น • การวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนเน้นไปที่การพัฒนาสมรรถนะหรือคิดความสามารถของผู้เรียนมากขึ้น • บุคลากรทางการศึกษามีความตื่นตัวมีความเปิดและมีการปรับตัวไวมากขึ้น • สถานศึกษาประเภทใหม่ที่เกิดการเรียนรู้โดยผู้ประกอบการเองขยายตัวเพิ่มมากขึ้น • ตลาดแรงงานมีอาชีพใหม่ๆเพิ่มมากขึ้น (การประชุมเชิงปฏิบัติการ กรุงเทพฯ, 2566) • แนวโน้มการจ้างงานที่ลดระดับวุฒิลง (การประชุมเชิงปฏิบัติการ กรุงเทพฯ, 2566) • การประเมินคุณภาพการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นหลักเพื่อรับรอง/เทียบคุณวุฒิ (การประชุมเชิงปฏิบัติการ กรุงเทพฯ, 2566) • มีพื้นที่ในการแสดงความสามารถสำหรับเด็กพิการ การมีพื้นที่เด็กฝึกประสบการณ์ เช่น การพัฒนาเรื่องอาชีพ บ่อเลี้ยงปลา หรือปลูกผัก ก็จะส่งเสริมให้เด็กนำปลาหรือผักเหล่านั้นไปขาย โดยติดตามไปกับคนหูดีไปขายปลาเด็กก็จะได้เรียนรู้ และเมื่อ 	<ul style="list-style-type: none"> • จำนวนนักเรียนนักศึกษาลดลง • การศึกษาไม่ใช่ทางเลือกหลักของการทำให้ได้งานทำหรือมีรายได้ที่ดี • โรงเรียนมีต้นทุนเพิ่มขึ้นเพราะไม่ประหยัดต่อขนาด • สถานศึกษาจำนวนหนึ่งต้องถูกยุบหรือคว่ำรวม • เยาวชนขาดการศึกษาด้านสังคมคุณธรรม ประวัติศาสตร์ • เด็กที่ไม่เรียนจะเข้าสู่วงจรความเสี่ยง เหตุเพราะหลักสูตรไม่ตอบโจทย์ในการหารายได้และคุณวุฒิ ไม่ใช่เป้าหมายในชีวิต (การประชุมเชิงปฏิบัติการ กรุงเทพฯ, 2566) • วุฒิกการศึกษาโดยภาครัฐยังมีผลต่อลักษณะสัญญาการจ้างงานสิทธิและสวัสดิการที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้จะทำงานในตำแหน่งเดียวกัน (สัมภาษณ์ ภ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)

กลับมาก็จะมีการสอบถามติดตามว่าเป็นอย่างไร สามารถเป็นอาชีพในอนาคตได้ (สัมภาษณ์ ฅ3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม)

- โอกาสในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างพื้นฐานของชีวิต และให้ประสบการณ์ชีวิตให้แก่เด็กกว่าจะมีวิธีการอย่างไร โดยต้องส่งเสริมให้เด็กคิดได้ และคิดเป็น (สัมภาษณ์ ฅ1 ผู้บริหารหน่วยงาน ส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่)

ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวและชุมชน

ความเป็นเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่เกิดขึ้น ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวต้องแยกจากกันมากขึ้น (World Economic Forum, 2016) สัดส่วนของครอบครัวหย่าร้าง/ แยกกันอยู่' ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแห่วงกลาง และมีความรุนแรงในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น รวมถึงสัมพันธภาพในครอบครัวเสื่อมถอยลง (OECD, 2011)

- เยาวชนมีอิสระเสรีภาพในการตัดสินใจด้าน การศึกษามากขึ้นโดยไม่มีข้อจำกัดด้านความเชื่อของครอบครัวและชุมชนที่เป็นอุปสรรคต่อ การศึกษา
- สังคมมีแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังดูแลและให้คำปรึกษาเยาวชนผ่านโรงเรียนหรือผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ
- สร้างเครือข่ายคนทำงาน เพื่อช่วยกันสอดส่องและส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็ก (สัมภาษณ์ ฅ3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน สงขลา)
- เปิดโอกาสให้เด็กสามารถปรึกษาครูได้ เสมือนหนึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวที่เข้าใจเด็กและให้คำปรึกษาได้ (สัมภาษณ์ ฅ4 เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ สงขลา)
- เยาวชนขาดผู้ให้คำแนะนำที่เป็นคนใกล้ชิด
- เยาวชนที่ยังขาดความยังคงคิดยังทำหรือความมุ่งมั่นใช้ชีวิตในทางที่หลุดออกจากระบบการศึกษาโดยปราศจากการเตือนจากผู้ปกครอง
- เยาวชนมีโอกาสติดเกม ติดยาเสพติด ติดนัดทนทานการ มากขึ้นเนื่องจากไม่มีผู้ปกครองคอยดูแลอย่างจริงจัง
- ชุมชนอยู่กันแบบตัวใครตัวมันไม่ให้คำปรึกษาเฝ้าระวัง ดูแล หรือบ่มเพาะเยาวชนในพื้นที่
- พ่อแม่ขาดความรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม
- มีความเสี่ยงในการติดสิ่งเสพติด เช่น กัญชงกระท่อม ที่สามารถหาได้จากในพื้นที่ชุมชน (สัมภาษณ์ ฅ3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม.)
- ภาวะครอบครัวแห่วงกลาง ซึ่งเด็กจะอาศัยอยู่กับตายาย ขณะที่พ่อแม่ไปทำงานกรุงเทพฯ และส่งเงินมาอย่างเดียว เด็กกลุ่มนี้จะเริ่มเข้าสู่ภาวะติดเพื่อน ภาวะเสี่ยงเหล่านี้หากเด็กอยู่ในระบบ เมื่อเด็กหลุดจากระบบการศึกษาแล้ว ปัญหานั้นจะหายจากโรงเรียนไปทันที และปัญหานี้ก็จะไปอยู่ที่

สังคมและชุมชน (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหาร
หน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่
กทม)

- เด็กได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม ไม่ได้รับการเอาใจ
ใส่ดูแล รวมทั้งเด็กถูกทารุณกรรม เด็กถูกล่วง
ละเมิดทางเพศจากคนในครอบครัว ซึ่งเด็กกลุ่มนี้
ต้องมีการเฝ้าระวังพฤติกรรม (สัมภาษณ์ ภา2
(บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือก
ในพื้นที่ ปัตตานี)

ชีวิตที่ต้องเปลี่ยนอาชีพ

บ้อย

ปัจจุบันแรงงานมักเปลี่ยน
งานบ่อย ดังเช่นกรณีของ
สหรัฐอเมริกาที่ในปี 2021
ระบุว่าแรงงานอายุ 20-24 ปี
มักเปลี่ยนงานทุกปี ขณะที่
แรงงานอายุ 35-44 ปี เปลี่ยน
งานเฉลี่ยทุก ๆ 5 ปี (รพีพัฒน์
อิงคสิทธิ์, 2564) สาเหตุหนึ่ง
มาจากรูปแบบการทำงานแบบ
ใหม่ เช่น การมีอาชีพฟรีแลนซ์
และอาชีพสัญญาจ้างระยะสั้น
มีเพิ่มขึ้น อีสรระเสรีมากขึ้น
สามารถลดต้นทุนในการ
เดินทาง และ เพื่อเพิ่มช่องทาง

- โอกาสในการพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อม
ด้านนวัตกรรม หลักสูตรเตรียมความพร้อมนอก
ระบบ เตรียมความพร้อมในเรื่องของ 10 โมเดล
บริบทอัตลักษณ์ของคนพิการ และเตรียมความ
พร้อมการทำงาน คือการปูพื้นฐานอาชีพและมี
ระบบ job coach (สัมภาษณ์ ภา3 บุคลากรของ
หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม.)

- รูปแบบการศึกษาที่มุ่งสร้างความมั่นคงในอาชีพ
ให้แก่เยาวชน โดยรูปแบบการศึกษาของไทย
โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่มักมุ่งส่งเด็กเข้า
มหาวิทยาลัย และจะมีอาชีพที่สังคมมองว่ามั่นคง
เช่น หมอ ครู ตำรวจ ทหาร เพราะสร้างความคิด
ไปที่เด็ก ทำให้เยาวชนไม่กล้าที่จะคิดนอกกรอบ
หรือประกอบอาชีพที่หลากหลายที่สามารถสร้าง
ประโยชน์ให้แก่สังคมและชุมชนเช่นกัน
(สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริม
การศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม)

ในการหารายได้ได้มากขึ้น และมีทางเลือกในการทำงานมากขึ้น (ditto Thailand, 2021)

แหล่งเรียนรู้ที่กว้างขวาง

หลายประเทศเริ่มเน้นการสร้างสภาวะแวดล้อมทางการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเฉพาะพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียน ซึ่งถือเป็นแนวโน้มสำคัญที่ยังไม่ได้รับการตอบรับในประเทศไทยมากนัก เนื่องจากพื้นที่สาธารณะในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก มีกระจุกตัวอยู่ในเมือง และกลุ่มที่ครัวเรือนมีฐานะยากจนกว่าหรืออยู่ในจังหวัดขนาดเล็กมักมีโอกาสดูแลเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้น้อย (สรวิศ มา, 2565)

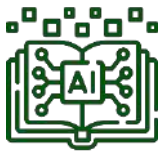
- เยาวชนมีทางเลือกทางการศึกษาที่หลากหลาย
- เยาวชนสามารถวางแผนและออกแบบจัดการการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง
- แหล่งเรียนรู้ทางเลือกช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการเรียนรู้ให้กับเยาวชน
- การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งเรื่องสังคม สิ่งแวดล้อม (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม)
- สร้างระบบการศึกษาที่หลายกำแพงของคำว่าโรงเรียนออก โดยทำงานร่วมมืออย่างจริงจังของหลากหลายฝ่ายเพื่อเป้าหมายของเด็กเป็นสำคัญ และเพื่อโอกาสของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่)
- มีตัวเลือกให้เด็กเรียนเฉพาะทาง หรือมีการส่งเสริมให้ปฏิบัติจริงนอกห้องเรียนหรือในพื้นที่จริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องใช้งานจริงได้ (สัมภาษณ์ภา 4 (เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่)
- องค์กรชุมชนที่จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน เช่น หลักสูตร “คืนดินน้ำป่าคน” ที่นำประเด็นความมั่นคงทางอาหารและแกนกลาง 8 กลุ่มสาระมาดำเนินการ หรือ ศูนย์การเรียนรู้ที่ทุ่งใหญ่นเรศวร เป็นวิถีกะเหรี่ยง ดังนั้น การจัดการศึกษานอกห้องเรียนจะช่วยแก้ปัญหาเฉพาะของแต่ละชุมชนได้ (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริม
- เยาวชนที่พึ่งพาแหล่งการเรียนรู้แหล่งใดแหล่งหนึ่ง อาจมีความรู้ที่ไม่ครอบคลุมเพียงพอ
- ขาดการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างแหล่งต่างๆทำให้เยาวชนมีความรู้แบบแยกส่วนสะเปะสะปะไม่เป็นระบบ
- แหล่งเรียนรู้ต่างๆมีความน่าเชื่อถือของความรู้แตกต่างกันเยาวชนมีโอกาสได้เรียนรู้หรือรับข้อมูลที่ผิดหรือมองด้านเดียวไปได้
- การป้อนข้อมูลตอบสนองตามลักษณะของผู้ใช้งาน อาจนำไปสู่ confirmation bias ที่ทำให้เยาวชนขาดความรอบรู้และมีแนวโน้มขัดแย้งกับกลุ่มที่มีความเชื่อความคิดที่แตกต่างออกไป
- เยาวชนขาดความเชี่ยวชาญหรือชำนาญเฉพาะด้าน มีความรู้ที่กว้างแต่ไม่ลึก

ผลบวก

ผลลบ

การศึกษาทางเลือกในพื้นที่)

- ลักษณะของรูปแบบที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของเรียนรู้ ปรับเนื้อหาสาระและความต้องการของผู้เรียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การจัดการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือจากปราชญ์ชาวบ้าน การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเด็กเปิดกว้างขึ้น (สัมภาษณ์ ฅ2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)

AI as learner assistant

การเติบโตของ AI เป็นตัวเร่งสำคัญในการเกิด “Digital Transformation” หรือการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมถึงอุตสาหกรรมการศึกษา ที่ได้มีความพยายามในการนำ AI เข้ามาเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่นักเรียน (futurist, 2023)

- การเรียนรู้ถูกออกแบบให้ตอบโจทย์ความต้องการและคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละคน
- การปรับปรุงรูปแบบการถ่ายทอดความรู้สามารถทำได้ทันทีภายหลังการประเมินความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน
- ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ที่กว้างขวางได้ทั่วโลกโดยมีตัวช่วยในการคัดเลือกหรือดึงความรู้ที่เกี่ยวข้องมาให้
- ผู้เรียนสามารถขอคำปรึกษาคำแนะนำและคำตอบได้ตลอดเวลา
- ผู้เรียนอาจมีแรงจูงใจที่ไม่คิด ไม่ทำความเข้าใจและไม่วิเคราะห์ด้วยตัวเองเน้นพึ่งพาแต่ปัญญาประดิษฐ์
- ผู้เรียนขาดแรงจูงใจเนื่องจากเห็นว่าเรียนไปอย่างไรก็ไม่มีทางที่สอบหรือเก่งไปกว่าปัญญาประดิษฐ์
- ปัญญาประดิษฐ์อาจให้คำแนะนำหรือให้ความรู้ที่ไม่เหมาะสม ไม่เป็นกลาง ไม่ครอบคลุมให้กับเยาวชน
- เยาวชนให้ความสำคัญกับปัญญาประดิษฐ์มากกว่าครู เพื่อนร่วมชั้น หรือสังคมนอกห้องทำให้ขาดทักษะทางสังคม
- ครอบครัวที่มีกำลังจ่ายบริการของปัญญาประดิษฐ์สูงกว่าจะได้รับผู้ช่วยที่เป็นปัญญาประดิษฐ์ที่มีคุณภาพดีกว่าส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการเรียนรู้ที่มากขึ้น

Biometric & Neuro

- การสร้างความเข้าใจและทักษะสามารถทำได้ง่ายดายขึ้นผ่านการเชื่อมต่อเข้าสู่ระบบสมองโดยตรง
- สามารถประเมินผลความเข้าใจความตั้งใจความใส่ใจได้จากเซ็นเซอร์ของไบโอเมตริกส์
- ครูสอนสามารถทำความเข้าใจต่อรูปแบบการสอน
- การศึกษามีความจำเป็นน้อยลงเนื่องจากสามารถนำเข้าความรู้และทักษะเข้าสู่ระบบประสาทและสมองได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านกิจกรรมการศึกษา
- เยาวชนอาจมีความอึดอัดและขาดอิสระในการคิดเห็นเนื่องจากถูกมอนิเตอร์เฝ้าระวังอยู่ตลอด
- เยาวชนที่ผ่านการศึกษามีลักษณะที่ไม่แตกต่าง

ปัจจัย

ผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคตของเยาวชน

ผลบวก

ผลลบ

support learning

เด็กปฐมวัยไทยมีพัฒนาการล่าช้าร้อยละ 23.31 ทำให้ประเทศต้องการบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำงานของสมองและวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในห้องเรียนเพื่อสามารถแก้ปัญหาเรื่องพัฒนาการที่ล่าช้าและระดับ EQ ที่ลดต่ำลง (ธีราพร กุลนันทน์, 2562)

ที่สามารถสร้างความตื่นเต้นความอยากรู้ของผู้เรียนได้มากขึ้นผ่านระบบเซ็นเซอร์ต่างๆ

กันเนื่องจากถูกสร้างความเข้าใจในรูปแบบเดียวกัน

Virtual reality for learning

เทรนด์การศึกษาโลกที่เปลี่ยนไปเพราะการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล (digitalization) หรือเปลี่ยนการศึกษาให้เป็นแบบออนไลน์หรือการศึกษาทางไกลมากขึ้น (กสศ., 2564)

- เทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ ที่มีการใช้ระบบ LMS ในการจัดการเรียนการสอนแบบ realtime รวมทั้ง learning management system ที่ช่วยดึงดูดให้มีการจัดการเรียนการสอนที่น่าสนใจ (สัมภาษณ์ ภ2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- การเรียนการสอนมีความน่าตื่นตาตื่นใจมากขึ้น
- ข้อจำกัดด้านระยะทางและพรมแดนต่อการเข้าถึงการศึกษาลดลง
- ทางเลือกของการศึกษากว้างขวางมากขึ้น
- ครอบคลุมโดยผู้ให้บริการทั่วโลก
- การออกแบบสื่อการเรียนรู้มีต้นทุนที่ลดลงและสามารถปรับให้เข้ากับคุณลักษณะความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่มได้มากขึ้น
- เยาวชนมีความรู้สึกเป็นพลเมืองโลกมากขึ้น

- เยาวชนขาดทักษะการสร้างความสัมพันธ์กับสังคมปกติ
- เยาวชนให้ความสำคัญกับท้องถิ่นชุมชนและประเทศของตัวเองลดลง
- เยาวชนมีปัญหาทางด้านสายตาและประสาทมากขึ้น
- เยาวชนไม่สามารถแยกแยะระหว่างโลกในจินตนาการกับโลกในความเป็นจริงได้ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือความไม่พอใจที่โลกในความเป็นจริงไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้

- ทักษะหรือขีดความสามารถที่ผ่านการประเมินมีความน่าเชื่อถือในวงกว้าง
- การสร้างทักษะขีดความสามารถไม่จำกัดหรือถูกผูกขาดโดยสถาบันการศึกษาเท่านั้น

- ทักษะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงต้องมีการนิยามใหม่อย่างสม่ำเสมอ
- การเข้าถึงระบบบล็อกเชนอาจเป็นข้อจำกัดที่สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างคนกลุ่มต่างๆในสังคม

**Blockchain
Competency
Credential**

การใช้บล็อกเชนกับการศึกษา กำลังได้รับความสนใจ เนื่องจากสามารถทำให้การจัดเก็บและแบ่งปันบันทึกทางวิชาการและข้อมูลประจำตัวของผู้เรียนง่ายขึ้น (Akkraphol Raebaankor, 2023)

- ภาคการศึกษาต้องปรับตัวให้สามารถสร้างสมรรถนะและทักษะที่สังคมและตลาดให้การยอมรับ
- ผู้ให้บริการการศึกษาถูกแยกออกจากผู้ประเมินผลการศึกษาหรือประเมินทักษะและสมรรถนะ

- ความแตกต่างของรายได้และคุณภาพชีวิตระหว่างผู้ที่มีทักษะมากกับทักษะน้อยจะมีมากขึ้น

Gig Economy

การเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบ Gig ภายในประเทศไทย กำลังเติบโตไปในเชิงบวกอย่างต่อเนื่องในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากการเปิดตัวเว็บไซต์และแพลตฟอร์มที่รองรับการทำงานแบบฟรีแลนซ์และพนักงานพาร์ทไทม์เพิ่มมากยิ่งขึ้น (TALANCE, 2022)

- การศึกษามีผู้เรียนที่หลากหลายทั้ง background และช่วงวัย
- เยาวชนเริ่มทำงานหรือเข้าสู่ตลาดแรงงานแบบพาร์ทไทม์หรืองานอิสระเร็วขึ้น
- เยาวชนสามารถเรียนไปพร้อมกับการทำงานได้มากขึ้น
- ผลการทำงาน ประสบการณ์ทำงาน ผลการประเมินผลงานของลูกค้ามีความสำคัญต่ออนาคตไม่น้อยไปกว่าวุฒิการศึกษา
- เยาวชนต้องการการศึกษาที่เชื่อมต่อกับโอกาสการได้งานแบบอิสระ
- เยาวชนอาจจริงจังกับการศึกษามากขึ้นเพราะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสของเวลาที่ใช้ไปเพื่อการศึกษาสูงขึ้น

- ผู้เรียนให้ความสำคัญกับการศึกษาที่ทำให้ได้วุฒิปริญญาตรีที่เอื้อต่อการได้งานทำมากกว่าการศึกษาที่ได้ปริญญาบัตรแต่ไม่มีความเชื่อมต่อกับโอกาสการได้งานทำ
- ตลาดแรงงานให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านหน้างานหรือเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์มากกว่าการเรียนรู้ผ่านสถาบันการศึกษา
- เยาวชนมีโอกาสน้อยที่จะการศึกษาเพิ่มขึ้นเพราะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการต้องเสียรายได้จากการทำงานอิสระ

- ผู้ที่มีหนี้สินทางด้านการศึกษามีแนวโน้มได้รับการพักชำระหนี้
- การเพิ่มขึ้นของดอกเบี้ยทำให้ครัวเรือนกลุ่มหนึ่งมีรายได้หรือผลตอบแทนมากขึ้นทำให้สามารถส่ง

- เศรษฐกิจครัวเรือน/การไม่มีรายได้ ที่ทำให้พ่อแม่ไปทำงานในพื้นที่อื่น ยอมทิ้งลูกให้อยู่กับผู้อายุที่บ้าน หรือในบางรายเลือกกระทำผิดกฎหมายทำให้ลูกจับ บางครอบครัวให้เด็กไปทำงานเพื่อหารายได้

Debt Spiral

หนี้ครัวเรือนในส่วนของหนี้เพื่อการศึกษาหรือ กยศ. ในไตรมาสที่ 1 ปี 2566 อยู่ที่ประมาณ 483,000 ล้านบาท โดยมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก 1 เป็น 4% ของหนี้ครัวเรือนทั้งหมด (PPTV Online, 2566)

บุตรหลานเข้ารับการศึกษาได้มากขึ้น

- มาช่วยเหลือนำค่าใช้จ่ายที่บ้าน (สัมภาษณ์ ภ2 (บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ปัตตานี)
- รัฐบาลไม่มีงบประมาณเพื่อการพัฒนาหรือให้บริการการศึกษาแบบทั่วถึงเนื่องจากมีภาระหนี้ผูกพันมาก
  - ครัวเรือนมีขีดความสามารถในการส่งบุตรเข้ารับการศึกษาลดลงจากภาระหนี้ที่เพิ่มมากขึ้น
  - บุคลากรทางการศึกษามีภาระหนี้สินล้นพ้นตัวไม่มีความทุ่มเทหรือจดจ่อกับการพัฒนาการเรียนรู้อของเยาวชน
  - สถานศึกษาหรือสถานประกอบการจำนวนมากอยู่ในสภาวะใกล้ล้มละลาย
  - แหล่งงานมีจำนวนลดลงเนื่องจากการปิดกิจการและลดขนาดของภาครัฐ

Economic Inequality

แม้ในปี พ.ศ. 2565 สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายของประเทศไทยในภาพรวมจะปรับตัวดีขึ้น โดยมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) ในปี พ.ศ. 2565 อยู่ที่ 0.343 ลดลงจาก 0.350 ในปี พ.ศ. 2564 แต่ยังคงพบระดับความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงขึ้นในพื้นที่เขตเทศบาล รวมถึง

- ความเหลื่อมล้ำเป็นแรงบันดาลใจให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้ก้าวเข้ามาเป็นผู้มีโอกาสสูง
- การตระหนักถึงความเหลื่อมล้ำและโอกาสทางการศึกษาที่มากขึ้น ทำให้เกิดโครงการพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา (ทุนเสมอภาค) เพื่อกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ที่ช่วยให้นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสได้มีโอกาสเรียนต่อและเข้าถึงโครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาได้มากขึ้น
- ความแตกต่างของทรัพยากรระหว่างโรงเรียนที่มีนักเรียนจากครอบครัวระดับบนกับโรงเรียนของนักเรียนยากจนมีมากขึ้น
- สถานศึกษาที่ให้บริการผู้ยากไร้ไม่สามารถอยู่รอดได้
- เยาวชนขาดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะหรือเรียนเพราะรู้สึกว่าคุณภาพตัวเองขาดโอกาส การศึกษาไม่สามารถช่วยให้มีโอกาสที่ดีในอนาคตได้

ในพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังคงมีแนวโน้มสูงขึ้น (สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

Decentralization

อำนาจในการจัดการศึกษารวมถึงงบประมาณ ยังกระจุกรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง เขตพื้นที่การศึกษา รวมถึงอำนาจการตัดสินใจยังคงต้องให้ส่วนกลางเป็นผู้ตัดสินใจ ทำให้ยังคงมีปัญหาในการกระจายอำนาจการศึกษาสู่สถานศึกษาโดยตรง (หยัด ขจรเกียรติผดุง, เพิ่ม หลวงแก้ว และกำพล วันทา, 2563)

- มีการตั้งเป้าหมายร่วมกันในแต่ละพื้นที่ในการพัฒนาการเรียนรู้ไปสู่ตลาดแรงงาน (สัมภาษณ์ ฅ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- ส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยรัฐต้องเข้าไปสนับสนุนช่วยเหลือ เนื่องจากในปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งเป็นการทำงานด้วยจิตอาสาเป็นหน่วยงานการขับเคลื่อนการเรียนรู้สำหรับเด็กพิการ (สัมภาษณ์ ฅ3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม.)
- ครูจากสกร. ลงพื้นที่ไปจัดกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตทักษะการประกอบอาชีพ ให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนด้วยโอกาส เพื่อให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเอง ต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นก่อน หลังจากนั้นจึงมีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องร่วมกับครูหรือชุมชนในพื้นที่ (สัมภาษณ์ ฅ2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- การดำเนินการเพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาหรือพัฒนาอย่างเต็มที่ โดยที่ไม่ยึดติดว่าจะต้องเรียนในระบบหรือนอกระบบนั้น หน่วยงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะ เป็นองค์กรเอกชน ชุมชน หรือหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็กเหล่านี้ (สัมภาษณ์ ฅ2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- โครงสร้างภาพใหญ่เมื่อมี พ.ร.บ. และกฎกระทรวงแล้ว กลับพบว่า มีการนำเอาการจัดการศึกษาตามมาตรา 12 ไปอยู่ในการกำกับดูแลของ สพฐ. ที่จัดการศึกษาในระบบของรัฐ แต่โรงเรียนทางเลือกนั้น ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งในการทำหลักสูตรจะมีเป้าหมาย ปรัชญา ที่ต่างจากระบบโรงเรียนของรัฐ ซึ่งแนวคิดของการจัดการศึกษาทางเลือกของทั่วโลก จะอยู่นอกกรอบของการปฏิบัติงานของโรงเรียนรัฐ แต่ไทยมาบรรจุอยู่ในกรอบของ สพฐ. (สัมภาษณ์ ฅ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- กฎหมายไม่เอื้อให้ใช้งบประมาณเพื่อจัดการศึกษาได้ ทั้งๆ ที่ท้องถิ่นมีงบประมาณ แต่ไม่สามารถนำเงินงบประมาณนั้นมาใช้เพื่ออุดหนุนการศึกษาได้ (สัมภาษณ์ ฅ3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม.)
- ฐานข้อมูล DMC พบว่ามีเด็กหายจากระบบไป 1,200,000 คน ในส่วนของจังหวัดนครพนม พบว่ามีเด็กจำนวน 20,000 คนที่หาไม่เจอ ซึ่งต้องกระจายอำนาจให้ภาคส่วนต่าง ๆ ช่วยสนับสนุนการผลักดันมาตรา 12 อยู่กับสำนักนโยบายและแผนฯ และอยู่กับกลุ่มส่งเสริมฯ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการไม่ให้งบประมาณ และไม่มีบุคลากรรับผิดชอบโดยตรง (สัมภาษณ์ ฅ1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกใน

ผลบวก

ผลลบ

- ขยายพื้นที่การดำเนินงาน ไปในกลุ่ม กศน. เนื่องจากพบว่ามีความพร้อมแม่ข่ายจำนวนมาก ประกอบกับพื้นที่ในการจัดกิจกรรมจำกัด จึงขยายพื้นที่ไปที่ กศน. จัดการเรียนรู้ในวันอื่นที่ไม่ตรงกับกลุ่มจัด ทำให้ได้กลุ่มคุณพ่อคุณแม่วัยใส ในกลุ่มคนที่ห่างไกลจากที่ตั้งของกลุ่ม (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่)
  - โรงเรียนต่าง ๆ มีความเป็นไปได้ที่จะจัดการศึกษาแบบโรงเรียนทางเลือกเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากในมีกฎหมายบัญญัติให้ผู้ปกครองและบุคคลสามารถสร้างโรงเรียนขึ้นมาได้เหมือนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา แต่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาไม่ตอบโจทย์ ถ้ามองในพื้นที่ 3 จังหวัดในอีก 10 ปี ข้างหน้า จะเกิดโรงเรียนในลักษณะเช่นเดียวกันนี้เกิดขึ้น แต่เป็นโรงเรียนเอกชน หรือในโรงเรียนของรัฐที่มองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับเด็ก แม้นว่านโยบายรัฐอาจไม่เปลี่ยนแปลง แต่หากภาคส่วนย่อย หรือโรงเรียนระดับล่างเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นไปสู่ระดับบน ก็จะทำให้การศึกษาทางเลือกขยายตัว (สัมภาษณ์ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ปัตตานี)
  - ควรมีกฎหมายคุ้มครองโรงเรียนที่พัฒนาตนเองเป็นโรงเรียนทางเลือก หรืออาจมีพื้นที่ Sandbox เพื่อให้โรงเรียนที่ต้องการจัดการศึกษาทางเลือกสามารถทำได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และติดตามผลการดำเนินการ เพื่อให้การจัดการศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมกับเด็กเติบโตขึ้น(สัมภาษณ์ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ปัตตานี)
- พื้นที่ กทม.)
  - ต้องถึนควรเป็นหน่วยงานสำคัญที่จะเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่เด็กที่หลุดออกจากระบบโรงเรียน เนื่องจากเมื่อเด็กหลุดจากโรงเรียนแล้วปัญหาที่อาจเกิดขึ้นตามมาจะเป็นปัญหาของชุมชน ซึ่งได้มีความพยายามส่งเสริมให้เกิดตำบลต้นแบบให้ โดย อบต. มีหน้าที่ค้นหาเด็ก เมื่อเจอแล้วก็คือให้เข้าไปพัฒนา และส่งต่อ (ค้นหา-พัฒนา-ส่งต่อ) (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
  - ข้อกฎหมายที่เห็นว่ารัฐธรรมนูญปิดกั้น จะทำอย่างไรที่จะเปลี่ยนการปิดกั้นเป็นการส่งเสริมคนในพื้นที่ ควรมุ่งเน้นเด็กเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ ในเชิงนโยบายควรให้ใช้สิทธิการใช้วิจารณ์ญานน้อยลง เนื่องจากการใช้วิจารณ์ญานก่อให้เกิดช่องว่างในการที่ทำให้เกิดการทุจริตได้ หรือในบางกรณีพบว่า เจ้าหน้าที่ “ไม่ยอมเปลี่ยนตัว” ลงมาทำอะไร เช่น กรณีใกล้ชิดเกษียณอายุ ก็จะไม่ลงนามในการพิจารณา แต่ให้ส่งเรื่องต่อไปให้ส่วนกลางพิจารณาแทน (สัมภาษณ์ ภา1 (ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ สงขลา)

- ควรเป็นหลักสูตรที่มีการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ซึ่งไม่ควรเป็นเพียงแค่การกำหนดหลักสูตรลงไปเท่านั้น แต่ต้องมีกลไกที่ให้คนในพื้นที่ที่เข้าใจ ปัญหาและสถานการณ์ของพื้นที่เป็นผู้จัด และสามารถปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่ (สัมภาษณ์ ภา2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ปัตตานี)

Microcredit and Credit Bank

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการสะสมหน่วยการเรียนรู้หรือการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ โดยมีการบัญญัติในพรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 (Jaturong Kobkaew, 2021) โดยมีมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศไทยหลายแห่งได้นำระบบ credit bank ไปบรรจุไว้ในการเรียนการสอน (chulaturator)

- บางรายมีความสามารถแต่ไม่มีวุฒิ ซึ่งเมื่อเทียบโอนประสบการณ์การทำงานนับ 10 ปี และได้รับวุฒิการศึกษา ก็สามารถนำไปบรรจุหรือปรับเงินเดือน (สัมภาษณ์ ภา2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- สนับสนุนการใช้ credit bank เชื่อมระบบการเรียนรู้แบบไร้รอยต่อ กรณีตั้งครุภัณฑ์ไม่พร้อมให้สามารถเรียนต่อการศึกษาจนจบได้ (ปัจจุบันไม่สามารถขอใบวุฒิจากสถาบันการศึกษาเดิมได้ เนื่องจากติดค้างค่าเทอม และเมื่อไม่จ่ายก็ไม่สามารถนำวุฒิไปศึกษาต่อได้ ทำให้บางรายต้องเรียนย้อนไประดับประถมศึกษา (สัมภาษณ์ ภา1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่)

DIY Education

วิกฤติทางสังคมและปัญหาทางการศึกษาที่พบเป็นโอกาสสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมและการค้นหาแนวทางในการพัฒนาการศึกษาที่ผู้เรียนจะมีสิทธิในการตัดสินใจและออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง มีทักษะในการประเมินความรู้และเป้าหมายของตนเอง เพื่อความสำเร็จทางการศึกษาในอนาคต (จิราเจต วิเศษดอนหวาย, 2561)

- เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงแล้วยังเปิดพื้นที่ให้เด็กแสดงความต้องการด้านการเรียนรู้ของตนเองด้วย โดยเด็กบางกลุ่มจะแจ้งความต้องการเรียนในวิชาอื่น ๆ ที่ตนเองสนใจเพื่อให้โรงเรียนบรรจุกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะจัดขึ้น (สัมภาษณ์ ๑1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ ปัตตานี)
- เยาวชนสามารถเลือกเรียนตามความสนใจของเด็ก ภายหลัง และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน (สัมภาษณ์ ๑1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ เชียงใหม่/แม่ฮ่องสอน)
- การทำ Self Directed Learning ที่ให้เห็นเป้าหมายของการเรียนรู้ และวางแผนการเรียนรู้ได้ องค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีไกด์ไลน์หรือทางเลือกให้กับผู้เรียนว่า หากไม่ต้องการเรียนในระบบแล้วสามารถเรียนในรูปแบบใด ที่ได้บ้าง (สัมภาษณ์ ๑3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม.)
- การทำแผนแบบ OKR คือ พัฒนาระบบการเรียนรู้ไปจนถึงเป้าหมายและสามารถที่จะมีพื้นที่ให้เด็กค้นหาศักยภาพตนเองและปรับกิจกรรมได้ตลอดเวลา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายปลายทางที่ commitment ซึ่งให้เกิดคุณภาพตามระดับชั้น (สัมภาษณ์ ๑1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนรายบุคคลสำหรับบุคคล ออทิสติก ซึ่งกฎหมายรองรับไว้ว่าจะมีหลักสูตร เฉพาะโดยไม่ไปเทียบกับเด็กปกติได้ (สัมภาษณ์ ๑3 บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเยาวชน กทม.)
- อาจมองว่าครูไม่จำเป็นในอนาคต เนื่องจากต้องมุ่งเน้นเรียนรู้จากจากสถานที่จริง จาก การแลกเปลี่ยนจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นการนำเอาโรงเรียนออกจากเด็ก เอาครูออกจากเด็ก และมองว่าทุกคนเป็นครูได้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีครู และให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมาดึงศักยภาพของเด็กมาจัดการเรียนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับเด็กให้ได้มากที่สุด (สัมภาษณ์ ๑1 ผู้บริหารหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)

ผลบวก

ผลลบ

- เด็กสามารถเข้าถึงสถานประกอบการที่อาจทำข้อตกลงเพื่อจัดการศึกษา และสามารถออกไปประกาศิให้กับเด็กได้ เพื่อที่เด็กสามารถเรียนรู้เฉพาะทางตามความต้องการได้ (สัมภาษณ์ ฅ2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)
- ระยะเวลาการเรียนและการเทียบโอน กล่าวคือ ใช้ระยะเวลาการเรียนที่สั้น และใช้การเทียบโอนผลการเรียนจากประสบการณ์ทำงานหรือประสบการณ์การเรียนรู้ ย่นระยะเวลาการเรียนให้ เป็นไปตามเกณฑ์อายุ รวมทั้งประสบการณ์ (สัมภาษณ์ ฅ2 บุคลากรของหน่วยงานส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในพื้นที่ กทม.)

3.2.3 ผลการประเมินความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์ และการระดมความคิด พบว่า ความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา มีความไม่แน่นอนที่หลากหลาย ทั้งนี้ สามารถสรุปความแน่นอนสำคัญที่มีผลกระทบสูงต่ออนาคตของการศึกษาได้มากที่สุด ดังนี้

ภาพที่ 23 ความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตการศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

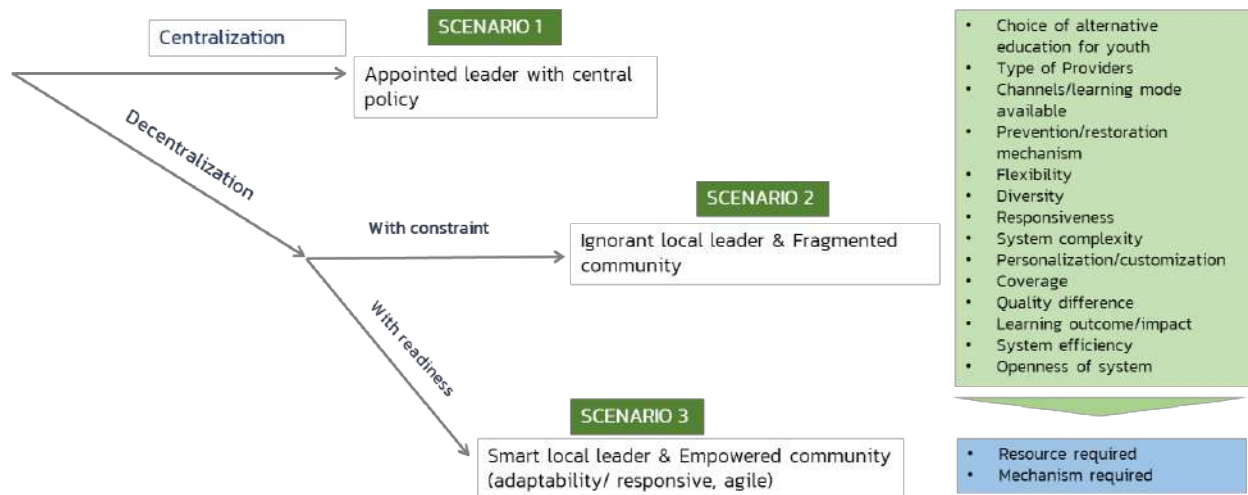
3.3 อนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษา

การคาดการณ์อนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษา ได้ใช้เครื่องมือการออกแบบภาพอนาคตด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบสาขา (Branch Analysis Method) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในอนาคตที่แตกต่างกัน รวมถึงการพิจารณาถึงผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคต โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์อนาคตที่เป็นไปได้ ดังนี้

1. การจัดการตั้งคำถามถึงอนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษาทางเลือก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นได้สำรวจและระบุปัจจัยแนวโน้มความไม่แน่นอนสำคัญที่มีผลต่ออนาคตของการศึกษา
2. พิจารณาคู่ของปัจจัยแนวโน้มความไม่แน่นอนตามลำดับที่มีความสัมพันธ์เชิงลำดับก่อนหลัง และมีนัยยะสำคัญต่ออนาคตของการศึกษา ทำให้ได้ความแนวโน้มความไม่แน่นอนที่สำคัญที่สุดซึ่งสามารถนำไปพัฒนาอนาคตที่เป็นไปได้ในสำหรับช่วง 5-10 ปีข้างหน้าใน 3 สถานการณ์คือ 1) การบริหารจัดการการศึกษาแบบรวมศูนย์ (Centralization) 2) การบริหารจัดการการศึกษาแบบกระจายอำนาจบนความไม่พร้อมของพื้นที่/ หน่วยดำเนินงาน (Decentralization with constraint) และ 3) การบริหารจัดการการศึกษาแบบกระจายอำนาจด้วยความพร้อมของพื้นที่/ หน่วยดำเนินงาน (Decentralization with readiness)
3. การคาดการณ์สภาวะการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด และคาดการณ์ผลกระทบจากปัจจัยแนวโน้มสำคัญต่าง ๆ แต่จะมีผลต่อสภาวะการณ์ที่จะเกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน
4. การตั้งชื่ออนาคตทางเลือกต่างทั้ง 3 รูปแบบ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและมีความเป็นรูปธรรม
5. การประเมินโอกาสและความท้าทายในอนาคตของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่จะเกิดขึ้นในแต่ละสภาวะการณ์

3.3.1 ผลการสร้างอนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษาทางเลือก

จากการวิเคราะห์เพื่ออนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษานั้น ใช้แนวทางการศึกษาสองปัจจัยหลักที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการศึกษาทางเลือก ได้แก่ 1) การบริหารจัดการการศึกษาแบบรวมศูนย์ (Centralization) 2) การบริหารจัดการการศึกษาแบบกระจายอำนาจบนความไม่พร้อมของพื้นที่/ หน่วยดำเนินงาน (Decentralization with constraint) และ 3) การบริหารจัดการการศึกษาแบบกระจายอำนาจด้วยความพร้อมของพื้นที่/ หน่วยดำเนินงาน (Decentralization with readiness) ทำให้ได้อนาคตที่เป็นไปได้ของการศึกษาทางเลือก ดังนี้

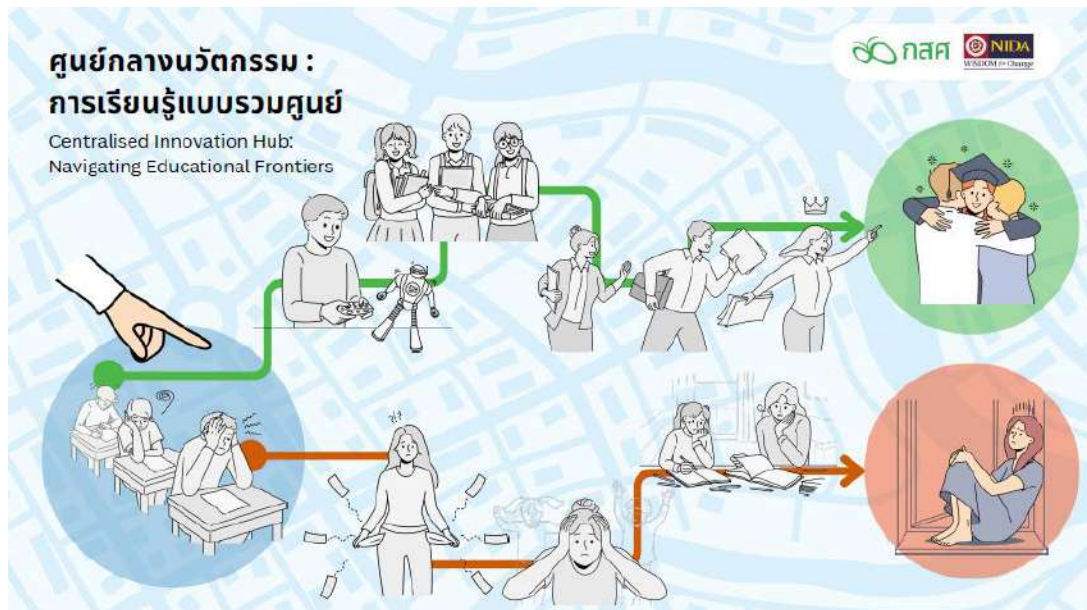

ภาพที่ 24 อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก
 ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

3.3.2 สภาพการณ์ในแต่ละอนาคตของการศึกษาทางเลือก

อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #1

ศูนย์กลางนวัตกรรมการเรียนรู้แบบรวมศูนย์ (Centralised Innovation Hub: Navigating Educational Frontiers)

ภาพที่ 25 ศูนย์กลางนวัตกรรมการเรียนรู้แบบรวมศูนย์
 ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

ในปี พ.ศ. 2576 ผู้นำพร้อมวิสัยทัศน์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนด้านการศึกษา ภายใต้ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงผ่านการกำกับดูแลแบบรวมศูนย์ (Centralization) และนโยบายเชิงกลยุทธ์ โดยผู้นำมีบทบาทสำคัญจากการการแต่งตั้งให้ปรับเปลี่ยนปฏิวัติการศึกษาครั้งใหญ่ ทางทีมบริหารใช้ประโยชน์จากความพร้อมด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้แบบพลวัต เพื่อช่วยกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาเพื่อตอบสนองรูปแบบเชิงอนาคต

นโยบายส่วนกลาง: ผู้นำจากส่วนกลางดำเนินนโยบายที่บูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการศึกษาทุกด้านได้อย่างไร้รอยต่อ โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีแบบครอบคลุมช่วยอำนวยความสะดวกในการต่อยอดประสบการณ์การเรียนรู้แบบรายบุคคล ก้าวข้ามอุปสรรคทางภูมิศาสตร์อย่างพื้นที่ห่างไกล และเปิดให้มีการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แนวทางแบบรวมศูนย์ช่วยให้มั่นใจถึงความสอดคล้องและเชื่อมต่อของสถาบันการศึกษา ซึ่งส่งผลไปยังการส่งเสริมยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เข้มแข็งต่อไป

ความพร้อมด้านเทคโนโลยีเป็นตัวเร่ง: เทคโนโลยีกลายเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาด้วยเครื่องมือล้ำสมัย เช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ส่วนบุคคลที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ ห้องเรียนเสมือนจริง และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเรียลไทม์เพื่อช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ระบบแบบรวมศูนย์เป็นตัวตั้งต้นในการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา โดยพัฒนาสภาพแวดล้อมที่พร้อมด้านเทคโนโลยีเพื่อตอบโจทย์ผู้เรียนและเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลง

การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: ผู้นำแบบส่วนกลางให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านความยั่งยืน เน้นการดำเนินงานสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ผ่านการออกแบบด้วยสถาปัตยกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และหลักสูตรเน้นการดูแลสิ่งแวดล้อมและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การเรียนรู้แบบมีพลวัต: ให้ความสำคัญและตระหนักถึงความสนใจการเรียนรู้แบบรายบุคคล ระบบรวมศูนย์จึงนำเสนอแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น อย่างไรก็ตาม ไม่ได้เชื่อมต่อกับชุมชนหรือสะท้อนการเปิดรับอัตลักษณ์ตามแบบแต่ละท้องถิ่น

แม้ว่าความเป็นผู้นำแบบรวมศูนย์จะให้วิสัยทัศน์ที่เป็นหนึ่งเดียว โดยเน้นไปที่เทคโนโลยี การรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และรูปแบบการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนได้ ส่งผลให้ระบบนิเวศทางการศึกษามีความพร้อมสำหรับอนาคต อนาคตที่เป็นไปได้นี้สะท้อนถึงภูมิทัศน์ทางการศึกษาที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความท้าทายที่กำลังจะเกิดขึ้น แต่ยังกำหนดรูปแบบคนรุ่นใหม่ที่สามารถรับมือกับความซับซ้อนของโลกที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็วอีกด้วย

อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #2

การกระจายอำนาจการศึกษาแบบไร้ระเบียบ (Fragmented Realities: Decentralised Disarray in Education)

ภาพที่ 26 การกระจายอำนาจการศึกษาแบบไร้ระเบียบ

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

ในปี พ.ศ. 2576 การขับเคลื่อนการกระจายอำนาจเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างคาดไม่ถึง เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นที่ไม่ได้รับทราบข้อมูลจึงไม่เห็นความสำคัญ รวมถึงความเป็นลักษณะชุมชนที่แยกส่วนกันกลายเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการศึกษา ภาพอนาคตนี้เกิดขึ้นท่ามกลางความท้าทายที่เกิดจากความพร้อมทางเทคโนโลยี ความจำเป็นต่อการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และรูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการเกิดกระบวนทัศน์การศึกษาที่ไม่เป็นระบบ

ผู้นำท้องถิ่น: ผู้นำท้องถิ่นที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่จำเป็นในการขับเคลื่อนการศึกษาผ่านความซับซ้อนของแนวทางการศึกษาสมัยใหม่นำไปสู่กระบวนการที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้ความท้าทายที่มีอยู่นั้นทวีความรุนแรงขึ้น

แผนการศึกษาของชุมชนที่แยกส่วน: แต่ละพื้นที่พัฒนาแผนงานในรูปแบบแยกส่วนกระจาย ด้วยเหตุที่ไม่มีวิสัยทัศน์ที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ส่งผลต่อความพยายามร่วมกันในการนำนโยบายการศึกษาที่มีประสิทธิภาพไปใช้ รวมทั้งทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติด้านการศึกษาที่แตกต่างกันและไม่สอดคล้องกันในแต่ละภูมิภาค

ความไม่ต่อเนื่องทางเทคโนโลยี: แม้ว่าความพร้อมทางเทคโนโลยีจะเกิดขึ้นแต่การบูรณาการยังคงเป็นปัญหา การกระจายตัว ความไม่เป็นระเบียบทางเทคโนโลยีนี้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษามากขึ้น

แนวทางไร้ระเบียบ: เนื่องจากแต่ละพื้นที่ดำเนินตามวิธีการที่ต้องการโดยไม่มีแนวทางที่เป็นมาตรฐาน การขาดการประสานงานส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์ทางการเรียนรู้ที่ไม่สามารถคาดเดาและไม่เป็นระเบียบ

แนวทางการเรียนรู้ผ่านการกระจายอำนาจในรูปแบบแยกส่วนกันทำงาน นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำ ความแตกต่างของมาตรฐานการศึกษาและโอกาสในกลุ่มผู้เรียนในแต่ละภูมิภาค การแก้ปัญหาความแตกต่างเหล่านี้ ต้องการสร้างสมดุลระหว่างการปกครองตนเองในท้องถิ่นและเกณฑ์มาตรฐานระดับชาติที่สอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการศึกษาแบบกระจายอำนาจสามารถเข้าถึงได้ มีความเสมอภาค และตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในอนาคตที่หลากหลายมากขึ้น

อนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #3

ระบบนิเวศการเรียนรู้ ตามแนวทางการกระจายอำนาจ (Adaptive Learning Ecosystems: Nurturing Potential in Empowered Localities)

ภาพที่ 27 ระบบนิเวศการเรียนรู้ ตามแนวทางการกระจายอำนาจ

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

ในปี พ.ศ. 2576 ผู้นำท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์เป็นกลไกสำคัญในการบริหารภูมิทัศน์ด้านการเรียนรู้ โดยมีแนวทางการกระจายอำนาจเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของการเปลี่ยนแปลง เมื่อเผชิญกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความจำเป็นในการปรับตัว ผู้นำท้องถิ่นจะใช้ประโยชน์จากแนวนโยบายจากส่วนกลาง ทั้งความพร้อมด้านเทคโนโลยีขั้นสูง ความจำเป็นในการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ และโหมดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมเพื่อกำหนดรูปแบบกระบวนทัศน์การศึกษาใหม่

ปรัชญาสำคัญ: ผู้นำท้องถิ่นเชื่อในแนวทางของการตัดสินใจแบบกระจายอำนาจและการเสริมอำนาจของชุมชน โดยตระหนักว่าแต่ละชุมชนมีความต้องการและจุดแข็งที่แตกต่างกัน ผู้นำจึงกระจายอำนาจการปกครองด้านการศึกษา โดยให้อำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่นในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การเรียนรู้ให้เหมาะกับบริบทเฉพาะ

กรอบนโยบายส่วนกลาง: แม้จะมีการกระจายอำนาจแต่กรอบนโยบายที่ครอบคลุมจากส่วนกลางก็ให้แนวทางที่ครอบคลุมภาพใหญ่ เพื่อให้เกิดความมั่นใจถึงความเสมอภาคและคุณภาพในแต่ละชุมชน กรอบการทำงานนี้กำหนดมาตรฐานสำคัญ จัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็น และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้นำท้องถิ่นเพื่อแบ่งปันแนวทางปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ ความสมดุลระหว่างการกระจายอำนาจและคำแนะนำจากส่วนกลางมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างระบบนิเวศทางการศึกษาที่เข้มแข็งและพร้อมจะปรับเปลี่ยนได้

เทคโนโลยีกับการเรียนรู้: ระบบการศึกษานำเทคโนโลยีล้ำสมัยมากระดับประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งห้องเรียนเสมือนจริง แพลตฟอร์มการเรียนรู้ส่วนบุคคลที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเรียลไทม์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญ เทคโนโลยีไม่เพียงแต่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ แต่ยังช่วยเปิดเส้นทางการเรียนรู้ส่วนบุคคล ซึ่งตอบสนองจุดแข็งและความต้องการของแต่ละบุคคล

หลักสูตรวิกฤตสิ่งแวดล้อม: เมื่อพิจารณาถึงความเปราะบางต่อสภาพเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น ผู้นำท้องถิ่นที่ได้เตรียมและรวบรวมการศึกษาด้านความสามารถในการฟื้นตัวของสภาพภูมิอากาศไว้ในหลักสูตร ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน และแนวทางการแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรม ระบบการศึกษากลายเป็นศูนย์กลางสำหรับโครงการชุมชนที่แก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น และส่งเสริมความตั้งใจจากชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม

แนวทางการเรียนรู้นวัตกรรม: แนวทางการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมในการตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้แบบผสมผสานทั้งออนไลน์และในสถานที่เรียนกลายเป็นเรื่องธรรมดาหรือบรรทัดฐานใหม่ รวมทั้ง การเรียนรู้ตามโครงการ การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเพิ่มประสบการณ์ทางการศึกษา ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และทักษะการแก้ปัญหา

การมีส่วนร่วมของชุมชน: ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดภูมิทัศน์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่ คนในท้องถิ่น ผู้ปกครอง และผู้เรียนร่วมมือกับนักการศึกษาเพื่อออกแบบหลักสูตร จัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการศึกษาโดยรวม การมีส่วนร่วมของชุมชนกลายเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการเชื่อมต่อของการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าจากเนื้อหาการเรียนรู้

อนาคตที่เป็นไปได้นี้ สะท้อนการเรียนรู้ในรูปแบบการกระจายอำนาจซึ่งได้รับแนวทางสำคัญโดยผู้นำท้องถิ่นและชุมชนที่มีความพร้อม นำไปสู่ตัวเร่งสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก การผสมผสานระหว่างนโยบายจากส่วนกลาง ความพร้อมด้านเทคโนโลยี การศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และรูปแบบการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม ทำให้เกิดระบบนิเวศทางการศึกษาที่มีพลวัต พร้อมต่อการปรับเปลี่ยนและครอบคลุมให้ผู้เรียนไม่เพียงได้รับความรู้เท่านั้น แต่ยังพัฒนาทักษะและความคิดที่จำเป็นต่อการเติบโตในโลกที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการปรับปรุงระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3.4 โอกาสและความท้าทายในอนาคตของการศึกษา ทางเลือก

โอกาสที่เกิดขึ้นจากมุมมองต่อการพัฒนาอนาคตของการพัฒนาการศึกษาทางเลือกนั้น เกิดจากการคาดการณ์โอกาสที่เป็นไปได้จากปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษาทางเลือก หรือความเป็นไปได้สำหรับการสร้างโอกาสทางการศึกษาในแต่ละฉากทัศน์ของระบบการศึกษาทางเลือก และในส่วนของความท้าทายที่เป็นไปได้ของอนาคตการศึกษาทางเลือก พิจารณาจากการได้รับผลกระทบจากปัจจัยที่อาจเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนาและสร้างโอกาสทางการศึกษาในฉากทัศน์ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นข้อท้าทายต่อการพัฒนาการศึกษาทางเลือก และเป็นอุปสรรคต่อการตอบโจทย์อนาคตทางการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสได้

3.4.1 โอกาสและความท้าทายในแต่ละอนาคตทางเลือก

โอกาสและข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #1

ตารางที่ 20 สภาวะการณ์ของการจัดการศึกษารวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง

สภาวะการณ์	นัยยะที่มีต่อการจัดการศึกษาทางเลือก	
	โอกาส	ความท้าทาย
การจัดการศึกษารวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง	<ul style="list-style-type: none"> การศึกษาทางเลือกรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้ทั่วประเทศมีตลาดที่กว้างก่อให้เกิดการเปลี่ยนต่อขนาดหรือคุ่มค่า การศึกษาทางเลือกทั่วประเทศมีมาตรฐานเดียวกันสามารถเชื่อมโยงระหว่างกันได้ง่ายผ่านระบบจากศูนย์กลาง วิธีการ/เครื่องมือ/มาตรการส่งเสริมการศึกษาทางเลือกจากส่วนกลางก่อให้เกิดผลกระทบของการพัฒนาการศึกษาทางเลือกได้ทั่วประเทศ ส่วนต่างสามารถ cross-subsidize การจัดการการศึกษาทางเลือกระหว่างพื้นที่ที่มีทรัพยากรเยอะกับพื้นที่ที่ขาดทรัพยากรได้ การพัฒนาการศึกษาทางเลือกที่ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มต่างๆสามารถนำไปใช้ได้ทั่วประเทศทุกพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> การศึกษาทางเลือกรูปแบบใหม่ๆเกิดขึ้นได้ยากเนื่องจากติดขัดกฎระเบียบของศูนย์กลาง ความล่าช้าของการอนุมัติหรือพิจารณารูปแบบการเสนอทางเลือก มาตรฐานกลางของประเทศอาจจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่างๆหรือความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา เกิดนวัตกรรมการจัดการการศึกษาทางเลือกแบบค่อยเป็นค่อยไปและล่าช้าเนื่องจากติดขัดกลไกระเบียบจากส่วนกลาง ดุลพินิจของส่วนกลางที่จำกัดไม่สนับสนุนให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบการจัดการสถานศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #1

เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา: ความพร้อมทางเทคโนโลยีช่วยสร้างโอกาสสำหรับการศึกษาระบบมีส่วนร่วม ผ่านการพัฒนาเครื่องมือและแพลตฟอร์มที่สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน ห้องเรียนเสมือนจริงและเทคโนโลยีการเรียนรู้แบบรายบุคคลมีศักยภาพในการเชื่อมช่องว่างทางการศึกษาและมอบการศึกษาที่มีคุณภาพแก่ชุมชนที่ด้อยโอกาส

การเตรียมพร้อมด้านแรงงาน: การบูรณาการเทคโนโลยีล้ำสมัยเข้ากับระบบการศึกษาจะส่งผลให้ผู้เรียนตอบทักษะที่จำเป็นและเตรียมพร้อมสำหรับความต้องการของตลาดงานที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและนวัตกรรมในระดับประเทศและภูมิภาคต่อไป

หลักสูตรด้านสิ่งแวดล้อม: การมุ่งเน้นการศึกษาที่มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศสนับสนุนการปลูกฝังพลเมืองด้วยความรู้ที่รับผิดชอบและความเข้าใจในประเด็นด้านสภาพภูมิอากาศ ระบบรวมศูนย์มีส่วนช่วยในการพัฒนาคนในแต่ละรุ่นให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน และส่งเสริมการดูแลสิ่งแวดล้อม

ความท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #1

การเข้าถึงเทคโนโลยี: แม้ว่าเทคโนโลยีจะนำไปสู่โอกาส แต่การเข้าถึงความก้าวหน้าเหล่านี้ยังเท่าเทียมกันยังคงเป็นเรื่องที่ท้าทาย ความแตกต่างในการเข้าถึงเทคโนโลยีและการรู้หนังสือยังคงสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งการแบ่งแยกแยกทางดิจิทัลที่ชัดเจนเป้าหมายของการเป็นหนึ่งเดียวของระบบการศึกษาแบบรวมศูนย์

การต่อต้านแบบรวมศูนย์: การกำกับดูแลแบบรวมศูนย์อาจเผชิญกับการต่อต้านจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ รวมถึงนักการศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนท้องถิ่น การสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นในการมีวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาที่เป็นหนึ่งเดียวกับความเป็นอิสระตามบริบทของสถาบันในท้องถิ่นยังเป็นข้อท้าทายความจำเป็นที่ต้องมีการสื่อสารและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพเพื่อจัดการกับความตึงเครียดที่อาจเกิดขึ้น

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของเทคโนโลยี: การบูรณาการเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วแม้จะเป็นประโยชน์ แต่ก็ทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การผลิตและการกำจัดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มีส่วนทำให้เกิดขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการใช้พลังงานของโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างรอบคอบเพื่อให้แน่ใจว่าระบบการศึกษายังคงมีความยั่งยืนและสอดคล้องกับเป้าหมายในการฟื้นตัวจากวิกฤตสภาพภูมิอากาศ

โอกาสและข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษา ทางเลือก #2

ตารางที่ 21 สภาวะการณ์ของการจัดการศึกษาถูกกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นหรือภาคีที่เกี่ยวข้องบนฐานความไม่พร้อมหรือข้อจำกัดจำนวนมาก

สภาวะการณ์	นัยยะที่มีต่อการจัดการศึกษาทางเลือก	
	โอกาส	ความท้าทาย
การจัดการศึกษาถูกกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นหรือภาคีที่เกี่ยวข้องบนฐานความไม่พร้อมหรือข้อจำกัดจำนวนมาก	<ul style="list-style-type: none"> มีบทเรียนของการจัดการการศึกษาทางเลือกที่ประสบความสำเร็จเป็นจำนวนมาก การปรับตัวหลังจากการเรียนรู้สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว พื้นที่หรือกลุ่มที่ผู้นำมีความสามารถสูงและให้ความสำคัญกับการศึกษาของเยาวชนมีการพัฒนาแบบก้าวกระโดดเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มอื่น ๆ ได้ ข้อจำกัดหรือความไม่พร้อมต่างๆถูกค้นพบและปลดล็อคได้ในเวลาอันรวดเร็ว 	<ul style="list-style-type: none"> มีความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาทางเลือกระหว่างพื้นที่หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสดังกล่าวที่ผู้จัดการศึกษาไม่พร้อมและคิดความสามารถแตกต่างกัน เยาวชนเสียโอกาสการพัฒนาตนเองและโอกาสความก้าวหน้าทางชีวิตในอนาคตจากการศึกษาที่ได้คุณภาพเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นหรือกลุ่มอื่น ๆ หน่วยงานส่วนกลางไม่สามารถจัดการกับปัญหาความแตกต่างของผลลัพธ์การเรียนรู้หรือสมรรถนะของเยาวชนผู้ผ่านการศึกษาระหว่างพื้นที่หรือรูปแบบการศึกษาทางเลือกต่าง ๆ ได้

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #2

นวัตกรรมเฉพาะถิ่น: ถึงแม้จะมีความท้าทายจากความไม่พร้อมของผู้นำ แต่ยังคงมีโอกาสสำหรับนวัตกรรมเฉพาะท้องถิ่น ในบางพื้นที่อาจพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านการศึกษาที่มีประสิทธิผลซึ่งปรับให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของพื้นที่เพื่อตอบโจทยข้อจำกัดที่มีอยู่ โดยข้อมูลเหล่านี้เป็นประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนและปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นได้

การทดลองที่หลากหลาย: ธรรมชาติของการศึกษาที่กระจัดกระจายทำให้เกิดการทดลองแนวทางการเรียนรู้ที่หลากหลายในภูมิภาคต่าง ๆ ท้องถิ่นสามารถปรับเลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ซึ่งอาจค้นพบแนวทางที่เป็นนวัตกรรมใหม่ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของนักเรียน

การมีส่วนร่วมของชุมชน: กระบวนทัศน์การศึกษาที่ไม่ต้องดำเนินตามระเบียบหรือทิศทางส่วนกลางเป็นหลักนั้นเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและสร้างความเป็นเจ้าของเพิ่มขึ้น ถึงแม้ชุมชนจะดำเนินโครงการริเริ่มที่กระจัดกระจายแต่มีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพสำหรับเสริมแนวทางการมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ (หากสนใจ) สามารถมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสนับสนุนและกำหนดรูปแบบภูมิทัศน์ทางการศึกษา

ความท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #2

ความไม่เสมอภาค: ลักษณะของการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจในรูปแบบไร้ระเบียบกระจัดกระจายส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่มีความรุนแรงขึ้น ผู้เรียนในภูมิภาคต่างๆ จะได้รับประสบการณ์และมาตรฐานการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งส่งผลต่อความแตกต่างในด้านผลการเรียนและโอกาสในอนาคต

แนวทางประกันคุณภาพ: ผู้นำท้องถิ่นในบางพื้นที่อาจละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการศึกษาและแนวทางการดำเนินงานที่กระจัดกระจาย นำไปสู่การขาดมาตรฐานกลางและแนวทางการประกันคุณภาพที่เหมาะสม เกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษามีความแตกต่างมากอย่างเห็นได้ชัด ทำให้การประเมินเพื่อรับรองคุณภาพและประสิทธิผลของโครงการการศึกษาในภูมิภาคต่างๆ เป็นเรื่องที่ทำหาย

หลักสูตรวิกฤตสิ่งแวดล้อม: การไม่เห็นถึงความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศภายใต้สภาพอนาคตนี้ ส่งผลให้มีข้อจำกัดต่อการศึกษาด้านการปรับตัวกับสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ผู้เรียนไม่มีความพร้อมในการทำความเข้าใจและจัดการกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ขาดโอกาสในการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมสามารถแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม

โอกาสและข้อท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #3

โอกาสจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #3

คุณค่าจากท้องถิ่น: แนวทางการกระจายอำนาจช่วยให้ชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การศึกษาให้ตรงตามความต้องการเฉพาะได้ และส่งเสริมการให้คุณค่าผ่านเชื่อมโยงกับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความท้าทายเฉพาะจากพื้นที่ และทักษะเฉพาะที่จำเป็นของชุมชน เพื่อเชื่อมเข้ากับหลักสูตร ส่งผลให้เกิดการศึกษาที่มีส่วนร่วมและมีความหมายมากขึ้นสำหรับผู้เรียน

การเสริมพลังของชุมชน: การเสริมพลังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการศึกษา ช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วม การมีส่วนร่วมนี้สร้างสภาพแวดล้อมที่สมาชิกในชุมชนร่วมพัฒนาและลงทุนในความสำเร็จของโครงการด้านการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การทำงานร่วมกัน และความรู้สึกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ความสามารถในการปรับตัว: การสนับสนุนนวัตกรรมสำหรับแนวทางการเรียนรู้และการบูรณาการเทคโนโลยีขั้นสูง กลายเป็นโอกาสสำหรับผู้เรียนในการพัฒนาทักษะที่พร้อมสำหรับอนาคตและปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมุ่งเน้นไปที่ความพร้อมด้านเทคโนโลยีและรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรม ช่วยเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับความท้าทายและอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่

ความท้าทายจากอนาคตที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษาทางเลือก #3

การจัดสรรทรัพยากร: ถึงแม้ว่าแนวทางการกระจายอำนาจจะเปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่น อาจทำให้เกิดความท้าทายถึงการกระจายทรัพยากรในแต่ละพื้นที่อย่างเท่าเทียมกัน ชุมชนที่มีขนาดเล็กอาจประสบปัญหาในการเข้าถึงเทคโนโลยีขั้นสูง นักการศึกษาเชี่ยวชาญเฉพาะทาง หรือทรัพยากรนอกหลักสูตร การจัดการกับความแตกต่างเหล่านี้จำเป็นต้องมีการติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิดและการจัดสรรทรัพยากรเชิงกลยุทธ์

ความต่อเนื่องของคุณภาพ: การสร้างสมดุลระหว่างการกระจายอำนาจกับนโยบายกรอบใหญ่จากส่วนกลาง ทำให้เกิดความท้าทายในการรักษาความต่อเนื่องของมาตรฐานคุณภาพจากแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลาย โดยมีแนวทางสำคัญเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูง โดยไม่คำนึงถึงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์หรือขนาดของชุมชน

พลวัตของการตัดสินใจ: แม้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นจุดแข็งสำคัญ แต่ก็ยังมีข้อท้าทายที่เกี่ยวข้องกับพลวัตของการตัดสินใจอีกด้วย แนวทางการตัดสินใจที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดี ที่สุดด้านการศึกษาและเป้าหมายระยะยาวจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้การทำงานร่วมกัน รวมทั้งแก้ไขข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น กล่าวได้ว่า ความสมดุลของข้อมูลทั้งจากชุมชนและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จที่ยั่งยืน

ตารางที่ 22 สภาวการณ์ของการจัดการศึกษาถูกกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นหรือภาคที่เกี่ยวข้องที่มีความพร้อม มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาและมีระบบที่มีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาล

สภาวการณ์	นัยยะที่มีต่อการจัดการศึกษาทางเลือก	
	โอกาส	ความท้าทาย
การจัดการศึกษาถูกกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นหรือภาคที่เกี่ยวข้องที่มีความพร้อม มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา และมีระบบที่มีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาล	<ul style="list-style-type: none"> • ส่วนกลางมีการระดมงบประมาณและปัญหาที่ต้องจัดการลดลง • อุปสรรคหรือข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาของกลุ่มต่าง ๆ ลดลงจากการตอบสนองที่ดีขึ้นของการศึกษาทางเลือก • เปิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ระหว่าง best practice กลุ่มต่าง ๆ • ระบบการศึกษาทางเลือกมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้และได้รับความน่าเชื่อถือจากกลุ่มต่าง ๆ • เยาวชนที่มีข้อจำกัดประเภทต่าง ๆ มีทางเลือกมาโอรับจำกัดเฉพาะต่าง ๆ ของตัวเองได้มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> • เกิดการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อนและทำงานซ้ำซ้อนกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ จึงลดประสิทธิภาพของระบบการจัดการศึกษาในภาพรวม • มาตรฐานทางการศึกษาระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มีความแตกต่างกันก่อให้เกิดความซับซ้อนในการเชื่อมต่อหรือเทียบโอน • การแข่งขันที่รุนแรงขึ้นและการไม่ประหยัดต่อขนาดนำไปสู่การที่ผู้ให้บริการการศึกษาทางเลือกจำนวนหนึ่งไม่สามารถอยู่รอดในตลาดได้

ที่มา: ผู้วิจัย, 2566

3.5 ทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกในอนาคต

รูปแบบ และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในอนาคต และสภาพแวดล้อมของการศึกษาในอนาคต มีดังนี้

จากภาพอนาคตที่เป็นไปได้ #1 นำไปสู่รูปแบบลักษณะประเภท สภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

1.1 เยาวชนเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างจำกัด แม้ภาพอนาคตจะเน้นไปที่การขับเคลื่อนโดยเทคโนโลยี แต่ยังมีเยาวชนชายขอบที่ไม่สามารถเข้าถึงอุปกรณ์หรือการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ซึ่งผู้เรียนบางคนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีได้อย่างเต็มที่

ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เมื่อเยาวชนทุกคนไม่สามารถเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัลและการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้อย่างเท่าเทียมกัน อาจส่งผลให้ผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีจะเสียโอกาสในการเข้าร่วมเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

1.2 เยาวชนในพื้นที่ห่างไกล ระบบรวมศูนย์อาจส่งผลต่อการเข้าถึงและจัดการกับความท้าทายเฉพาะที่เยาวชนในพื้นที่ด้อยโอกาสต้องเผชิญ อุปสรรคทางภูมิศาสตร์อาจส่งผลให้เกิดการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ดีนัก และส่งผลต่อความแตกต่างเหลื่อมล้ำให้ยังคงอยู่ต่อไป

ความแตกต่างของพื้นที่ห่างไกล อุปสรรคทางภูมิศาสตร์อาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อความแตกต่างระหว่างพื้นที่ในเมืองและชนบท

1.3 เยาวชนที่ต้องรับผิดชอบต่อการครอบครัวยุติด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบออนไลน์อาจยังเป็นข้อจำกัดสำหรับเยาวชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบครอบครัว การใช้รูปแบบห้องเรียนเสมือนจริงอาจไม่รองรับผู้ที่ต้องการประสบการณ์การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงหรือเชื่อมต่อเข้าถึงได้ในท้องถิ่น

ขาดทักษะเชื่อมต่อกับประสบการณ์จริง รูปแบบการเรียนรู้แบบออนไลน์อย่างเดียวอาจไม่รองรับเยาวชนที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ที่ต้องดูแลครอบครัว ส่งผลให้ขาดประสบการณ์การเรียนรู้ทักษะแบบลงมือปฏิบัติจริงหรือเข้าถึงการทำงานทดลองชุมชน ซึ่งอาจส่งผลต่อผลลัพธ์ทางการศึกษา

1.4 เยาวชนที่มีปัญหาสุขภาพ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่อิงการใช้เทคโนโลยีเป็นศูนย์กลางอาจทำให้เกิดความท้าทายสำหรับเยาวชนที่มีปัญหาสุขภาพกายและจิต หากไม่มีระบบหรือมาตรการเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนสุขภาพที่ดี โดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเรียนรู้เสมือนจริงและเทคโนโลยีเชิงลบต่อสุขภาพจิต

ปัญหาสุขภาพจิต การเรียนรู้ที่มีเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลางอาจก่อให้เกิดความท้าทายสำหรับเยาวชนที่มีภาวะสุขภาพจิต อาทิ โรควิตกกังวล หรือพัฒนาไปสู่ความเครียดหรืออุปสรรคอื่น ๆ หากไม่มีมาตรการเฉพาะเพื่อสนับสนุนสุขภาพที่ดี ผู้เรียนที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิตอาจเผชิญกับข้อจำกัดในการปรับตัวและเรียนรู้ภายใต้กระบวนการศึกษาที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี

1.5 เยาวชนเผชิญแรงกดดันทางสังคม แม้ว่าระบบรวมศูนย์พยายามตอบโจทย์ที่ทะเยอทะยาน แต่อาจไม่สามารถตอบสนองแรงกดดันทางสังคมได้อย่างเต็มที่ เพราะความท้าทายที่ซับซ้อนส่งผลให้เยาวชนบางกลุ่มขาดแรงจูงใจ โดยเฉพาะผู้ที่ต้องรับผิดชอบหน้าที่พ่อแม่ตั้งแต่ยังเด็ก ปัญหายาเสพติด หรือถูกตีตราโดยสังคม

ด้วยแรงกดดันทางสังคมส่งผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมด้านความคาดหวังและบรรทัดฐานของสังคมต่อเยาวชนกลุ่มด้อยโอกาส รวมทั้งการให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีอาจนำไปสู่อคติต่อเส้นทางอาชีพบางประเภท และอาจมองข้ามทักษะและความสามารถที่หลากหลายของเยาวชน ปรากฏการณ์เหล่านี้อาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันต่อโอกาสในการทำงาน และจำกัดการยอมรับความสามารถในสาขาที่ไม่เน้นเทคโนโลยี

โดยมีข้อเสนอรูปแบบ และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนอง ต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคต ดังนี้

1.1 ศูนย์การเรียนรู้โดยชุมชน แนวทางโดยชุมชนในพื้นที่ห่างไกลหรือพื้นที่ด้อยโอกาสเพื่อเป็นพื้นที่ทาง กายภาพพร้อมด้วยเทคโนโลยีและทรัพยากร ทางเลือกนี้ควรได้รับการสนับสนุนในระดับท้องถิ่น เชื่อมช่องว่างทาง พื้นที่ และสร้างความมั่นใจว่าเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา

1.2 หน่วยการเรียนรู้เคลื่อนที่ พร้อมด้วยเทคโนโลยีและการเชื่อมต่อสามารถเข้าถึงพื้นที่ที่มีการเข้าถึง ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างจำกัด แนวทางนี้ช่วยนำการศึกษาเข้าสู่ชุมชนโดยตรง ก้าวข้ามอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ พร้อมด้วยอุปกรณ์ราคาประหยัด พร้อมเงินอุดหนุนและอุปกรณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง อาทิ กระเป๋าความรู้

1.3 รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน เปิดช่องให้มีทั้งรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์หรือเรียนในพื้นที่จริง เข้าด้วยกัน แนวทางผสมผสานช่วยรองรับความต้องการและความชอบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้เข้าถึง การศึกษาได้ดีขึ้น

1.4 การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน โดยครอบครัวมีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายสนับสนุนที่ตระหนัก และเห็นคุณค่าบทบาทของเยาวชนทั้งในความรับผิดชอบด้านการศึกษาและครอบครัว

1.5 ปรับแนวทางการประเมิน ปรับประยุกต์การประเมินแบบดั้งเดิม โดยพิจารณารูปแบบการเรียนรู้และ ความสามารถที่แตกต่างของเยาวชนและรวมการประเมินที่ยืดหยุ่นเพื่อประเมินจุดแข็งที่หลากหลายของผู้เรียน

1.6 ห้องเรียนเสมือนจริง เน้นตอบโต้พร้อมเครื่องมือที่ตอบสนองผู้เรียนที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิตหรือมี ความพิการ โดยสามารถทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันความวิตกกังวล โดยมีการติดตามข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียน และร่วมประเมินผู้เรียนที่อาจต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม และเปิดช่องให้ผู้เรียน ครูและผู้ปกครองทำงาน ร่วมกัน

1.7 โครงการสนับสนุนด้านสุขภาวะ ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดี โดยบูรณาการ ภายใต้อะบบการศึกษา ผ่านแนวทางการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตเชิงรุกเพื่อช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิง บวก และส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี

1.8 การส่งเสริมทางเลือกอาชีพ เน้นเส้นทางอาชีพที่หลากหลายนอกเหนือจากสาขาที่เน้นเทคโนโลยี การ ส่งเสริมทางเลือกอาชีพที่หลากหลายทำให้มั่นใจได้ว่าเยาวชนที่มีความสนใจและความสามารถที่หลากหลายจะ ได้รับการยอมรับและสนับสนุน

1.9 เส้นทางการศึกษาที่กำหนดเอง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถออกแบบเส้นทางการศึกษาตามทักษะ ความ สนใจ และแรงบันดาลใจในอาชีพ เส้นทางนี้เปิดช่องให้กับความสามารถที่หลากหลายของผู้เรียนเพื่อเลือกเส้นทางอาชีพในอนาคต

จากภาพอนาคตที่เป็นไปได้ #2 นำไปสู่รูปแบบลักษณะประเภท สภาพปัญหาและความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

2.1 เยาวชนในพื้นที่ด้อยโอกาสทางเทคโนโลยี ส่งผลให้เยาวชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างจำกัด การขาดข้อมูลประกอบการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นอาจส่งผลให้การเผยแพร่ข้อมูลสำคัญไม่เพียงพอซึ่งเป็นอุปสรรคต่อโอกาสทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีอาจส่งผลกระทบต่อเยาวชน ทั้งในรูปแบบการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อแก้ปัญหาที่แตกต่างกันมาใช้อย่างไม่ต่อเนื่องอาจทำให้เยาวชนบางคนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัลที่จำเป็น ส่งผลให้ความแตกต่างที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่มีอยู่รุนแรงขึ้น

ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล ต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา การขาดข้อมูลในการตัดสินใจส่วนในระดับท้องถิ่นอาจส่งผลให้เกิดการส่งต่อหรือกระจายข้อมูลที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเยาวชนที่มิสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการศึกษาที่สำคัญ นอกจากนี้ ความไม่เท่าเทียมกันทางเทคโนโลยีทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัล เยาวชนในพื้นที่ที่ด้อยโอกาสทางเทคโนโลยี อาจเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงเครื่องมือดิจิทัลและเนื้อหาทางการศึกษาที่จำเป็น ซึ่งจะทำให้ช่องว่างทางเทคโนโลยีกว้างขึ้น

2.2 เยาวชนจากชุมชนชายขอบ โครงการที่ริเริ่มโดยพื้นที่ท้องถิ่นที่ไม่เป็นระบบ ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำของเยาวชนในชุมชนชายขอบ ทั้งไม่มีบัตรประจำตัว มีอุปสรรคทางภาษา ในกรณีที่ไม่มียุติศาสตร์ที่เป็นหนึ่งเดียว เยาวชนชายขอบอาจพลาดการสนับสนุนที่ตรงเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้ช่องว่างกว้างขึ้น ทั้งการเข้าถึงทรัพยากรโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงอย่างจำกัด ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกต่างในผลลัพธ์ทางการศึกษา

ทรัพยากรทางการศึกษา โครงการที่ริเริ่มโดยพื้นที่กระจัดกระจายทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในความพร้อมของทรัพยากรทางการศึกษา เยาวชนชายขอบอาจพลาดการสนับสนุนและทรัพยากรที่ตรงเป้าหมาย ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงผลลัพธ์และโอกาสทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

ความไม่เท่าเทียมกันในชนบท พื้นที่ห่างไกล ลักษณะการศึกษาที่กระจายอำนาจแต่กระจัดกระจายส่งผลกระทบต่อเยาวชนในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ห่างไกลโดยเฉพาะ เยาวชนเหล่านี้อาจประสบกับการเข้าถึงทรัพยากรโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงอย่างจำกัด ส่งผลให้ความแตกต่างในผลลัพธ์ทางการศึกษารุนแรงขึ้น

2.3 เยาวชนพิการ ด้วยการกระจายตัวของเทคโนโลยีและรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกันก่อให้เกิดความท้าทายสำหรับเยาวชนที่มีความพิการ การขาดแนวทางที่เป็นมาตรฐานเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงสำหรับเยาวชนที่มีความพิการ

ความไม่เสมอภาคสำหรับเยาวชนที่มีความพิการ การกระจายตัวของเทคโนโลยีและรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกัน ส่งผลให้เกิดความท้าทายสำหรับเยาวชนที่มีความพิการ ทั้งในรูปแบบการเข้าถึงและการปรับ

ประยุกต์ความรู้เพื่อใช้ประโยชน์ การขาดแนวทางที่เป็นมาตรฐานเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในสภาพแวดล้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2.4 เยาวชนในพื้นที่เปราะบางด้านสภาพภูมิอากาศ การไม่บูรณาการด้านการพัฒนาความสามารถในการฟื้นตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอาจทำให้เยาวชนไม่พร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการต่อยอดทักษะแรงงานในอนาคตและนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน

เยาวชนในพื้นที่เปราะบางต่อสภาพภูมิอากาศอาจขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการจัดการกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต ทั้งขาดพื้นที่ทำกินหรือขาดทักษะที่จำเป็นในการทำงาน

2.5 เยาวชนที่มีภูมิหลังด้อยโอกาสทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม แนวทางปฏิบัติด้านการศึกษาที่ไม่เป็นระบบ และการขาดวิสัยทัศน์ทำให้เยาวชนเผชิญกับความท้าทายที่มากขึ้นในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ

ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันส่งผลให้แนวโน้มของความเสี่ยงต่อการหลุดการศึกษามีมากขึ้น และขาดความช่วยเหลือจากในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

2.6 เยาวชนที่มีปัญหาสุขภาพจิต รูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกันและการทำงานที่กระจัดกระจาย อาจทำให้ความท้าทายนั้นรุนแรงขึ้นสำหรับเยาวชนที่มีปัญหาสุขภาพจิต หากไม่มีแนวทางที่เป็นมาตรฐานในการสนับสนุนด้านสุขภาพจิต

ปัญหาสุขภาพจิต การขาดแนวทางที่เป็นมาตรฐานในการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในด้านทรัพยากรและการให้ความช่วยเหลือสำหรับเยาวชนที่เผชิญกับความท้าทายด้านสุขภาพจิต

2.7 เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ การขาดวิสัยทัศน์ที่เป็นเอกภาพอาจละเลยความต้องการเฉพาะของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึงเนื้อหาและทรัพยากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำไปสู่ความแตกต่างในประสบการณ์การเรียนรู้

ความแตกต่างทางวัฒนธรรม/ชาติพันธุ์ อาจละเลยความต้องการเฉพาะของเยาวชนจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือทางภาษา เช่น ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาประเทศแม่ ในการทำความเข้าใจเนื้อหา รวมทั้งแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม ความเชื่อ

โดยมีข้อเสนอรูปแบบ และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนอง ต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคต ดังนี้

2.1 การสร้างขีดความสามารถสำหรับผู้นำท้องถิ่น โครงการเพิ่มพูนความรู้และทักษะของผู้นำท้องถิ่น ในด้านความเป็นผู้นำด้านการศึกษาและแลกเปลี่ยนกรณีศึกษาข้ามพื้นที่ การสร้างขีดความสามารถช่วยให้มั่นใจในการบริหารตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ทางการศึกษาที่ดีขึ้นสำหรับเยาวชนทุกคน

2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน โครงการที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนที่กระจัดกระจายและไม่เป็นระบบ ผ่านความพยายามในการทำงานร่วมกันสามารถนำไปสู่การพัฒนาวิสัยทัศน์ที่เป็นหนึ่งเดียวสำหรับการศึกษา ส่งเสริมกลยุทธ์ร่วมกันที่จัดการกับความแตกต่างและส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมกัน

2.3 มาตรการเทคโนโลยีใช้เป็นกรอบการทำงานมาตรฐานสำหรับการบูรณาการเทคโนโลยีในการศึกษารับรองการเชื่อมต่อของระบบและผลลัพธ์ แนวทางบูรณาการเทคโนโลยีที่สอดคล้องกันช่วยขจัดความไม่เท่าเทียมของการกระจายตัวของเทคโนโลยี ทำให้เยาวชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียมกัน

2.4 การเข้าถึงเทคโนโลยีแบบปรับตัว โครงการริเริ่มเพื่อให้แน่ใจว่ามีการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ปรับเปลี่ยนได้ซึ่งออกแบบมาโดยเฉพาะสำหรับเยาวชนในพื้นที่ที่ด้อยโอกาสทางเทคโนโลยี เทคโนโลยีที่ปรับให้เหมาะสมจะจัดการกับความไม่เท่าเทียมทางเทคโนโลยี ทำให้มั่นใจได้ว่าเยาวชนทุกคนจะสามารถเข้าถึงเครื่องมือและทรัพยากรดิจิทัลที่จำเป็น

2.5 โครงการเผยแพร่ทรัพยากรทางการศึกษาแบบครอบคลุม โปรแกรมที่รับรองการกระจายทรัพยากรทางการศึกษาอย่างครอบคลุม โดยมุ่งเป้าไปที่ชุมชนชายขอบ การกระจายทรัพยากรแบบกำหนดเป้าหมายช่วยลดความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ ทำให้สามารถเข้าถึงสื่อการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกัน และให้การสนับสนุนเยาวชนชายขอบ

2.6 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพร้อมโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงเยาวชนในชนบทหรือพื้นที่ห่างไกล ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนมอบพื้นที่และทรัพยากรทางการศึกษาที่เข้าถึงได้ เชื่อมช่องว่างสำหรับเยาวชนในภูมิภาคที่ห่างไกลทางภูมิศาสตร์

2.7 นโยบายครอบคลุมการศึกษาผู้พิการ เน้นตอบสนองความต้องการของเยาวชนที่มีความพิการ โดยเฉพาะ เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เยาวชนที่มีความพิการสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาที่เหมาะสมและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนรู้

2.8 ส่งเสริมแนวปฏิบัติในการบูรณาการการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้ากับหลักสูตร โดยเน้นความสำคัญของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในทุกภูมิภาค การพัฒนาแนวทางการศึกษาเรื่องสภาพภูมิอากาศที่เป็นมาตรฐานจะช่วยจัดการกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อเตรียมเยาวชนทุกคนในแต่ละพื้นที่ในการเตรียมตอบโต้ภัยข้อท้าทายสำหรับอนาคต

2.9 กลยุทธ์การเรียนรู้แบบประสานงาน เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยเน้นแนวทางการสอนที่เป็นมาตรฐานและเชื่อมต่อกันได้ ช่วยให้ความมั่นใจได้ถึงความสำเร็จในการส่งมอบการศึกษา เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย และลดความแตกต่างจากในแต่ละพื้นที่

2.10 โครงการสนับสนุนเศรษฐกิจสังคม ดำเนินการเพื่อจัดการกับความแตกต่างทางสังคมและเศรษฐกิจโดยจัดหาทรัพยากรและโอกาสสำหรับเยาวชนจากภูมิหลังที่ด้อยโอกาส ทั้งการทำงานกับตัวเยาวชนและสมาชิกในครอบครัว เพื่อเสริมการแก้ปัญหาในการลดทอนวงจรของความเหลื่อมล้ำ

2.11 เครือข่ายด้านสุขภาพจิต ทรัพยากรเพื่อการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตกับแนวทางบริหารการศึกษา การสนับสนุนด้านสุขภาพจิตทำให้มั่นใจได้ว่าเยาวชนที่เผชิญกับความท้าทายในด้านนี้จะได้รับความช่วยเหลืออย่าง สม่ำเสมอ ซึ่งส่งเสริมความเป็นอยู่โดยรวม

2.12 โครงการด้านวัฒนธรรม โครงการที่รับประกันการศึกษาที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรมสำหรับเยาวชน กลุ่มชาติพันธุ์หรือทางภาษา โดยตระหนักถึงภูมิหลังที่หลากหลาย สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและ สนับสนุนสำหรับเยาวชนทุกคน

จากภาพอนาคตที่เป็นไปได้ #3 นำไปสู่รูปแบบลักษณะประเภท สภาพปัญหาและ ความต้องการในอนาคตของกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

3.1 เยาวชนด้อยโอกาสทางเทคโนโลยี แม้จะให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนผ่านเทคโนโลยี ยังคงมี เยาวชนในพื้นที่ที่ด้อยโอกาสที่ยังคงเผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึงเครื่องมือและทรัพยากรขั้นสูง ประโยชน์ ของห้องเรียนเสมือนจริงและแพลตฟอร์มที่ขับเคลื่อนด้วยระบบปัญญาประดิษฐ์ อาจไม่เกิดขึ้นจริงอย่างสมบูรณ์

ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี อาจขัดขวางผู้เรียนบางคนไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากห้องเรียน เสมือนจริงและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ส่วนบุคคล

3.2 เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ อาจถูกมองข้ามความต้องการเฉพาะของกลุ่มเหล่านี้ ทั้งด้านความละเอียดอ่อน ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้แน่ใจว่าระบบการศึกษามีความครอบคลุม

ประเด็นวัฒนธรรมและภาษา อาจเกิดความไม่เท่าเทียมกันในประสบการณ์การศึกษาของเยาวชนที่มี ภูมิหลังเป็นชนกลุ่มน้อย

3.3 เยาวชนที่มีความพิการ ถึงแม้ว่ารูปแบบการเรียนรู้จะเน้นนวัตกรรมใหม่ ต้องพิจารณาถึงความ ครอบคลุมสำหรับเยาวชนที่มีความพิการโดยเฉพาะ ว่าสามารถเข้าถึงได้ในทุกรูปแบบของความพิการและ ปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการที่หลากหลายและซับซ้อน

หากไม่มีมาตรการที่ชัดเจนถึงความแตกต่างหลากหลายของลักษณะความพิการ การเข้าถึงแนวทางการ เรียนรู้เชิงนวัตกรรมสำหรับนักเรียนที่มีความพิการก็อาจเกิดการแบ่งแยก

3.4 เยาวชนในพื้นที่ห่างไกล ภายใต้ภาพอนาคตจะส่งเสริมการตัดสินใจรูปแบบกระจายอำนาจ แต่ความ ท้าทายอาจยังคงมีอยู่ในการเข้าถึงเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล ควรมีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชน เหล่านี้สามารถเข้าถึงการศึกษาและทรัพยากรที่มีคุณภาพ

ทรัพยากรทางการศึกษา อาจมีข้อท้าทายทางด้านการรับประกันการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน ในแต่ละท้องถิ่นความแตกต่างในการจัดสรรทรัพยากรอาจส่งผลต่อความพร้อมของสื่อการเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการสนับสนุนในพื้นที่

ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม แม้จะมีนโยบายที่ครอบคลุมถึงความหลากหลาย แต่ก็ยังอาจมีความท้าทายในการเข้าถึงและจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับเยาวชนชายขอบ ส่งผลต่อความสามารถของเยาวชนบางคนในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาโดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลที่ยังต้องเผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึงการศึกษาและทรัพยากรที่มีคุณภาพ ความแตกต่างในการเข้าถึงทางภูมิศาสตร์อาจนำไปสู่ความแตกต่างของประสบการณ์ทางการศึกษาและโอกาสสำหรับนักเรียนในเมืองและพื้นที่ห่างไกล

โดยมีข้อเสนอรูปแบบ และทางเลือกของการจัดการศึกษาทางเลือกที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการในอนาคต ดังนี้

3.1 การเข้าถึงเทคโนโลยีที่เท่าเทียม ผ่านการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้มั่นใจว่าสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ด้อยโอกาสทางเทคโนโลยี ช่วยให้เห็นใจได้ว่าผู้เรียนทุกคนจะสามารถเข้าถึงเครื่องมือและทรัพยากรดิจิทัลที่จำเป็น รวมทั้งมีการพัฒนาแนวทางสื่อสารสำหรับพื้นที่ห่างไกล ผ่านโครงการที่เข้าถึงและสนับสนุนเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลหรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ด้อยโอกาส ด้วยการกำหนดเป้าหมายพื้นที่ห่างไกลโดยเฉพาะ

3.2 ตัวเลือกหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ให้นักเรียนสำรวจหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและบริบทท้องถิ่นของพวกเขา หลักสูตรที่ยืดหยุ่นรองรับความสนใจที่หลากหลายและทำให้มั่นใจว่าการศึกษายังคงเกี่ยวข้องกับความต้องการเฉพาะของชุมชนต่าง ๆ

3.3 โครงการตอบสนองต่อวัฒนธรรม ส่งเสริมรายละเอียดประเด็นทางวัฒนธรรมและภาษาผ่านการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงภูมิหลังที่หลากหลายของผู้เรียน การศึกษาที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรมช่วยให้แน่ใจว่าเนื้อหาและแนวปฏิบัติด้านการศึกษารอบคลุมและเกี่ยวข้องกับนักเรียนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างกัน

3.4 รูปแบบการเรียนรู้ที่ปรับรูปแบบการเข้าถึงได้ สำหรับความสามารถที่แตกต่างกันและยืดหยุ่นเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนที่มีข้อจำกัดด้านความพิการ เพื่อช่วยให้แน่ใจว่านักเรียนที่มีความพิการสามารถมีส่วนร่วม เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในสังคมและได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่

3.5 ระบบติดตามจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันในท้องถิ่น การตรวจสอบการจัดสรรทรัพยากรช่วยระบุและแก้ไขความแตกต่างรวมทั้งความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้แน่ใจว่าสื่อการเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ได้รับการกระจายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

3.6 การฝึกอบรมให้กับท้องถิ่น รวมทั้งทรัพยากรที่ช่วยให้ชุมชนประกอบกระบวนการตัดสินใจ และสามารถมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดทิศทางการศึกษา ลดความไม่เท่าเทียมในการมีส่วนร่วม

3.7 กลไกการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการศึกษา การเก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอช่วยให้แน่ใจว่าสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อ จัดการกับความแตกต่างที่เกิดขึ้นและปรับปรุงความเสมอภาคโดยรวมของระบบการศึกษา

3.8 โครงการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและสังคม ให้การสนับสนุนเพิ่มเติมแก่เยาวชนชายขอบหรือด้อย โอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม จัดการกับความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมได้โดยการเสนอทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ทุนการศึกษา การให้คำปรึกษา หรือการสนับสนุนด้านการศึกษาเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.1 โอกาสและความท้าทายในอนาคต

จากผลการวิเคราะห์อนาคตของการศึกษาและนัยยะที่มีต่อการศึกษาทางเลือกในอนาคต ดังที่นำเสนอในบทที่ 3 สามารถสรุปเป็นประเด็นวาระสำคัญเชิงโอกาสและความท้าทายของการศึกษาทางเลือกในอนาคตได้ดังนี้

การศึกษาทางเลือกมีโอกาสพัฒนาได้มากขึ้นจากปัจจัยโอกาสในด้าน (1) การสนับสนุนที่เพิ่มขึ้นของสังคมและภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสการให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และการจัดการที่ดีของภาคธุรกิจทั้งในตลาดทุนตลาดเงินและสังคมวงกว้าง นอกจากนี้ กลุ่มประชากรที่มีฐานะดี และไม่มีภาระทางครอบครัว ที่มีจำนวนมากขึ้น มีความสามารถที่จะสนับสนุนการศึกษาทางเลือกทั้งในรูปแบบของการบริจาค และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานผ่านการเป็นอาสาสมัคร (2) การศึกษาทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มการเข้าถึงให้กับกลุ่มเป้าหมายได้ดีมากยิ่งขึ้นในอนาคต ทั้งจากการรับส่งสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่รวดเร็วและสะดวกมากยิ่งขึ้น เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุมมากขึ้นจากอินเทอร์เน็ตผ่านดาวเทียม การสื่อสารในรูปแบบเสมือนจริงที่สามารถเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจให้กับผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น (3) การศึกษาทางเลือกสามารถเข้าใจและเข้าถึง ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น ทั้งผ่านเครื่องมือการวิเคราะห์ที่พัฒนาดียิ่งขึ้น เช่น เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม การคิดเชิงออกแบบ เป็นต้น และผ่านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีวิทยาการข้อมูล เช่น เซอร์ และปัญญาประดิษฐ์ ที่สามารถนำข้อมูลทั้งจากข้อมูลขนาดใหญ่ในอดีต ข้อมูลการประมวลผลจากเซ็นเซอร์ต่าง ๆ มาใช้ในการทำความเข้าใจสภาพจิตใจสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 28 โอกาสและความท้าทายในอนาคต
ที่มา ผู้วิจัย, 2566

อย่างไรก็ตามการศึกษาทางเลือกต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการในอนาคต ซึ่งหากภาคการศึกษาทางเลือกสามารถปรับตัวได้ ก็จะสามารถอยู่รอด มีความหมายต่อสังคม และเติบโตได้ต่อไปได้ โดยความท้าทายสำคัญ 6 ประการมีดังต่อไปนี้ (1) จำนวนเยาวชนลดลงและอุปทานส่วนเกินของการศึกษาทางหลัก (2) ความหลากหลายและยืดหยุ่นที่เพิ่มขึ้นของการศึกษาทางหลัก (3) การเข้าถึงสื่อ โลกเสมือนจริง และปัญหาประดิษฐ์ได้ง่ายขึ้น (4) การปรับเปลี่ยนของทักษะที่จำเป็นเพื่อการทำงานและคุณภาพชีวิตที่ดี (5) เงินสนับสนุนที่ลดลงจากเศรษฐกิจที่โตช้าและความเหลื่อมล้ำที่มากขึ้น (6) ความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่เพิ่มทั้งเชิงการเข้าถึงและเชิงคุณภาพ

4.2 การศึกษาทางเลือกที่ควรเป็นในอนาคต

จากผลการประมวลโอกาสและความท้าทายในอนาคตของภาคการศึกษาทางเลือก ส่งผลให้ภาคการศึกษาทางเลือกต้องมีความสามารถตอบโจทย์ดังกล่าวได้ดีในอนาคต จึงนำไปสู่การสรุปการศึกษาทางเลือกที่ควรจะเป็นในอนาคต ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ เชื่อมโยงแบบไร้รอยต่อกับทางเลือกอื่นและทางหลัก ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลลัพธ์และประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของผู้รับช่วงต่อ มีความคล่องตัวยืดหยุ่นและปรับตัวตอบโจทย์ได้ทันเวลา

ภาพที่ 29 การศึกษาทางเลือกที่ควรเป็นในอนาคต

ที่มา ผู้วิจัย, 2566

ประการแรก การศึกษาทางเลือกต้องสามารถเชื่อมโยงระหว่างกันได้แบบไร้รอยต่อ ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มผู้เรียน ที่มีข้อจำกัดที่หลากหลายและไม่แน่นอนสามารถเปลี่ยนข้ามช่องทางการเรียนรู้แบบทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก และไร้อุปสรรค นอกจากนี้การเชื่อมต่อกับการศึกษาทางหลัก หรือการศึกษาในระบบ ทั้งในด้านของการรองรับ เยาวชนที่หลุดการศึกษาจากในระบบมาสู่การศึกษาทางเลือก และการส่งต่อเยาวชนที่ต้องการก้าวข้ามกลับจากการศึกษาทางเลือกไปสู่การศึกษาทางหลัก

ประกาศที่สอง การศึกษาทางเลือกต้องสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อเพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะสำคัญที่ตอบโจทย์อนาคต คุณธรรมและธรรมาภิบาล เพื่อให้กลุ่มผู้เรียนมีโอกาสทางด้านอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีไม่ด้อยไปกว่าผู้เรียนในช่องทางการศึกษาทางหลัก หรือกระทั่งเป็นต้นแบบ วิธีการจัดการเรียนรู้ให้กับภาคการศึกษาทางหลักได้ในอนาคต นอกจากนี้ภาคการศึกษาทางเลือกยังควรนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ให้ได้อย่างเต็มที่เพื่อเพิ่มและประสิทธิภาพของดำเนินการ สอดคล้องกับข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรของภาคการศึกษาทางเลือก

ประกาศที่ 3 การศึกษาทางเลือกต้องเป็นที่ยอมรับ มีความน่าเชื่อถือต่อผู้รับช่วงต่อ เพื่อเปิดโอกาสความสำเร็จในอนาคตอย่างเต็มที่ให้กับผู้เรียน ทั้งผู้รับช่วงต่อที่เป็นสถาบันศึกษาที่มีคุณภาพสูง (เช่น มหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเลิศ หรือสถานศึกษาเฉพาะทางที่เป็นที่ต้องการของภาคธุรกิจและสังคม เป็นต้น) และที่เป็นองค์กรที่มีความก้าวหน้าทางอาชีพสูง (เช่น บริษัทระดับโลก บริษัทชั้นนำระดับประเทศ องค์กรเพื่อการพัฒนาที่มีผลกระทบสูง เป็นต้น)

ประการสุดท้าย การศึกษาทางเลือกต้องมีความคล่องตัว มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวตอบโจทย์ให้ทันเวลา ทั้งนี้เนื่องจาก ภาคการศึกษาทางหลักถูกคาดหวังจากสังคมให้มีความยืดหยุ่นและมีความหลากหลายมากขึ้น การปรับตัวดังกล่าวของภาคการศึกษาทางหลัก ทำให้ภาคการศึกษาทางเลือกต้องเพิ่มความคล่องตัวเพิ่มความยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะหรือข้อจำกัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างทันเวลา

4.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการคาดการณ์อนาคตของการศึกษาทางเลือก และผลการวิเคราะห์ตำแหน่งอนาคตที่ควรเป็นของการศึกษาทางเลือก นำมาสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มีจุดเน้นเชิงเป้าหมาย 5 ประการนี้ เพิ่มการบูรณาการเข้ากับการศึกษาทางหลัก ยืดหยุ่นและประหยัดขึ้นด้วยเทคโนโลยี เชื่อมต่อทางเลือกที่หลากหลาย เพิ่มความน่าเชื่อถือกับโอกาสข้างหน้า พัฒนาศักยภาพเชิงพลวัตของทรัพยากร และทบทวนให้กฎกติกาเอื้อต่อนวัตกรรม โดยในแต่ละเป้าหมายมีทางเลือกการขับเคลื่อนที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละรูปแบบของการจัดการศึกษาทางเลือกดังนี้

 บูรณาการเข้ากับ การศึกษาทางหลัก	การใช้พื้นที่ ทรัพยากร	การเชื่อมต่อ การเรียนรู้	การเชื่อมต่อ เรียนรู้เพื่อใช้ร่วมกัน	เชื่อมต่อข้อมูลการ เรียนรู้รายคน	การเทียบโอน เข้าออก	
 ยืดหยุ่นและประหยัด ขึ้นด้วยเทคโนโลยี	เพิ่มความเข้าใจ เข้าถึง	ลดงานไร้คุณค่า กับเด็ก	เชื่อมต่ออย่าง สิ้นเปลือง	เน้นใช้ซ้ำและ ต่อยอด	เข้าถึงได้ใน วงกว้าง	เลือกปรับได้ ตามต้องการ
 เชื่อมต่อทางเลือกที่ หลากหลาย	เครือข่ายการศึกษา ทางเลือก	การเชื่อมต่อ เรียนรู้ระหว่างกัน	การเชื่อมต่อ คนกับคน	ข้อมูลการเรียนรู้ รายคนที่เข้าถึงได้	ระบบการเทียบ โอนเข้าออกที่ง่าย	กลไกการกำกับ ตนเองที่น่าเชื่อถือ
 เพิ่มความน่าเชื่อถือ กับโอกาสข้างหน้า	เชื่อม อว. เพื่อ โอกาสอนาคต	เชื่อมเอกชนเพื่อ อาชีพดี	เชื่อมทางเลือกให้ โอนได้ง่าย	นำมาตรฐานที่ ยืดหยุ่นมาใช้	เสริมสร้างศรัทธา ผู้บริจาค	
 พัฒนาศักยภาพเชิง พลวัตของทรัพยากร	ทุนพัฒนาคู ทางเลือก	กลไกพัฒนาคู ทางเลือก	สิ่งจูงใจพัฒนาคู ทางเลือก	นวัตกรรมศึก ษา ทางเลือก	ศูนย์การเรียนรู้ แสน 스마트	KM การเรียนรู้ ทางเลือก
 ทบทวนกฎกติกาให้ เอื้อต่อนวัตกรรม	เยาวชนเป็น ศูนย์กลาง	เน้นผลลัพธ์เชิง โอกาส	กระบวนกราย ทางเลือก	เชื่อมต่อกองทุน แหล่งสนับสนุน	พัฒนาสู่การ เรียนรู้ระบบเปิด	

ภาพที่ 30 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ที่มา ผู้วิจัย, 2566

ภาษาไทย

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2565). *แผนกลยุทธ์ทศวรรษ. 2565-2567*. <https://www.eef.or.th/https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2021/11/Ebook-eef-strategic-plan-2022-2024.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาประชากร เพื่อการพัฒนาประเทศไทย ยาว (พ.ศ. 2565 - 2580)*. https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=13500
- สมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย . (2563). *องค์ความรู้การศึกษาทางเลือกของสังคมไทยกับแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* (หน้า 597). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ.
- พงศธร จันทรแก้ว. (2564). *มองเด็กในฐานะ “มนุษย์” ในวันนี้ ที่มีใจแค่ “ผู้ใหญ่” ในวันหน้า* (ตอนที่ 1) <https://siythailand.org/%e0%b8%a1%e0%b8%ad%e0%b8%87%e0%b9%80%e0%b8%94%e0%b9%87%e0%b8%81%e0%b9%83%e0%b8%99%e0%b8%90%e0%b8%b2%e0%b8%99%e0%b8%b0-%e0%b8%a1%e0%b8%99%e0%b8%b8%e0%b8%a9%e0%b8%a2%e0%b9%8c/>
- SANSIRI BLOG. (2022). *เด็กหลุดระบบการศึกษาปัญหาที่ต้องช่วยกันให้เป็น “ศูนย์”*. <https://blog.sansiri.com/lack-of-education>
- School of Changemakers. (2557). *สถานการณ์ปัญหาเด็กไม่เรียนต่อ*. <https://www.schoolofchangemakers.com/d3648154be3f4e9fb9764d0332e1dc1a>
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.). (2557). *เด็กด้อยโอกาส จุดพลิกผันของชาติ*. <https://dol.thaihealth.or.th/Media/OpenLink/60d2ecd1-4ef3-e711-80e3-00155d65ec2e>
- รพีพัฒน์ อิงคสิทธิ์. (2565). *คนรุ่นใหม่เปลี่ยนงานบ่อยไปหรือเปล่า?* the101.world. <https://www.the101.world/why-millennials-change-jobs-often/>
- ditto Thailand. (2021). *5 รูปแบบการทำงานในอนาคตที่จะเกิดขึ้น*. <https://www.dittothailand.com/ditto/news/5-working-edition-in-the-future/>
- สรวิศ มา. (2565). *ประเมินสถานะการกระจายอำนาจ: 2 ทศวรรษที่ยังไม่ถึงเป้า*. <https://www.the101.world/two-decades-of-decentralization/>

- Futurist. (2023). *AI กับช่องว่างทางการศึกษาในอนาคต*. <https://futurist.nida.ac.th/ai-%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%8A%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9/>
- ธีราพร กลุณานันท์. (2562). ประสาทวิทยาการศึกษา: งานพัฒนาทุนมนุษย์ในปัจจุบันเพื่ออนาคต. *วารสารครุฑพิบูล*, 6(2), 169-183.
- กสศ. (2564). 'โรคใหม่' สร้าง 'โลกแห่งการเรียนรู้ใหม่' : อนาคตการศึกษาไทยยุคหลัง COVID-19. <https://www.eef.or.th/future-of-thai-education-after-covid19/>
- TALANCE. (2022). *Gig Economy* ทิศทางใหม่ของตลาดแรงงานที่บริษัทควรทำความเข้าใจ. <https://www.talance.tech/blog/gig-economy-thailand/>
- PPTV Online. (2566). *กยศ. ชี้หนี้เสีย 5 แสนล้านบาท ไม่น่ากังวล*. <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88/200122>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2565*. https://www.nesdc.go.th/more_news.php?cid=941&filename=social
- หยัด ขจรเกียรติผดุง, เพิ่ม หลวงแก้ว และกำพล วันทา. (2563). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 5(1), 255-268.
- Chulatutor. (ม.ป.ป.). *ธนาคารหน่วยกิตการศึกษา*. <https://www.chulatutor.com/blog/%E0%B8%98%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2/>
- จิราเจต วิเศษดอนหวาย. (2561). *การศึกษายุคหลังโควิดจะใช้โลกทั้งใบเป็นห้องเรียน ด้วยการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-Directed Learning)*. <https://www.educathai.com/knowledge/articles/535>
- Akkaraphol Raebaankor. (2023). เทคโนโลยี Blockchain สามารถใช้ในการศึกษาได้อย่างไร. <https://blocklythailand.com/blockchain-education/>
- คณะทำงานเฉพาะเรื่องแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการย้ายถิ่นของประเทศไทย. (2562). *การย้ายถิ่นของประเทศไทย ฉบับปี 2562*. UNHCR. กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.

- สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข. (2566). *อัตราเจริญพันธุ์รวม*. <https://rhdata.anamai.moph.go.th/index.php/population/population10>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). *AGRICULTURAL STATISTICS OF THAILAND 2022*. <https://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/journal/2566/yearbook2565.pdf>
- Greenpeace East Asia. (2564). *ระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นจริงหรือ?* <https://www.greenpeace.org/thailand/story/20241/climate-are-the-seas-really-rising/>
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ. (2565). *พื้นที่ประสบภัยน้ำท่วมปี 2565*. https://www.thaiwater.net/uploads/contents/current/YearlyReport2022/flood_area.html
- ศูนย์ภูมิอากาศ, กรมอุตุนิยมวิทยา, กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). *สภาวะอากาศของประเทศ ไทยไทย พ.ศ. 2565*. <http://climate.tmd.go.th/content/category/17>
- สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ, กระทรวงการคลัง, (2566). *ภาพรวมหนี้สาธารณะ*. <https://www.pdmo.go.th/th/public-debt/debt-outstanding>
- สำนักทะเบียนราษฎร, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย. (2565). *ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี 2550 ถึง 2564*. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3515&filename=social
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). *เอกสารสาระหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน. : คัมภีร์ กศน.* กรุงเทพฯ : หน่วยงานศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- ฐานข้อมูลเปิดภาครัฐเพื่อสนับสนุนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *สถิติความรุนแรงในครอบครัวในรอบ 6 ปี*. https://opendata.nesdc.go.th/dataset/b4a9a82a-d88f-4e51-b9db-1f1c86a0a75c/resource/46899243-a8fb-4cc1-a36f-2065e5f26941/download/timeline_20211015_185915.jpg
- The VISUAL, Thai PBS. (2565). *เจาะปัญหาการศึกษาไทยกับชีวิตเด็กไทยที่หลุดออกนอกระบบ*. <https://thevisual.thaipbs.or.th/drop-out-students/main/>
- CARTOON TANAPORN, The Growth Master. (2566). *สรุปสถิติ Digital และ Social Media จาก We Are Social ที่นักการตลาดทุกคนต้องรู้ อัปเดตปี 2023*. <https://thegrowthmaster.com/trends/digital-trend-statistic-2023>

มีชัย ออสุวรรณ, อุมภาพร บึงมม, วัลยา ชูประดิษฐ์, บุษยา วงษ์ขวลิติกุล และ ภูษิตย์ วงษ์เล็ก. (2565). *การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาลงพื้นที่จังหวัด (รายงานผลการวิจัย), นครราชสีมา:มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*

วิจารณ์ พานิช. (2021, November 15). *ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ชูครูเป็น “ผู้ก่อการ” ร่วมพัฒนาระบบการศึกษาในทุกระดับ | กสศ.* <https://www.eef.or.th/>. <https://www.eef.or.th/article-teacher-is-agency-151121/>

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2566). *ECON Analysis 21 02 2566.* <https://www.settrade.com/th/research/analyst-research/22275>

ภาษาอังกฤษ

Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16. <https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>

Ainscow, M. (2020b). *Inclusion and equity in education: Making sense of global challenges.* PROSPECTS, 49. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09506-w>

Allison Academy. (2022). *Lack of education: Causes and effects.* <https://www.allisonacademy.com/students/education/higher-education/lack-of-education/>

Basrowi, S. D. (2022). The Role of Community Learning Centers for Sustainable Development in a Disadvantaged Village during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Positive School Psychology*, 2118–2130. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/6277>

Bishop, J. P., & Noguera, P. A. (2019). The Ecology of Educational Equity: Implications for Policy. *Peabody Journal of Education*, 94(2), 122–141. <https://doi.org/10.1080/0161956x.2019.1598108>

Bonnie, R. J., Stroud, C., Breiner, H., Committee on Improving the Health, S., Board on Children, Y., Medicine, I. of, & Council, N. R. (2015). *Government Investments in Marginalized Young Adults.* www.ncbi.nlm.nih.gov. National Academies Press (US). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK284797/>

Byrne, D., & Smyth, E. (2010). *No Way Back? The Dynamics of Early School Leaving.* https://mural.maynoothuniversity.ie/4333/1/DB_No_Way_Back.pdf

- Cefai, C., Simões, C., & Caravita, S. C. S. (2021). *A systemic, whole-school approach to mental health and well-being in schools in the EU*. NESET. <https://doi.org/10.2766/50546>
- Coles-Ritchie, M., Eggington, K., & Valdez, T. (2019). *Enhancing Teacher Education and Community Learning Center Programs through Critical Participatory Action Research*. 11. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1217400.pdf>
- Coombes, A., & Ponta, O. (2022). Building community engagement and teacher support in education: qualitative findings from process evaluations in two exceptional settings. *Journal of Development Effectiveness*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/19439342.2022.2067889>
- Crumb, L., & Larkin, R. (2018). Creating a College-Going Culture for Economically Disadvantaged Students Through Social Justice Counseling. *Journal of Counselor Practice*, 9(2), 23–52. <https://doi.org/10.22229/loc902109>
- Datnow, A., Park, V., Peurach, D., & Spillane, J. (2022). *Transforming Education for Holistic Student Development Learning from Education System (Re)Building around the World*. Center for Universal Education at Brookings. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2022/09/Brookings_Report_Transforming-ed-for-holistic_FINAL.pdf
- DESA. (2019). *Creating an inclusive society: Practical strategies to promote social integration*. UN. <https://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf>
- Domínguez, P. M., Muñoz, D. C., Díez, E. R., & De Mesa, J. C. (2023). Digital inclusion for social inclusion. Case study on digital literacy. *Frontiers in Communication*, 8. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2023.1191995>
- Global Education Monitoring Report Team. (2020). *Global education monitoring report, 2020: Inclusion and education, all means all*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718.page=22>
- Gururaj, S., Somers, P., Fry, J., Watson, D., Cicero, F., Morosini, M., & Zamora, J. (2020). Affirmative action policy: Inclusion, exclusion, and the global public good. *Policy Futures in Education*, 19(1), 147821032094013. <https://doi.org/10.1177/1478210320940139>
- Imran, A. (2022). Why addressing digital inequality should be a priority. *THE ELECTRONIC JOURNAL of INFORMATION SYSTEMS in DEVELOPING COUNTRIES*, 89(3). <https://doi.org/10.1002/isd2.12255>

- Innocenti, U. O. of R. -. (2560). *Research with Disadvantaged, Vulnerable and/or Marginalized Adolescents*. UNICEF-IRC. [https://www.unicef-irc.org/publications/878-research-with-disadvantaged-vulnerable-and-or-marginalized-adolescents.html#:~:text=Disadvantaged%2C%20vulnerable%20and%20for%20marginalized%20adolescents%20\(DVMAs\)%20are](https://www.unicef-irc.org/publications/878-research-with-disadvantaged-vulnerable-and-or-marginalized-adolescents.html#:~:text=Disadvantaged%2C%20vulnerable%20and%20for%20marginalized%20adolescents%20(DVMAs)%20are)
- Iyengar, R. (2021). Rethinking Community Participation in Education PostCovid-19. *PROSPECTS*, 51. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09538-2>
- Keane, E., Flynn, N., & Kealy, C. (2023). *Addressing the needs of marginalised young people through school-based catch-up interventions during COVID-19: A case study from Ireland*. *Equity in Education & Society*, 275264612311536. <https://doi.org/10.1177/27526461231153667>
- Kell, C. M., Haffejee, F., & Ducray, J. F. (2023). Enhancing education through community engagement: Perspectives of student volunteers. *African Journal of Health Professions Education*, 26–29. <https://doi.org/10.7196/ajhpe.2023.v15i3.1673>
- Killen, M., & Rutland, A. (2022). Promoting Fair and Just School Environments: Developing Inclusive Youth. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 9(1), 81–89. <https://doi.org/10.1177/23727322211073795>
- Lamb, S., & Huo, S. (2017). *Counting the costs of lost opportunity in Australian education*. <https://vuir.vu.edu.au/33523/1/Counting-the-costs-of-lost-opportunity-in-Australian-education.pdf>
- Lenhardt, A., Page, E., Sarwar, M. B., & Shepherd, A. (2017). *Anti-discrimination measures in education: A comparative policy analysis*. <https://doi.org/10.35188/unu-wider/2017/302-8>
- Levin, B. (2003). Approaches to Equity in Policy for Lifelong Learning. OECD. <https://www.oecd.org/education/school/38692676.pdf>
- McKinsey & Company. (2023). *What is the future of work?* <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-the-future-of-work#/>
- Mullen, C. A. (2014). Advocacy for Child Wellness in High-Poverty Environments. *Kappa Delta Pi Record*, 50(4), 157–163. <https://doi.org/10.1080/00228958.2014.960336>
- Mussida, C., Sciulli, D., & Signorelli, M. (2016). *Early School Leaving and Work Outcomes in Developing Countries*. Working papers of the Department of Economics University of Perugia (IT). https://econ.unipg.it/files/generale/WP_2016/WP_26_2016_MussidaSciulliSignorelli.pdf

- Nagarajan, L., Rahaman, J., & Toh, A. (Eds.). (2022). *Holistic Teaching and Learning Environments for Well-being*. https://asef.org/wp-content/uploads/2023/04/2022_08_ASEF_Well-being_Handbook_018_150523_FINAL_DOUBLE.pdf
- Ng, E. C. W., Lai, M. K., & Chan, C. C. (2014). Effectiveness of mentorship program among underprivileged children in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*, 47, 268–273. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.09.021>
- OECD. (2011). *The Future of Families to 2030*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264168367-en>.
- OECD. (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264130852-en>
- OECD. (2018). *The Future of Education and Skills Education 2030*. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)
- OECD. (2019). *Equity and Quality in Education Supporting Disadvantaged Students and Schools*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264130852-en>
- OECD. (2020, November 19). *What is child vulnerability and how can it be overcome?* OECD ILibrary. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/23101e74-en.pdf?expires=1687601098&id=id&accname=guest&checksum=BEFF047AC923A9C5B2818908C274F75F>
- OECD. (2022, March 17). *Delivering for youth: How governments can put young people at the centre of the recovery*. OECD. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/delivering-for-youth-how-governments-can-put-young-people-at-the-centre-of-the-recovery-92c9d060/>
- Óhidy, A., Comes, N., & Pikula, N. (2020). *Mentoring programmes for disadvantaged children in selected European countries*. Hungarian Educational Research Journal. <https://doi.org/10.1556/063.2020.00019>
- Pak, K., & Parsons, A. (2020). *Equity Gaps for Students with Disabilities | Penn GSE Perspectives on Urban Education*. urbanedjournal.gse.upenn.edu. <https://urbanedjournal.gse.upenn.edu/volume-17-spring-2020/equity-gaps-students-disabilities>
- Peruzzo, F., & Allan, J. (2022). *Rethinking inclusive (digital) education: lessons from the pandemic to reconceptualise inclusion through convivial technologies*. *Learning, Media and Technology*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/17439884.2022.2131817>

- Peterson, P., Baker, E., & McGaw, B. (2553). *International Encyclopedia of Education | ScienceDirect*. Sciencedirect.com. <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780080448947/international-encyclopedia-of-education>
- Pieters, F. M., & Agustina, A. (2021). *The Role of Family Social Support on Learning Motivation: A Study on High School Students*. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 570. ResearchGate. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210805.183>
- Raywid, M. A. (1995). Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*, 52(1), 26–31.
- Shi, Y., & Bangpan, M. (2022). *Young people's participation experiences of technical and vocational education and training interventions in low- and middle-income countries: a systematic review of qualitative evidence*. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/s40461-022-00136-4>
- Smart, A., and Sinclair, M. (Eds.) (2022). *NISSEM Global Briefs: Educating for the social, the emotional and the sustainable*. Volume III: SEL in context. NISSEM. https://www.researchgate.net/publication/362291090_Social_and_emotional_learning_for_vulnerable_and_marginalized_children_and_young_people_In_Andy_Smart_and_Margaret_Sinclair_eds_Educating_for_the_social_the_emotional_and_the_sustainable_SEL_in_context
- Smart, A., & Sinclair, M. (Eds.) (2022). *NISSEM Global Briefs: Educating for the social, the emotional and the sustainable*. Volume III: SEL in context. NISSEM. https://www.researchgate.net/publication/362291090_Social_and_emotional_learning_for_vulnerable_and_marginalized_children_and_young_people_In_Andy_Smart_and_Margaret_Sinclair_eds_Educating_for_the_social_the_emotional_and_the_sustainable_SEL_in_context
- The Futures School. (2022). *Scenarios: Going Beyond Data To Map Complex Futures*. <https://thefutureschool.com/2021/07/scenarios-going-beyond-data-to-map-complex-futures/>
- The World Bank. (2006). *Ensuring Education Access for Orphans and Vulnerable Children A Planners' Handbook 2*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/124021468333940631/pdf/396760OVC0Hand1tion1July0601PUBLIC1.pdf>
- The World Bank. (2023). *Education*. WorldBank. <https://www.worldbank.org/en/topic/education/overview>

- UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific. (2008). *Community learning centres:country report from Asia*. UNESDOC.<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000160492>
- UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific. (2017). *Flexible learning strategies for out-of-school children and youth*. UNESDOC.<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000252750>
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: a new social contract for education*. <https://doi.org/10.54675/asrb4722>
- UNICEF. (2018). *Public finance for children*. <https://www.unicef.org/armenia/en/what-we-do/public-finance-children>
- University of POTOMAC. (2022). *15 BENEFITS OF EDUCATION THAT CAN IMPACT YOUR FUTURE*. <https://potomac.edu/benefits-of-education/>
- Wen, X., & Li, Z. (2022). Impact of Social Support Ecosystem on Academic Performance of Children From Low-Income Families: A Moderated Mediation Model. *Frontiers in Psychology, 13*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.710441>
- Wodon, Q., Montenegro, C., Nguyen, H., & Onagoruwa, A. (2018). *Missed Opportunities*. <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/29956>
- World Economic Forum. (2016). *What will the family of the future look like?* https://www.weforum.org/agenda/2016/05/what-will-the-family-of-the-future-look-like/?DAG=3&gad_source=1&gclid=CjwKCAiAvJarBhA1EiwAGgZl0CouxkyW_TyDR55le2Yvxe5_C_8wHa5HRn2IAa3mLtqfR5WkEHQJKhoCrhwQAvD_BwE
- Yu, X., Kong, X., Cao, Z., Chen, Z., Zhang, L., & Yu, B. (2022). *Social Support and Family Functioning during Adolescence: A Two-Wave Cross-Lagged Study*. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(10)*, 6327. NIH. <https://doi.org/10.3390/ijerph19106327>
- Zhang, J., & Kunová, A. (2021). *Lessons from evaluations: UNDP support to empowering marginalised groups*. UNDP IEO. http://web.undp.org/evaluation/documents/reflections/Marginalized_Groups.pdf